REGELE CAROL II
ȘI
PARTIDELE POLITICE

DE

M. I. COSTIAN

TIPOGRAFIA „LUPTA" N. STROILĂ, BUCUREȘTI

Din această lucrare s'a tipărit un exemplar pe hârtie chromo, 100 exemplare pe hârtie velină, numerotate dela 1—100 şi 1900 exemplare pe hârtie tipar vărgată.

REGELE CAROL II
ŞI
PARTIDELE POLITICE

DE

M. I. COSTIAN

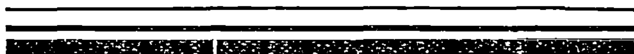
BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA „LUPTA" N. STROILĂ
1 9 3 3

DE ACELAŞ AUTOR

In curând va apare:

PARTIDELE POLITICE DIN ROMÂNIA MARE

Studiu vast şi documentat asupra formării, doctrinei şi fazelor importante din evoluţia fiecărui partid politic (fuziuni, dizidenţe, guvernările la cari a participat, crizele de guvern, cartelurile electorale, etc. O interesantă lucrare oglindind întreaga viaţă politică dela 1916 până în prezent.

INTRODUCERE

Mulţi se vor întreba dece tocmai eu am găsit cu cale să public o lucrare de natură politică, socotind că un om oprit prin lege de a se amesteca în vâltoarea luptelor politice nu ar avea nici experienţa, nici posibilitatea de informare şi de cunoaştere a complicatelor chestiuni politice.

La această obiecţiune răspund cu frumoasele cuvinte ale d-lui D. Gusti din conferinţa sa despre partidul politic, ţinută sub auspiciile Institutului Social, pe vremea când d-sa nu era înregimentat în vre-un partid politic: „Faptul că cineva, care nu face parte dintr'un partid politic, cum este cazul meu, intenţionează să vorbească despre partidul politic, ar putea provoca unui criticist sever un surâs de simpatică compătimire. Acest surâs n'ar avea însă, cred, nici o justificare. Căci altfel ar fi să credem că cineva, care n'a făcut cel puţin o revoluţie, n'are dreptul să scrie despre revoluţie; ori că cineva care nu este grădinar nu poate să fie botanist; ori că cineva trebuie să fie virtuos violonist ca să trateze despre fizica şi fiziologia sunetelor. Deosebirea între

teorie şi practică, între cineva, de pildă, care nu face parte dintr'un partid politic şi totuş vorbeşte despre partidele politice şi între un om politic, nu este aşa de mare cum s'ar părea la prima vedere".

Tocmai pentrucă nu sunt înscris în niciun partid cred că opiniunile mele sunt lipsite de patima ce pune orice om politic în scrierile sale, cari fatal vor fi părtinitoare, oricât s'ar strădui el să se desbrace de interesul de partid.

Din acest punct de vedere socotesc că modesta mea lucrare răspunde unei reale necesităţi, în special pentru cei cari, nefiind încă înrolaţi în vre-un partid, caută să cunoască ceva din viaţa noastră politică. Şi — cu destul regret am constatat — există foarte puţine scrieri obiective, în această direcţie; ceeace m'a îndemnat să mai alcătuesc o altă lucrare — mult mai vastă şi foarte documentată, ce va apare în curând — tratând despre formarea şi evoluţia tuturor partidelor politice din România Mare.

Lucrarea de faţă e împărţită în trei titluri: 1) actul dela 4 Ianuarie 1926 *sau* „chestiunea închisă"; 2) restauraţia *şi* 3) crizele de guvern şi evenimentele politice din primii ani de domnie ai Regelui Carol al II-lea.

Despre actul dela 4 Ianuarie nu s'a scris până în prezent decât în treacăt de d. profesor Iorga în „Memorii" şi în „Subt trei regi".

Am căutat să arăt cauzele ce au provocat renunţarea la Tron, atitudinea tuturor partidelor faţă de această renunţare şi instituirea Regenţei.

In titlul „Restauraţia" se arată cum curentul popular din ce în ce mai puternic pentru

rechemarea Prinţului Carol, cât şi slăbirea autorităţii Regenţei au pregătit terenul pentru revenirea Prinţului şi cum s'a făcut proclamarea Sa ca Rege al României.

Sunt descrise peripeţiile acestei reîntoarceri, impresia ce a produs în ţară şi cum a fost privită de partidele politice.

In sfârşit în titlul „crizele de guvern şi evenimentele din primii ani de domnie „am examinat evenimentele politice şi cauzele ce au provocat crizele de guvern; am redat amănunţit desfăşurarea fiecărei crize şi rezolvarea ei, încercând o modestă explicare a soluţiilor date.

Tot în acest titlu am vorbit despre criza bancară, despre conversiune şi despre „afacerea Skoda", evenimente ce au avut strânsă legătură cu mişcarea politică din ţara noastră; dar cum acestea nu sunt de natură politică, ci numai au avut contingenţe cu politica, nu am insistat asupra lor, le-am descris în mod sumar atât cât puteau intra în cadrul lucrării de faţă.

In partea finală am încercat să examinez orientarea partidelor politice în viitorul apropiat şi modul cum întrezăresc noua regrupare a forţelor politice.

Evident lucrarea aceasta nu are pretenţia de a fi un studiu savant şi faptele despre care tratează sunt prea recente, spre a putea fi judecate de cititorii înregimentaţi în vreun partid — cu obiectivitatea necesară. Nici nu le pretind aceasta, ci aştept cu răbdare critica.

Mă voi socoti deplin recompensat, dacă ea va fi contribuit cât de puţin la cunoaşterea unor momente din viaţa politică şi va prilejui discutarea şi punerea la punct eventual, a ce-

lor asupra cărora voi fi fost greșit informat — pentrucă e departe de mine pretenția că părerile expuse aici ar fi literă de evanghelie, deși am căutat să fac tot posibilul a mă apropia cât mai mult de adevăr.

M. I. COSTIAN

Actul dela 4 Ianuarie 1926

Răsboiul mondial se sfârşise şi neamul românesc văzuse împlinit idealul său naţional — unirea tuturor fiilor săi într'o singură ţară, sub sceptrul bunului Rege Ferdinand I. Insă marele Rege îşi dădea seama, că de acum trebue să urmeze o nouă epocă de muncă constructivă pentru consolidarea României Mari şi că e nevoe de înţelegerea tuturor; de aceia a făcut apel la toţi factorii politici cu răspundere, să treacă peste pasiunile de partid şi preocupaţi numai de nevoile ţării, să caute a înlătura urmele adânci lăsate de războiu, atât în domeniul economic cât şi în cel social.

Apelul călduros al Regelui s'a isbit de egoismul conducătorilor partidelor politice, cari punând interesul de partid mai presus de interesul ţării, au formulat astfel de pretenţiuni încât unirea lor a devenit imposibilă. Şi atunci au pornit o luptă crâncenă, luptă care a adus desbinare în massele poporului. S'au format două tabere mai de seamă: de o parte partidul naţional-liberal, care se lăuda că el a făcut războiul şi unirea, de altă parte grupul celorlalte partide mai mici, cari fiind mai mult timp în opoziţie au văzut că au un duş-

man comun — liberalii — și adesea au căutat să se unească spre a-l învinge. Dar liberalii întrebuințând vechea tactică „divide et impera" prin diverse mijloace au reușit să împiedice frontul unit al partidelor adverse de a se menține. Aceasta a întărit și mai mult convingerea Regelui Ferdinand, că partidul liberal e singurul puternic, iar șeful lui, Ionel Brătianu, e omul capabil să rezolve orice probleme de stat. De aceea a chemat mai des la putere pe liberali.

Dar mai era și alt motiv. Incă de pe vremea Regelui Carol I, liberalii s'au ocupat mult de Prințul Moștenitor Ferdinand și au căutat să-L înconjoare numai cu oameni de ai lor [1]), de cari cu timpul Prințul s'a împrietenit, iar ei au știut să-i insufle târziu când a ajuns Rege, o mare încredere în forțele partidului lor. Acelaș sistem a căutat să-l întrebuințeze Ionel Brătianu și față de Prințul Carol, pe care spera să-l poată forma tot sub influență liberală, spre a profita mai târziu. Dar de data aceasta s'a lovit de o voință tare cum nu o bănuia și de un discernământ și o prevedere care a întrezărit ce urmărea el și a reacționat.

Atunci Ionel Brătianu, îmbătat de succesele sale politice, a îndrăznit să viseze ceiace făcuse tatăl său: tatăl înlăturase pe Cuza-Vodă din domnie, când văzuse că nu ține seama de el, fiul, Ionel Brătianu, s'a gândit să facă la fel și să înlăture dela Tron pe Prințul Carol, pe care vedea că nu v'a reuși să-l influențeze așa cum dorea. In acest scop, a încercat să speculeze sentimentalismul tânărului Prinț în două rânduri, dar nu a reușit.

---

1) N. Iorga. „Subt trei regi".

Prinţul Carol vedea cum întreaga viaţă politică românească e în mâinile lui Brătianu şi era desgustat de metodele de conducere ce se întrebuinţau, gândindu-se cu oroare la vremea când ar fi silit să lucreze cu el şi încercase să arate Tatălui Său că nu e bine să se dea mână liberă partidului liberal, care abuza de aceasta şi provoca o nemulţumire tot mai crescândă în massele poporului. Dar Regele Ferdinand, bătrân şi obosit de boală, nu mai avea puterea să scape de sub influenţa sub care trăise o viaţă întreagă şi a răspuns că nu trebue să se pună rău cu partidul liberal căci va avea nevoe de colaborarea lui. Răspunsul era repetat deseori — iar Brătianu o ştia şi-şi mărea cutezanţa de câte ori venea în contact cu Prinţul. Relaţiunile s'au încordat din ce în ce până la sfârşitul anului 1925, când Ionel Brătianu a împins îndrăzneala şi provocarea dincolo de orice limită, instituind anchete judecătoreşti asupra unor chestiuni în legătură cu activitatea Prinţului Carol.

In Decembrie 1925 Prinţul a fost trimis de Suveran la Londra, să reprezinte Familia Regală la funeraliile Reginei Alexandra. In momentul când pleca din ţară, Prinţul a spus celor din jurul Său: „Dela Londra o să mă duc să mă plimb. Nu voiu reveni atât de curând în ţară. Am nevoe să mai respir, căci simt că mă înnăbuş". Şi avea dreptate.

Atmosfera ce încerca să I se creeze era mai mult decât înnăbuşitoare, patima politică îşi înălţa miasmele până la Tron.

Dela Londra Prinţul a trecut în Italia la Milano, apoi la Venezia, prelungindu-şi şederea în străinătate. Ionel Brătianu, care prin oamenii săi aflase ceva din starea sufletească şi

credea că e momentul să încerce o nouă provocare, a intervenit pe lângă Regele Ferdinand arătându-şi „teama” că Prinţul prea întârzie şi sfătuind să fie rechemat urgent în ţară. Dar el a avut grija ca această rechemare să fie făcută în termeni tari, ştiind că astfel va provoca şi mai mult.

Cum era natural, Prinţul a refuzat să se supună acestei insolenţe.

Atunci Brătianu a grăbit lucrurile şi dând refuzului o interpretare de jignire la adresa Regelui a stăruit să se dea un fel de ultimatum, spunând că numai astfel se va înfrânge voinţa Prinţului, deşi el ştia bine că va fi contrariul. Regele a cedat şi a trimis la Venezia pe ministrul palatului, C. Hiott.

Dar ministrul Hiott, în loc să vină împreună cu Prinţul, a adus din partea Sa o scrisoare prin care renunţa la Tron şi la toate prerogativele.

Desigur Prinţul se gândise mult înainte de a lua această gravă hotărîre. Insă văzuse că între El şi poporul Său se interpunea Ionel Brătianu, care izbutise până la un punct să-l despartă şi de Părintele Său şi atunci desgustat de politicianismul din ţară şi dându-şi seama că demnitatea îl obligă să renunţe la o domnie în astfel de condiţiuni, a renunţat. Dar dacă în locul lui Hiott s'ar fi trimis un om cu mai multă dragoste de dinastie şi ţară, poate ar fi reuşit să aducă Regelui alt răspuns, să-I arate realitatea şi poate că Suveranul ar fi dat satisfacţie Fiului care avea dreptate şi nu lui Brătianu.

Toată lumea a rămas uimită de rezultatul misiunei d-lui Hiott.

Ionel Brătianu, marele actor, se prefăcea că nu cunoaşte răspunsul Prinţului şi pleca li-

niștit la țară, la Florica — de unde însă abia aștepta să fie chemat și pregătise chiar discursul pentru Consiliul de Coroană pe care știa că-l va convoca Regele, dată fiind gravitatea situației.

Intr'adevăr, imediat ce a venit d. Hiott dela Veneția Regele a dispus convocarea Consiliului de Coroană spre a aviza. La acest Consiliu au fost invitați miniștrii, președinții Corpurilor Legiuitoare, foștii președinți de Consiliu, șefii partidelor politice, primul președinte al Curții de Casație, Sanctitatea Sa Patriarhul Miron Cristea, generalul Prezan și... Barbu Știrbey (? !).

Consiliul s'a întrunit în Sinaia, în sala cea mare a Castelului Peleș, în după amiaza zilei de 31 Decembrie 1925.

In dimineața acestei zile Regele primise în audiență pe d-nii Ionel Brătianu, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod, general C. Coandă, profesor Nicolae Iorga, Ion Mihalache, general Averescu, Sanctitatea Sa Patriarhul Miron Cristea, Mihail G. Orleanu și general Prezan, cărora le comunicase scrisoarea Prințului Carol, spunându-le că e hotărît să primească renunțarea la Tron și voește să se facă formele legale cât mai curând.

Cu acea ocazie unii dintre șefii de partide au arătat Regelui, că actul ce se pune la cale va aduce grave turburări în viața statului, tânărul Prinț fiind iubit de popor. D. profesor Iorga s'a oferit să se ducă la Venezia, fiind sigur că Prințul va reveni, când I se vor arăta consecințele grele ce ar rezulta pentru țară și dinastie din această renunțare.

Dar Regele, deși se înduioșase mult la această propunere, nu a primit-o. Probabil că

făgăduise „cuiva” că va primi renunţarea şi pentru El cuvântul dat era sfânt.

D. Mihalache a arătat că renunţarea e nulă — aceasta fiind şi părerea juriştilor de seamă ai ţării—întrucât se aplică şi în dreptul public principiul din codul civil după care orice renunţare la o succesiune încă nedeschisă e nulă; deci şi renunţarea Prinţului la succesiunea Tronului României e nulă, nefiind deschisă succesiunea întrucât Regele era în viaţă.

D. Mihalache a insistat deasemeni să nu se grăbească lucrurile şi să se facă noi demersuri pe lângă Prinţ, dar nu prin d. Hiott.

Totul a fost însă zadarnic, Regele spunând că hotărîrea Sa de a primi renunţarea este irevocabilă. La orele 4 după amiază cei convocaţi au sosit la Castelul Peleş, iar la orele 5 au venit Regele şi Regina.

S'a început şedinţa sub preşedinţia Regelui. Majestatea Sa a anunţat din nou că, cu toată durerea, a hotărît să primească această renunţare pentru prestigiul dinastiei. Apoi a citit scrisoarea Prinţului, prin care declara că renunţă la toate drepturile şi prerogativele Sale, având cavalerismul să nu arate motivele, spre a nu provoca frământări în ţară. (Dar unii liberali au abuzat de acest gest nobil şi au căutat să răspândească tot felul de calomnii, fapt ce a determinat chiar protestarea Regelui indignat, iar mai târziu protestarea Parlamentului).

Apoi Regele a cerut consilierilor să-şi spună părerea dând cuvântul întâi celui mai tânăr dintre ei, Ion Mihalache.

D. Mihalache a spus următoarele: „Intr'o ţară monarhică constituţională, ideea monarhică şi interesele superioare ale ţării se complectează, se confundă şi se identifică.

In cazul de faţă, Majestatea Sa Regele ca reprezentant şi al monarhiei şi al naţiunei şi ca unul care cunoaşte de aproape şi cu precizie împrejurările, este cel mai în măsură să judece, dacă gestul Principelui Carol periclitează interesele monarhice şi deci şi ale ţării. Şi mai ales dacă le periclitează în mod iremediabil.

Dacă Majestatea Sa în astfel de împrejurări este hotărîtă irevocabil să primească renunţarea Principelui, declar în numele partidului pe care-L reprezint că mă alătur acestei hotărîri".

A vorbit apoi d. Iuliu Maniu astfel:

„Dreptul de a decide în primul rând asupra chestiunilor dinastiei şi asupra membrilor ei aparţine în primul rând Majestăţei Sale Regelui. De aceea nouă ne-ar rămâne să luăm cunoştiinţă de declaraţia irevocabilă a Majestăţei Sale de a primi renunţarea la succesiune a A. S. R. Principele Carol.

Cu toate acestea îmi permit a exprima părerea, că ar fi bine ca înainte de a se accepta renunţarea A. S. R. să se facă un demers solemn şi oficial pe lângă Alteţa Sa ca să revie asupra acestei renunţări şi până la venirea răspunsului Său să se suspende şedinţa Consiliului de Coroană. Aceasta din motivul că chestiunea renunţării este cât se poate de gravă şi poate produce în viitor complicaţiuni, pe cari e bine să le prevenim. De altfel, hotărîrea Majestăţei Sale în această chestiune ne va găsi alături de Majestatea Sa".

D. profesor Nicolae Iorga a exprimat aceiaşi părere ca şi d. Iuliu Maniu, A arătat durerea pe care o simte faţă de acest act al Prinţului şi a vorbit de calităţile Sale distinse, inima Sa bună şi inteligenţa Sa superioară. A

mai arătat că acceptarea acestei renunţări fără un alt demers, ar putea produce complicaţiuni şi ar expune ţara să fie condusă de o Regenţă. Ori, d-sa ştie că nicăeri Regenţa n'a adus bine ţărilor şi dinastiilor.

După aceea a luat cuvântul d. Alexandru Vaida-Voevod, spunând în esenţă, că e de acord cu declaraţiunile d-lor Maniu şi Iorga şi arătându-şi credinţa că un nou demers pe lângă Principele Carol, ar putea avea un rezultat favorabil.

Majestatea Sa a întrerupt pe d. Vaida şi a spus că totul e zadarnic.

D. Vaida a insistat, arătând că această schimbare în succesiune ar produce o impresiune defavorabilă în opinia publică.

Principele Carol ar putea, după un timp oarecare, să aibă o influenţă puternică asupra politicei interne, turburând viaţa noastră de Stat.

A luat apoi cuvântul Sanctitatea Sa Patriarhul Miron Cristea, spunând că Biblia învaţă pe oameni să ierte greşelile omeneşti, iar Sanctitatea Sa, ca slujitor al altarului recomandă această învăţătură creştinească. Intrucât însă M. S. Regele a luat această hotărîre, ca Părinte şi ca Rege, S. Sa, ca slugă plecată a Coroanei, este acum ca şi întotdeauna de părerea Regelui, al cărui înalt patriotism şi devotament pentru interesele ţării le cunoaşte pe deplin. S. Sa a încheiat dând binecuvântarea Sa hotărîrilor luate.

După aceea a vorbit d. general Averescu, spunând că de acum câţiva ani a fost de părerea de astăzi a Regelui şi vede că nu s'a înşelat; regretă numai că hotărîrea nu s'a luat încă de acum 6 ani.

Evident că astăzi, în faţa celor întâmplate,

este de părerea M. S. Regelui, pe care-L înțelege și ca părinte și ca Suveran.

D. general Prezan a spus, că Il cunoaște de mic pe Principele Carol și-L iubește părintește. Cu toată părerea de rău, dacă interesele țărei reclamă, trebue să respectăm hotărîrea M. S. Regelui, care și acum ca și în timpul războiului, dă dovadă că pune interesele țării mai presus de Sine, de Familia Sa și de orice.

Ultimul a vorbit Ionel Brătianu, declarând în numele întregului guvern, că oricare ar fi părerile altora, guvernul va executa fidel hotărîrea Regelui.

După aceea Suveranul, cu lacrimi în ochi a strâns mâna fiecărui consilier, mulțumind pentru devotamentul de care au dat dovadă și consiliul s'a terminat. Erau orele 7 după amiază.

Două ore de grele încercări pentru sufletul chinuit al bătrânului Rege, pe care intrigile unui ambițios reușise să-L aducă la cea mai crudă hotărîre.

Merită să fie amintită o scenă petrecută înainte de acest consiliu.

D. profesor Iorga încercase să convingă pe Regina Maria, că se face un mare rău țării și dinastiei și că ar trebui să se trimită un om cu suflet cinstit, care să arate Principelui că datoria Lui este să revină în țara care-L iubește și-și pune toată speranța viitorului în El. D. Iorga se obligase să readucă pe Prinț.

„Mulțumesc pentru sentimentele ce-Mi exprimați, dar chestiunea este definitiv rezolvată" a răspuns Regina. Și așa a fost.

Guvernul a dat seara următorul comunicat:

„A. S. Regală Principele Carol, Moștenitorul Tronului, comunicând în scris M. S. Regelui renunțarea Sa irevocabilă la succesiunea

Tronului şi la toate prerogativele ce decurgeau din această calitate şi din aceea de membru al Familiei Regale, M. Sa s'a văzut nevoit să primească această renunţare şi să convoace pentru astăzi 31 Decembrie 1925, la Castelul Peleş, un Consiliu de Coroană. In acest Consiliu M. S. Regele a comunicat Inalta Sa hotărîre şi a făcut apel la toţi fruntaşii ţării prezenţi, de a-L ajuta în executarea ei şi la proclamarea A. S. Principelui Mihai, ca Moştenitor al Tronului. In acest scop, în urma asigurărilor de sprijin date din partea tuturor celor prezenţi, Reprezentanţa Naţională a fost convocată pentru Luni 4 Ianuarie 1926".

De notat, că în acest comunicat, guvernul are grija să lase să se înţeleagă, că Regele e cel care a hotărît să se primească renunţarea Principelui deşi toată lumea ştia că e opera indirectă a lui Ionel Brătianu; dar acesta, cunoscând sentimentele de dragoste şi admiraţie ale poporului pentru Prinţ, se temea de urmări şi credea că numai arătând că aşa a fost dorinţa Regelui, va putea justifica neertatul act ce se săvârşea. Tot din tactică, Ionel Brătianu fusese extrem de moderat în discursul său la consiliu şi avea grija să spună tuturor că el e gata să cedeze locul altui guvern, care să facă formele legale pentru primirea renunţărei, ca să nu se zică cumva — fiindcă se cunoştea atitudinea lui faţă de Prinţ — că a căutat să se folosească de împrejurări; însă nu se grăbea să demisioneze. De sigur ştia, că ori care alt guvern ar fi făcut să înceteze cauzele de nemulţumire ale Prinţului şi aceasta nu-i convenea. De aceea s'a grăbit să accelereze formalităţile pentru a da tăria legală renunţărei, a aranja succesiunea şi celelalte chestiuni de amănunt.

In acest scop a convocat în Capitală, sâmbătă 2 Ianuarie, consiliul de miniştri, care s'a întrunit la orele 2 p. m. la preşedinţie, examinând proectele de lege ce urmează a se supune Corpurilor Legiuitoare, convocate în Reprezentanţă Naţională.

Totdeodată, membrii guvernului au hotărît să se ia severe măsuri de siguranţă, întrucât s'au produs în ţară manifestaţii de simpatie pentru Prinţ. S'a publicat în M. O. Decretul de convocarea ambelor Adunări Legiuitoare într'o singură adunare, conform art. 79 din Constituţie, pentru ziua de 4 Ianuarie 1926.

Duminecă 3 Ianuarie a fost la Sinaia un consiliu intim sub preşedinţia Regelui, la care au participat: Regina, Ionel Brătianu, George Mârzescu, ministrul justiţiei, Al. Constantinescu — aceştia sunt miniştrii cari au redactat proectele de legi pentru 4 Ianuarie — Sanctitatea Sa, Patriarhul Miron Cristea şi Principesa Elena. In acest consiliu s'a hotărît definitiv ca Principele Mihai, în vârstă de 4 ani, să fie proclamat Moştenitor al Tronului şi s'a desemnat o Regenţă compusă din: Principele Nicolae, Gheorghe Buzdugan, Primul Preşedinte al Curţei de Casaţie şi S. Sa Patriarhul Miron Cristea, care să conducă ţara în timpul minorităţii, în cazul când Principele Mihai ar fi chemat la domnie înainte de majorat.

Luni 4 Ianuarie s'a ţinut un nou consiliu la orele 9 dimineaţa, fixându-se ordinea de zi a Reprezentanţei Naţionale.

După amiază, s'au întrunit la Cameră conform convocărei, membrii ambelor Corpuri Legiuitoare, cari abia puteau să-şi facă loc printre zecile de mii de cetăţeni ce ocupau întreg Dealul Mitropoliei, aşteptând cu o spe-

ranţă vagă să se întâmple o minune, să nu se voteze legile pregătite. Ionel Brătianu pornise însă pe un drum şi nu se oprea. Spre a fi mai sigur că nu i se va întâmpla o surpriză neplăcută — deşi cunoştea disciplina oarbă a partizanilor săi — el a chemat pe membrii majorităţii parlamentare la o consfătuire înainte de votare şi arătându-le că nu există decât o singură soluţie, a accentuat că dorinţa Suveranului este să se voteze cât mai curând legile pentru consfinţirea hotărîrilor luate la Sinaia. Comparând situaţia actuală cu ajunul unui războì, le-a cerut „concursul lor întreg şi neprecupeţit". După ce şi-a pregătit astfel cadrele a deschis şedinţa Camerei la orele 3 p. m. Primul ministru a citit Mesajul Regal, care începe cu scrisoarea Prinţului şi spunând apoi că Regele socoteşte renunţarea definitivă, a cerut să fie acceptată de Reprezentanţa Naţională, şi să se proclame Principele Mihai ca Moştenitor al Tronului, căruia I se instituia o Regenţă compusă din persoanele arătate mai sus.

Primul ministru a citit apoi textele proectelor de lege.

S'a dat cuvântul reprezentanţilor partidelor politice.

Cel dintâiu a vorbit d-l profesor Iorga declarând următoarele:

„Un proiect al guvernului se discută; nu se poate face astfel cu un act al Suveranului îndurerat, care ni s'a prezentat în consiliul de Coroană, chemat numai pentru a primi o comunicare irevocabilă şi aceasta, chiar când desgustaţi de calomniile cari ating şi onoarea unui Prinţ, aşa de legat de toate actele vieţii noastre naţionale, timp de 10 ani, în care a trăit cu El toate suferinţele şi toate gloriile şi

de marile speranţe pe cari nu le-a trezit numai, ci, de atâtea ori, le-a realizat, prin inteligenţa, spontaneitatea şi francheţa Sa, prin dispreţul Său, faţă de politicianismul oriental, conştiinţa noastră cere să vorbim.

„Cu atât mai hotărît însă trebue să ne ridicăm, în cazul când şi noi împărtăşim durerea, pe care ca Părinte o sufere inima Regelui şi înţeleg a sprijini cu lealitate Coroana împotriva unui guvern, care preocupat de răzbunările sale şi ale complicilor săi ascunşi (aplauze prelungite pe băncile opoziţiei şi strigăte repetate de „Jos Brătianu")... n'a prevăzut nimic, care n'a luat nici o măsură pentru a împiedica nenorocirea de astăzi ce atinge grav prestigiul Dinastiei, care n'a căutat să se informeze direct prin şeful său asupra situaţiei reale, care n'a cutezat să ia asupră-şi răspunderea, descoperind astfel încă odată pe Suveran. (Aplauze îndelungi şi strigăte de „Jos guvernul Brătianu"). Dintre faptele rele ale guvernului Brătianu, cea mai condamnabilă e aceea de astăzi, prin toate drepturile pe care le sfarmă, pe care le jicneşte, prin toate greutăţile pe care le trezeşte şi toate ameninţările ce le provoacă" (aplauze prelungite pe băncile opoziţiei unite).

A luat apoi cuvântul d. Ion Mihalache, arătând că actul guvernului expune ţara şi Coroana la frământări şi partidul ţărănesc îşi declină răspunderea pentru consecinţele acestui act.

Au mai vorbit, şeful partidului sas d. Hans Otto Roth şi d. Măgură, deputat de Covurlui, cari cer guvernului să arate cauzele renunţărei şi să nu mai răspândească svonuri false asupra acestor cauze.

D. general Averescu spune că va vota fără nici un fel de rezervă proectele de lege.

Ultimul vorbește Ionel Brătianu, președintele consiliului de miniştri, care declară că îşi ia întreaga răspundere pentru actul la care a invitat pe parlamentari.

S'a propus votul cu bile şi au votat numai partidul naţional-liberal și partidul poporului, celelalte partide abţinându-se dela vot.

Şedința Senatului a început la orele 4 şi primul ministru, după ce a citit Mesajul Regal și proectele de lege a cerut extrema urgenţă, iar Senatul a admis cererea. S'au trimis proiectele la secţiuni apoi s'a redeschis ședința. In numele partidului național, d. N. Buțureanu a citit o declarație identică cu aceea dela Cameră a d-lui Iorga şi când a citit pasagiul în care se spune că guvernul procedează astfel „preocupat de răzbunările sale și ale complicilor săi", majoritarii au protestat violent și s'a născut scandal.

La răspunsul lui Alexandru Constantinescu, că declarația nu o socotește făcută de un partid, ci de d. Buţureanu în numele său personal, acesta a replicat: „cele spuse de mine aici, sunt în conștiința ţării întregi". Se trece la vot şi proectele sunt votate numai de partidul liberal, celelalte partide abţinându-se de la vot.

La orele 6 se deschide ședința Camerei și Senatului unite în Reprezentanţă Naţională. Primul ministru citește Mesajul Regal și proectul de lege pentru instituirea Regenţei, cerând urgența. La orele 6 și jumătate se redeschide ședința. Primul ministru face din nou apel să se voteze proectele.

D. Iuliu Maniu luând cuvântul, declară că nu găseşte oportun instituirea Regenței, cât

timp Regele este în viaţă şi nu înţelege de ce pune guvernul atâta grabă la votarea acestei legi; de aceea partidul său nu va lua parte la desbateri.

Apoi vorbeşte d. dr. Lupu, care într'o caldă cuvântare arată că dacă partidul ţărănesc, cu toată durerea a primit hotărîrea Regelui în privinţa acceptării renunţării la Tron, nu poate primi să se legifereze în pripă numirea unei Regenţe, printr'o convocare specială a parlamentului, când peste câteva zile, la 18 Ianuarie, încetează vacanţa perlamentară şi atunci va fi timp să se discute legea ce se propune şi care atinge grav existenţa instituţiunei monarhice, din ţara noastră. Iar dacă guvernul nu va ţine seama şi nu amână discuţia, partidul ţărănesc se va abţine dela desbatere.

Cu toate aceste îndreptăţite protestări legea este pusă la vot şi în timp ce d. dr. Lupu îi avertizează „băgaţi de seamă, se va zice că aţi făcut o Regenţă de partid şi va fi rău pentru ţară" legea este votată numai de parlamentarii liberali.

Iată textul legilor votate la 4 Ianuarie 1926:

Succesiunea la Tron

Art. Unic. Adunările Naţionale Constituante primesc renunţarea A. S. R. Principelui Carol, la succesiunea Tronului şi la toate drepturile, titlurile şi prerogativele, de cari, în virtutea Constituţiei şi Statutului Familiei Regele, se bucura până astăzi ca Principe Moştenitor al României şi membru al Familiei Domnitoare.

Pe temeiul art. 77 din Constituţie, ele constată că succesiunea Tronului României, revine astfel de drept A. S. Principele Mihai,

scoborâtorul direct şi legitim în ordine de primogenitură bărbătească, al Regelui Domnitor.

Instituirea Regenţei

Art. Unic. Reprezentaţiunea Naţională, întrunită conform art. 79 din Constituţie, primeşte Regenţa instituită de M. S. Regele Ferdinand I pe temeiul art. 83 din Constituţie, pentru a exercita puterile Regale şi tutela A. S. R. Moştenitorul Tronului, în cazul când acesta ar fi chemat să domnească în timpul minorităţii Sale.

Reprezentaţiunea Naţională primeşte numirea celor trei persoane, care compun această Regenţă: A. S. R. Principele Nicolae, I. P. S. S. Dr. Miron Cristea, Patriarhul României şi d. Gheorghe Buzdugan, actualul Prim preşedinte al Inaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Cu toată grija, pe care au pus-o marii jurişti ai guvernului, aceste legi sunt contrare Constituţiei şi legilor ţării şi din acest punct de vedere nu au valoare; dar mai ales, sunt contrare voinţei unui popor întreg şi vom vedea că pentru acest motiv, ele vor fi în curând anulate; căci aspiraţiunile unui popor pot fi înnăbuşite pentru câtva timp, dar ele nu mor, ci luptă şi reacţionează cu o putere cu atât mai mare, cu cât vor fi mai mult oprimate.

Am spus că legile votate la 4 Ianuarie 1926, sunt contrare Constituţiei şi legilor ţării. Nu e locul să facem o amplă discuţie juridică asupra acestei chestiuni, dar, în treacăt, arătăm următoarele :

1) Scrisoarea de renunţare a Prinţului Carol, spre a avea valabilitatea legală, trebuia să fie autentificată de un ministru al ţării noa-

stre în străinătate sau cel puţin de un notar public din localitatea respectivă. Ea fiind însă o simplă scrisoare particulară, încredinţată d-lui Hiott, ministrul palatului, care nu avea calitatea de a autentifica (şi nici nu a făcut-o) efectul ei e nul, deci juridiceşte Prinţul Carol nu a renunţat la drepturile Sale şi nu a pierdut calitatea de Moştenitor al Tronului.

2) Chiar dacă această renunţare s'ar fi făcut cu respectarea formelor relative la autentificarea actelor membrilor Familiei Regale, ea ar fi fost isbită de nulitate, pentrucă conţinea o renunţare la o succesiune încă nedeschisă şi astfel de renunţări sunt lovite de nulitate. E adevărat, că în dreptul public nu avem o dispoziţiune expresă în această chestiune şi nici Constituţia nu prevede cazul renunţării la Tron — dar în acest caz, în lipsă de lege specială venim la dreptul comun, la codul civil, care declară nulă orice convenţie asupra unei succesiuni nedeschise încă. Ori cum Regele Ferdinand era încă în viaţă, succesiunea la Tron nu era deschisă.

Pentru moment Ionel Brătianu reuşise să-şi impună voinţa cu ajutorul parlamentarilor săi, cari nu din convingere, ci numai dintr'o greşit înţeleasă disciplină de partid i-au urmat hotărîrea; dar a fost pentru el o adevărată „victorie a la Pyrhus", căci i-a înstrăinat simpatiile poporului în aşa măsură, încât el şi partidul său ajunsese aproape odios.

Spre a înfrâna nemulţumirea poporului faţă de actul dela 4 Ianuarie 1926, Ionel Brătianu a luat cele mai severe măsuri de represiune, instituind cenzura şi declarând că actul dela 4 Ianuarie nu mai trebue discutat, este o „chestiune închisă" şi orice încercare de discuţie se socoteşte ca un atentat la siguranţa

statului. De aceia actul de la 4 Ianuarie s'a mai numit și „chestiunea închisă".

Actul dela 4 Ianuarie a adus slăbirea partidului național-liberal, care până atunci contribuise atât de mult la desvoltarea României și care va plăti scump ambiția fără margini a șefului său și a sfetnicilor din juru-i, cari în loc să-i arate răul ce-l pregătea țării l'au încurajat, sperând că prin servitudine vor căpăta favoarea lui.

Partidul național-liberal, ajunsese în anul 1926 în culmea puterei sale.

Conducătorii săi au ameţit și temându-se de declin, au crezut că printr'o adevărată lovitură de Stat, vor da noi puteri de viață partidului. Dar acesta prea se învechise; cadrele nu se mai schimbau decât foarte greu și orice element tânăr care încerca să se ridice prin valoarea sa, era imediat înlăturat de bătrânii geloși de situația lor, în care voiau să se eternizeze. Spre a se putea menține, cei bătrâni au abuzat de disciplina de partid și în numele ei au târît partidul în marea greșală dela 4 Ianuarie.

De aci încolo, curentul popular se va îndrepta tot mai mult spre partidul național-ţărănesc, care, pe lângă ideile sale democrate, avea în programul de luptă și readucerea în țară a Prințului, către care se îndreptau speranțele de mai bine ale Neamului Românesc. Și acest curent a ajuns așa de puternic, încât în Octombrie 1928 a silit Regența să cheme la guvern partidul național-ţărănesc.

Restaurația

Din primele zile ale lunei Iunie 1930, atmosfera politică era foarte încărcată. Neînțelegerea între Regina Maria și Principele Regent Nicolae, care voia să supună judecăței Prințului Carol unele diferende de familie, se agravase din cauza unui interview acordat de Regină ziarului „Universul". Prințul Nicolae considera că, deși Prințul Carol pierduse prerogativele dinastice prin actul dela 4 Ianuarie, totuși nu a pierdut calitatea de membru al Familiei Regale și de cap al dinastiei. după moartea Regelui Ferdinand. Această părere nu convenea lui Vintilă Brătianu, care la congresul partidului liberal căutase să-L atragă numindu-L „Prim Regent și singurul cu care poate sta de vorbă". Văzând însă că nu-i reușise manevra, Vintilă Brătianu trecu hotărît de partea Reginei Maria și articole în „Viitorul" începură să preamărească pe Regină, pe care spera să o poată vedea în compunerea Regenței, în locul Prințului Nicolae.

Lumea politică asistase însă de curând la discuțiunile pentru complectarea Regenței, la moartea Regentului Buzdugan când se alesese un ilustru anonim, consilierul Sărățeanu dela

Curtea de Casaţie şi vedea cu neplăcere repetându-se povestea; treburile publice mergeau tot mai rău şi toţi îşi dădeau seama că faptul se datoreşte în bună măsură şi lipsei de unitate în conducerea Statului.

Văzând discuţiunile în jurul Regenţei, cetăţenii se întrebau cu grijă cât vor mai dura şi ochii tuturor erau la Prinţul pribeag pe care-L doreau ca pe un Messia. Vintilă Brătianu nu-şi dădea seama că schimbările în Regenţă slăbesc autoritatea instituţiunii şi că poporul românesc, monarhic din fire, va face comparaţie între regalitatea plină de majestate şi regenţa în care vedea intrând muritori, cari până eri erau simpli cetăţeni, lipsiţi de prestigiul ce înconjoară pe un rege, născut şi crescut de mic într'o atmosferă specială. Punând chestiunea regenţei, implicit se redeschidea „chestiunea închisă".

In vederea eventualei modificări a Regenţei, la cluburile politice au început să se ţină consfătuiri între fruntaşi. Foarte puţini însă — şi aceia numai dintre naţional-ţărănişti şi averescani — ştiau că în curând se va produce marele eveniment. Liberalii deşi observau oarecari semne rele pentru ei, nu credeau că va fi aşa de apropiat.

In dimineaţa de 6 Iunie 1930, la consfătuirea dela clubul liberal, Vintilă Brătianu făcea constatarea că „unii din membrii influenţi ai guvernului şi foşti miniştri naţionali-ţărănişti ar fi partizani hotărîţi ai revizuirii actului de la 4 Ianuarie" şi faţă de această constatare, el hotărî convocarea comitetului central al partidului pentru a doua zi, spre a lua măsurile necesare cu privire la acţiunea energică ce va trebui să pornească partidul, pentru apărarea ordinei constituţionale; dar a doua zi, a-

cest comitet avea să se găsească în fața unui fapt împlinit: Prințul Carol sosise în țară și luase contact cu Prințul Nicolae și cu primul ministru Iuliu Maniu, foarte surprins, întrucât dintre membrii guvernului numai d-nii Iunian și Mihalache erau în curent și își dăduseră asentimentul la acest fapt.

Inapoierea Prințului Carol în țară a fost pregătită cu mult tact și abnegație de câteva persoane devotate, care nu puteau crede că Prințul atât de iubit de poporul în mijlocul căruia crescuse, va rămâne totdeauna departe de țara aceasta, pe care și El o iubea și-i ducea dorul.

In Iulie 1927, când aflase de moartea Tatălui Său, Prințul Carol declarase că e gata să ia sarcina Domniei; dar Ionel Brătianu fiind la guvern, luase repede măsuri de instalarea Regenței, înăsprind în acelaș timp cenzura și controlul celor bănuiți a fi în legătură cu Prințul.

In toamna aceluiaș an, d. Mihail Manoilescu fusese dat în judecată, pentru că luase contact cu Prințul exilat. Intreaga țară urmărise cu pasiune procesul și a fost o fericire că cei cari l-au judecat au avut curajul să-l achite — trecând peste voința lui Brătianu și dând satisfacțiune dorinței populare, care altfel nu se știe cum ar fi reacționat. Acest proces a dat prilej prietenilor și admiratorilor Prințului să se cunoască și strângându-și rândurile să organizeze o acțiune comună pentru readucerea Lui în țară. Au urmat dese consfătuiri, la care au luat parte d-nii: Manoilescu, Lt.-colonel Precup, Maiorul Nicoară, și alții. Evident toate acestea se făceau cu asentimentul Prințului Nicolae, care în marea dragoste de frate nu pregeta să-și sacrifice înalta Sa situație de

Regent, pentru a aduce în fruntea ţării, pe exilatul pe care-L ştia energic şi destul de destoinic spre a scoate ţara din greutăţile în care se sbătea.

Intr'adevăr ţara mergea din ce în ce mai rău: d. Maniu şi partidul său se desinteresau complect de toate nevoile statului, având numai grija de a'şi plasa partizanii în posturi cât mai rentabile — se înfiinţau uneori posturi speciale pentru anumiţi amici — ca să compenseze sacrificiile materiale făcute în lunga lor opoziţie. Partidele din opoziţie denunţau zadarnic abuzurile şi în cele din urmă, obosite de a cere dreptatea ce li se refuză, ameninţau cu lupta în afara legii.

In această situaţie încordată între partide, Regenţa cu greu se menţinea. Prinţul Nicolae nu se sfia să spună, că lucrurile ar fi cu totul altfel „dacă ar fi Carol aici”. Patriarhul era obosit de o sarcină prea grea, iar noul Regent Sărăţeanu nu se putea încă obişnui cu o situaţie pe care nu o visase. Toţi se gândeau cu grijă ce va fi mâine şi politicianii — chiar glasuri izolate dela liberali — recunoşteau că s'a făcut o mare nedreptate Prinţului Carol şi un imens rău ţării, prin actul dela 4 Ianuarie.

Admiratorii Prinţului au socotit că a venit timpul să lucreze energic. In primăvara anului 1930, ei au căutat să vadă părerea oamenilor noştri politici asupra unei eventuale întoarceri a Prinţului.

Partidele de opoziţie — cu excepţia celui liberal care nici n'a mai fost consultat — s'au declarat pentru revenirea Prinţului la cârmă, socotind că numai astfel s'ar pune capăt discuţiei şi lipsei de autoritate a Regenţei; iar membrii guvernului — afară de d. Maniu, care ezita ca de obicei — au fost sondaţi şi ei

şi d-nii Grigore Iunian şi Mihalache s'au declarat categoric pentru revenirea, iar ceilalţi lăsau să se înţeleagă că n'ar avea nimic de obiectat.

In urma acestor consultări s'a decis ca d. Manoilescu să plece la Paris, unde s'a întâlnit cu Prinţul Carol şi l'a pus în curent cu situaţia. Prinţul a spus că e gata să împlinească dorinţa poporului Său, dar ar voi ca toate partidele politice să ceară revenirea, pentru ca să nu se spună că a fost adus de un singur partid. D. Manoilescu I-a comunicat că a luat contact cu membrii marcanţi ai tuturor partidelor şi toţi aşteaptă pe Moştenitorul Tronului să-şi reia locul şi să scoată la liman corabia rămasă aproape fără cârmă a statului şi în afară de partidele politice, întreaga suflare românească Il aşteaptă ca pe un salvator. Atunci Prinţul a spus că va veni în ţară.

D. Manoilescu a adus acest răspuns prietenilor săi din ţară şi toţi au început să analizeze condiţiunile mai prielnice pentru înfăptuire, examinând detailat toate probabilităţile; unii au fost de părere să vină cu automobilul, alţii cu avionul. Au discutat toate ipotezele, apoi d. Manoilescu a fost din nou trimis la Paris, spre a supune planurile aprobărei Prinţului şi după aceea revenind în ţară, s'au luat măsuri de executare.

D. lt.-colonel Precup a plecat la Cluj, luând contact cu comandantul grupului II aviaţie şi stabilind măsurile necesare pentru cazul când Prinţul ar ateriza la Cluj. De aci d. lt.-colonel Precup s'a dus la Praga, dând şi acolo dispoziţiuni pentru eventuala aterizare.

In ziua de 27 Mai d. lt.-colonel Precup s'a dus la Castelul Coesmes — vre-o 180 klm la vest de Paris — unde s'a întâlnit cu Prinţul

Carol şi cu d-nii: Puiu Dumitrescu şi lt.-col. Tătăranu, ataşatul militar român de la Paris şi împreună au desbătut din nou chestiunea mijloacelor de transport. Au hotărît în sfârşit să plece în ziua de 3 Iunie cu automobilul la München prin Nancy, iar dela München să pornească spre ţară cu avionul ce urma să-l pregătească d. lt.-col. Tătăranu care trebuia să plece cu 2 zile înainte în acest scop. D. lt.-col. Tătăranu s'a dus la München şi a angajat un avion francez, în care pe lângă pilotul francez urma să ia loc şi d. căpitan Popp din aviaţia română. După aceia d. lt.-col. Tătăranu a pornit cu avionul spre Bucureşti, unde urma să aştepte pe Prinţ, în timp ce d. lt.-col. Precup aştepta la Cluj, la grupul II aviaţie.[1])

In ziua de 3 Iunie, Prinţul Carol, împreună cu d-nii: Puiu Dumitrescu şi Gatoski au pornit cu automobilul spre München, unde au ajuns la 5 Iunie. Aci au găsit avionul francez pregătit şi după ce s'au odihnit puţin, a doua zi dimineaţa au plecat cu avionul, trecând pe deasupra Austriei şi Ungariei, iar la orele 2 şi 45 au aterizat lângă Oradia Mare din cauza unei pane de ulei.

Cei dela Cluj aşteptau în acest timp privind cu înfrigurare cerul, îngrijoraţi că avionul, care după instrucţiunile stabilite trebuia să fi sosit, nu se zărea. Toţi se temeau să nu se fi întâmplat vreun accident şi le era frică să-şi mărturisească gândul ce-i chinuia. Timpul trecea şi nerăbdarea sporea tot mai mult teama. S'a dispus ca d. căpitan Opriş Nicolae să plece cu un avion în cercetare, în di-

---

1) Descrierea pregătirilor şi a sosirei Prinţului Carol în ţară, este luată după ziarul „Curentul" din 10 Iunie 1930.

recţiunea pe unde ştiau că trebue să sosească Prinţul.

După o cercetare atentă, căpitanul Opriş zăreşte un avion în apropiere de Oradia Mare şi aterizează alături, constatând cu bucurie că era cel căutat şi care aterizase forţat din cauza unei pane de ulei. Aprovizionează în grabă cu ulei avionul francez şi acesta porneşte îndată spre Cluj, urmat la câteva minute de avionul grupului II aviaţie, dar când avionul grupului soseşte la Cluj, la aerodrom, constată cu surprindere că avionul princiar, deşi plecat înainte, nu sosise încă. Se reîntoarce în căutare din nou şi după o încordată cercetare are norocul să găsească avionul francez, care avusese o nouă pană, de astădată la motor. Aterizează şi ia pe bordul său pe Prinţul Carol, apoi porneşte triumfător spre Cluj, unde ajunge la orele 7 seara şi aterizează la aerodromul grupului II aviaţie.

Aici Prinţul Carol e primit cu o nestăpânită bucurie, ofiţerii dau onorurile şi după o scurtă oprire, Prinţul porneşte din nou cu avionul spre Capitală, pe care n'o mai văzuse de 4 ani.

Intre timp un alt avion adusese la Bucureşti pe d. Puiu Dumitrescu, care luase contact cu Prinţul Nicolae şi cu d. Iuliu Maniu.

Capitala dealtfel aflase de sosirea Prinţului la Cluj şi telefoanele sbârnâiau necontenit la direcţiunea aviaţiei civile, întrebând dacă sosise Prinţul; cu toate că li se răspundea negativ, o mulţime de cetăţeni venise la aeroport, aşteptând emoţionată.

La orele opt şi jumătate seara, generalul Eracle Nicoleanu, prefectul poliţiei, venise şi el la Băneasa şi se informase îngrijorat de sosirile ce se aşteptau, revenind din nou la orele

nouă şi aşteptând o jumătate de oră până la sosirea dela Paris a avionului societăţii „Cidna" — cu care generalul credea că ar fi trebuit să vină Prinţul. După ce s'a făcut controlul şi vama pasagerilor, generalul a plecat satisfăcut; dar abia plecase dela aeroport şi un avion a răsărit în aer, cerând prin semnale să i se lumineze terenul pentru aterizare. Era avionul grupului II aviaţie condus de căpitanul Opriş, având la bord pe Prinţul Carol.

D. maior aviator Cantacuzino-Paşcanu, comandantul aeroportului, dă ordin să se lumineze terenul şi când avionul aterizează şi vede cine era pasagerul, îl conduce în hangar, înlăturând mulţimea curioasă. Prinţul se urcă în automobilul d-lui Cantacuzino-Paşcanu împreună cu căpitanul Opriş, căpitanul rezervist Popa şi se duce la regimentul 9 Vânători, unde ofiţerii şi trupa Ii dau onorurile. După ce trece trupele în revistă Prinţul ia comanda şi într'un entuziasm nespus porneşte la palatul Cotroceni, unde pe scările palatului Il aştepta Prinţul Nicolae, cu care se îmbrăţişează îndelung. Prinţul Nicolae cheamă apoi pe d. Iuliu Maniu, preşedintele consiliului, care între timp fusese avizat şi discutase evenimentul cu cei doi Regenţi, Patriarhul Miron şi C. Sărăţeanu.

D. Maniu s'a prezentat Prinţului Carol şi apoi a convocat consiliul de miniştri, iar noaptea a dat următorul comunicat:

„Principele Carol a sosit în ţară şi a luat „contact cu Alteţa Sa Regală Principele Nico„lae şi cu primul ministru. Consiliul de mi„niştri se va întruni fără întârziere pentru a „aviza. In toată ţara domneşte cea mai perfec„tă linişte".

Intr'adevăr în toată ţara era linişte, o linişte binefăcătoare; toţi respirau uşuraţi ca după un vis urât — visul urât al celor patru ani, în cari dragostea unui popor n'avea voie să se îndrepte spre Prinţul exilat, căci cenzura o înnăbuşia. Visul urât se sfârşise acum. Lumea smulgea din mâinile vânzătorilor ziarele care anunţase vestea cea bună, aparatele de radio rămâneau permanent în legătură cu postul Bucureşti, chiar dacă la Budapesta cânta cea mai celebră orchestră de ţigani, ori la Berlin cel mai renumit jazz.

Inima unui neam întreg nu mai bătea decât pentru bucuria cea mare a revenirii Prinţului iubit. Ochii priveau fotografia Sa din ziare ca pe un talisman, gândurile îl preamăreau ca pe un salvator de mult aşteptat.

Venise în mod romantic, ca un trimis din cer şi poporul, cu misticismul său secular, aştepta ca relele ce apăsau ţara să piară ca nişte duhuri la apariţia lui Făt Frumos. Instinctul le spunea că a venit stăpânul şi va face rânduială în gospodăria unde lipsa Lui se simţise adânc.

Şi în aceatsă privinţă instinctul popular nu s'a înşelat.

In imensa bucurie a naţiunii, un singur om rămânea izolat, cu chipul întunecat şi fugind dela această desfătare sufletească generală, clocea în umbră un gând trufaş: Vintilă Brătianu.

Obosit de o viaţă de sforţări uriaşe, dar inutile, de a marca ceva în istoria acestei ţări, el credea că-şi va putea încheia cariera politică cu un act care să-l arate ca om statornic şi se încăpăţâna într'o atitudine care — spre norocul partidului — nu a fost urmată decât de cei ce erau strânşi în juru-i prin obligaţuni

mai tari decât voința lor. Făcând prevestiri negre pentru viitorul țării, el declara că rămâne apărător al ordinei stabilită la 4 Ianuarie; declarație primită cu resemnare de partizani și pe care chiar el o va regreta mai târziu.[1]).

De altfel, chiar atunci la venirea Prințului Carol, o mare parte din membrii partidului liberal, au avut curajul să scuture jugul sub care voia să-i mențină Vintilă Brătianu și i-au arătat că el prin atitudinea luată pregătește distrugerea partidului, care a avut un frumos trecut în istoria țării. Chiar fiul lui Ionel Brătianu, d. Gheorghe Brătianu, șeful liberalilor din Moldova, a ridicat steagul, pe care ura sălbatecă a unchiului său Vintilă voia să-l îngroape și într'un inimos apel a arătat, că nu e tradiția partidului liberal să cultive ura, ci dragostea și respectul către Rege; iar dacă la 4 Ianuarie s'a făcut o greșală, nu trebuie să se persevereze.

D. Gheorghe Brătianu s'a dus în audiență imediat după proclamarea Regelui Carol al II-lea și a expus oficial punctul său de vedere; iar Suveranul i-a declarat că a venit în țară mânat numai de dragostea pentru popor, că iartă și uită greșelile făcute în trecut și cheamă pe toți, fără deosebire, să muncească împreună la consolidarea țării.

Să revenim însă la pregătirile pentru primirea oficială a Prințului.

In dimineața de 7 Iunie 1930 la orele 9, s'a întrunit consiliul de miniștri spre a găsi formula constituțională pentru reintegrarea

---

1) Declarații făcute la clubul central al partidului național-liberal în ziua de 8 Iunie 1930, în ședința comitetului de direcție al partidului.

Prinţului în drepturile Sale. In timp ce d. Maniu credea că singura formulă ar fi numirea Prinţului în Regenţă, cu rolul de Prim Regent, d-nii Mihalache şi Iunian erau partizani hotărîţi pentru proclamarea ca Rege, spre a se înlătura dificultatea conducerii ţării de trei persoane și mai ales, spre a nu se da impresia că guvernul se teme de liberali şi nu are curajul să reformeze actul dela 4 Ianuarie — părere pe care o împărtășise şi d. Goga la Cameră, spunând că : „rezolvarea problemei prin învestirea Principelui Carol ca Regent, ar fi o abdicare în faţa intransigenţei liberalilor şi mai ales, o diminuare a prestigiului Său".

D. profesor A. C. Cuza, președintele ligii apărării naţionale creştine, declarase deasemeni că singura soluţie logică este, ca adunarea naţională să proclame pe Prinţul Carol ca Rege, redându-I drepturile ce I se cuveneau încă dela 1927.

Consiliul de miniştri a examinat întâiu ipoteza formării unui guvern naţional, compus din membri ai majorităţii împreună cu d-nii : Nicolae Iorga, dr. Lupu, G. Brătianu şi Octavian Goga, guvern de 24 ore, care să primească jurământul Regelui apoi să-şi dea demisia, pentruca noul Rege să desemneze guvernul ce va crede de cuviinţă. Această formulă a fost însă părăsită în urma discuțiunilor și au hotărît ca guvernul Maniu să demisioneze şi demisia sa unită cu descomplectarea Regenţei, ar face să treacă puterile constituţionale — conform art. 81 din Constituţie — asupra Adunării Naţionale, care va proclama Rege pe Prinţul Carol. Soluţia aceasta a găsit aprobarea majorității și d. Iuliu Maniu s'a dus la orele 6 la Inalta Regenţă şi a prezentat de-

misia guvernului. Demisia a fost primită și d. G. G. Mironescu a fost însărcinat cu formarea noului guvern, pe care l-a alcătuit astfel:

G. G. Mironescu, președintele consiliului și ministru de Externe.
Mihai Popovici, ministerul de Interne.
Ion Mihalache, ministrul Agriculturii și Domeniilor.
Voicu Nițescu, ministerul Justiției.
Eduard Mirto, ministerul Industriei și Comerțului.
Pantelimon Halippa, ministerul Comunicațiilor.
D. R. Ioanițescu, ministerul Muncii.
Ion Răducanu, ministerul Finanțelor.
Ion Lugoșianu, ministerul Instrucțiunii.
General Condeescu, ministerul de Război.

Subsecretari de stat

Gheorghe Crișan, la Finanțe.
G. Cafencu, la Comunicații.
Virgil Potârcă, la Domenii.
Iuliu Moldovanu. la Muncă.
Valer Moldovanu, la Culte
Em. Hațieganu, la Justiție.
Polizu-Micșunești, la Președenție.

La orele 9 și 30, noul guvern a depus jurământul în fața Regenței, și după jurământ, Prințul Nicolae a spus nouilor miniștri: „Domnilor, sunteți chemați să realizați un vis al Regelui Ferdinand și sunteți cei mai indicați pentru aceasta". Apoi Sanctitatea Sa Patriarhul Miron Cristea și d. C. Sărățeanu și-au dat demisia din Regență și în baza art. 81 din Constituție, puterile constituționale au trecut asupra Adunării Naționale. Noul guvern a dat presei următorul comunicat:

„Inalţii Regenţi Sanctitatea Sa Patriarhul „Miron Cristea şi C. Sărăţeanu au demisionat „din înaltele lor posturi, prevăzute de art. 83 „din Constituţie. Reprezentanţa Naţională a „fost convocată azi, Duminică 8 Iunie, pentru „a decide asupra exercitării prerogativelor re- „gale”.

In sfârşit soseşte măreaţa zi de 8 Iunie. Ţara întreagă în sărbătoare, aşteaptă într'o linişte sfântă, proclamarea ca Rege a Prinţului Carol. Până ieri, sufletele fremătau de nerăbdarea împlinirii mai grabnice a acestei dorinţi; acum, comunicatul guvernului arătase clar, că dorinţa poporului se va împlini astăzi şi el aştepta liniştit ca înaintea unei împărtăşanii. S'ar zice că-şi înfrânase elanul cuprins de respect în faţa clipei. Dar solemnitatea proclamării cere formalităţi. S'au întrunit întâi separat, Camera şi Senatul, spre a vota proiectele de lege. La Senat se votează într'o atmosferă de sărbătoare proiectul de lege pentru abrogarea actului de la 4 Ianuarie 1926 şi alt proiect prin care Prinţul Mihai, Moştenitorul Tronului României, ia numele de „Mare Voevod de Alba-Iulia”. La Cameră de asemeni aceste proiecte de lege sunt votate cu nesfârşite aplauze şi ovaţiuni. Merită să fie citate câteva pasagii din frumosul discurs al d-lui profesor Iorga, fost martor ocular al Consiliului de Coroană din Ianuarie 1926. Intre altele d-sa a spus:

„Ţin să subliniez, a fost întotdeauna în pă- „rerea mea, o monstruozitate juridică şi o „monstruozitate din punct de vedere omenesc, „a interzice omului, care într'un moment a „concentrat toate speranţele poporului ro- „mânesc, de a călca pământul ţării Sale, ca

„unui vagabond sau ca unui condamnat. Este „ceva care n'a putut să intre, decât mintea vi„ciată a unor politiciani orientali! (aplauze „prelungite şi ovaţiuni).

„Recunoaşterea dreptului elementar al „Principelui Carol trebuia făcută de oricine „are un suflet şi a cărui inimă este o inimă „omenească, în stare să simtă şi pentru sufe„rinţa altuia, trebuia făcută în momentul, când „Fiului nu I-a fost îngăduit, că verse o lacri„mă pe trupul Părintelui Său. (aplauze fur„tunoase").

„D-voastră cunoaşteţi că actul dela 4 Ianua„rie nu a avut niciodată putere legală. Mulţi „dintre d-voastră nu ştiu de ce. Să mi se dea „voe să pun alături de un argument al jurişti„lor, un alt argument, pe care lumea nu l-a „observat şi pe care eu l-am primit din gura ,unui diplomat, aceluia care avea mai mult „căderea să vorbească despre aceasta, în acel „moment, a doua zi chiar după actul dela 4 „Ianuarie: nu se poate renunţa la o succesiu„ne, care nu este deschisă — orice om de „drept va recunoaşte acest lucru.

„Al doilea actul din Italia, ca să aibă va„loare trebuia să fie încheiat înaintea minis„trului României în Italia, singurul având „dreptul de a instrumenta — nu fac o indis„creţie, când spun că d. Alexandru Lahovari, „ministrul nostru în Italia mi-a spus a doua zi „acest lucru — a venit momentul să spun lu„crul acesta şi am să spun şi altele de în„dată.

„Pe de altă parte, dacă nu se putea ca mi„nistrul României în Italia să instrumenteze, „atunci trebuia să instrumenteze un notar din „Italia. Actul încheiat înaintea ministrului „palatului, care nu are dreptul de a instru-

„menta, dincolo de marginile chemării sale, „actul acesta este nevalabil (aplauze prelun- „gite și strigăte de bravo).

„Viața de partid, cu necesitățile ei, ne-a în- „chis gura de atâtea ori. Am fost puși în si- „tuațiunea de a ne ridica necontenit glasul, „împotriva acestui act și a consecințelor sale „și între datoria de a păstra acestei țări li- „niştea şi conștiința atâtora dintre noi, a ab- „dicat înaintea celei mai înalte datorii, a ori- „căruia dintre noi: păstrarea păcii și liniștei „în această țară (aplauze prelungite)".

Şi vorbind despre Consiliul de Coroană d. Iorga continuă:

„Am cerut undeva, unde credeam că trebue „să întreb întâi, am cerut să fiu primit; când „am auzit că se vorbește de Arhiducele Ru- „dolf, m'am înclinat şi am ieşit. Am fost pri- „mit pe urmă de Regele Ferdinand. Regele „mi-a vorbit un ceas, scăldând mâna mea cu „lacrimi. A venit la Consiliul de Coroană. In- „crederea în dreptul Principelui Carol a fost „slăbită sub două influențe mizerabile....

Voci depe băncile majorității: așa este.

D. N. Iorga: „Mizerabile, mențin cuvântul „împotriva tuturor practicelor parlamentare, „fiindcă nu un parlament mă ascultă, mă as- „cultă conștiința nației mele (aplauze prelun- „gite și îndelung repetate). Din influența a doi „factori nelegali ai vieții politice românești, „dintre care fantoma unuia rătăcea ieri pe aici, „așteptând cine știe ce ceasuri de inițiativă, a „unor intrigi osândite de conștiința unei nații „întregi. (Aplauze pe băncile majorității").

D. Iorga arată părerile emise la Consiliul de Coroană, apoi continuă:

„Iar a doua zi după hotărîrea din Cameră, vorbind cu Regele Ferdinand despre acuzațiunile aduse Principelui Carol, Regele Ferdinand adus la ultima cruzime sub anumite influențe față de Fiul său, s'a ridicat în picioare și a protestat contra acelor acuzațiuni, cari atingeau onoarea Principelui Carol (mare mișcare)".

După ce au votat proiectele de lege, senatorii și deputații s'au întrunit la Cameră în Adunare Națională sub președinția d-lui St. Cicio Pop.

D-sa a dat cuvântul d-lui Grigore Iunian, care a citit următorul proiect de lege din inițiativă parlamentară:

„Art. Unic. Corpurile Legiuitoare întrunite într'o singură adunare și constituite ca Reprezentațiune Națională, declară anulată legea promulgată prin I. D. R. No. 14 publicat în Monitorul Oficial No. 4 din 5 Ianuarie 1926 prin care s'a primit renunțarea Principelui Carol la succesiunea Tronului și la toate drepturile, titlurile și prerogativele de care în virtutea Constituției și a statutelor regale, se bucură ca Principe Moștenitor al României și ca membru al Familiei Domnitoare.

Declară deasemenea anulată legea promulgată prin I. D. R. No. 14 din 4 Ianuarie 1926, publicată în Monitorul Oficial No. 4 din 5 Ianuarie 1926, prin care Reprezentațiunea Națională primește Regența numită de Majestatea Sa Regele Ferdinand I.

In consecință, pe temeiul art. 77 din Constituție, Reprezentațiunea Națională constată că succesiunea Tronului României se cuvine de drept A. S. R. Principelui Carol, coborâtor direct și legitim în ordine de primogenitură

bărbătească a Regelui Ferdinand I". (Adunarea ovaţionează îndelung pe d. Gr. Iunian).

D. G. G. Mironescu, primul ministru, declară că guvernul este de acord cu propunerea d-lui Iunian.

Se dă cuvântul reprezentanţilor partidelor politice.

D. Iuliu Maniu, în numele partidului naţional ţărănesc, spune că se alătură propunerii şi o primeşte cu însufleţire.

D. Octavian Goga, în numele partidului poporului, după ce justifică declaraţiile făcute de partidul său la 4 Ianuarie 1926 şi în 1927 spune:

„In fața faptelor noi, judecata noastră se „înclină, mai ales că partidul poporului, pipă„ind înainte pulsul evenimentelor printr'o „anchetă pe tot cuprinsul ţării, a verificat ne„strămutata dorinţă a neamului, de a-și pune „toată încrederea pentru viitor în mâinile vi„guroase ale Principelui Carol, simbolul de „unitate națională și de autoritate în cârmui„re, atribute atât de scumpe sufletului nostru, „dornic de consolidarea statului și a dinas,tiei ce se confundă cu destinele noastre.

„România nouă, vast patrimoniu de rodni„ce energii, își cere prin toate instinctele sale „de viață un punct de reazim ferm în strădu„ințele sale de muncă.

„Evocând imaginea strălucită a celor doi „regi înaintași, țara noastră își cere stăpânul „bun și drept, care învățând din gloria stră„bună şi din înțelepte pravili de demult, să „împlinească aureola de mâine.

‚Ascultând deci voinţa ţării şi urmând im„pulsul dreptei noastre chibzuinți, neumbrită „de patimi, cu gândul îndreptat spre o peri-

„oadă proaspătă de pace și belșug, zicem din „adâncul inimei: Să trăești Sire, ani mulți, „spre binele celor mulți!".

D. dr. N. Lupu, reamintește cele declarate de d-sa la Consiliul de Coroană cât și în Adunarea Națională dela 4 Ianuarie 1926 și continuă :

„Au trecut patru ani și jumătate de atunci.
„In acest răstimp, Dumnezeu a strâns pe „marele Rege Ferdinand și pe primul lui sfet- „nic. Imprejurările grele, neînțelegerile dintre „partidele politice, insuficiența așezământu- „lui orânduit, au pus țara în grea cumpănă. „De multe avem nevoie, multe trebue împli- „nite, dar hotărît, scăderea de căpetenie a „vremii de față, este lipsa de unitate în con- „ducere, de autoritate, de continuitate în gu- „vernare.
„Grijile exprimate de mine în 1926, s'au a- „rătat astfel pe deplin justificate. Azi ne gă- „sim în fața unui alt mare moment istoric al „neamului nostru. Era de dorit, ca măcar a- „cum, dacă nu s'a putut atunci, națiunea în- „treagă să fie de o singură părere. Dar cum „zice cronicarul: „Nu vremurile sunt sub câr- „ma omului, ci bietul om sub vremi". Cu cre- „dință nestrămutată că neamul nostru va fi „ferit de primejdii în aceste grele clipe de „cumpănă, cu credința nestrămutată, că după „o viață atât de plină de încercări, urmașul „cel doi mari Regi ai dinastiei actuale va în- „țelege interesul superior, al neamului romă- „nesc și-și va pune tot sufletul Său, toată e- „nergia, în slujba acestui popor, socot în cu- „rată conștiință și deplin pătruns de simțul de „răspundere al clipei de față, că: actul dela 4 Ianuarie 1926 poate fi înlăturat și împreună

„cu poporul român strig: „Trăiască Regele Carol al II-lea".

Vorbeşte apoi d. A. C. Cuza, preşedintele Ligii Apărării Naţionale Creştine, spunând:

„Liga Naţională Creştină a fost totdeauna „dinastică şi a dorit întărirea ţării. Liga se a„sociază la hotărîrea de astăzi. Liga va lucra „cu toată energia, să dea naţiunei tot sprijinul „necesar viitorului ei".

Mai iau cuvântul reprezentanţii minorităţilor şi d. profesor Iorga, care arată într'o caldă cuvântare, că actul măreţ ce se săvârşeşte, nu e opera unui partid ori a unor persoane, „findcă nu există om care să poată face această minune" ci este un fapt istoric, pentru care nimeni nu trebue să reclame vreun merit în viitor.

Apoi d. prim ministru Mironescu spune:

„Domnilor Senatori, Domnilor Deputaţi,

„Ţara şi neamul românesc, trec prin mo„mente dramatice, dar şi măreţe. Acum, oricât „de frumoase ar fi vorbele, pe care le-am pu„tea rosti, atenţiunea noastră se îndreaptă în „mod ferm asupra faptelor. Infăptuim un „capitol nou în viaţa neamului românesc; in„trăm în făgaşul normal, dela care o întoc„mire artificială ne-a îndepărtat şi sperăm că „acest făgaş normal are să fie spre fericirea „neamului românesc. (Aplauze, strigăte de „bravo").

„Guvernul asociindu-se la această operă, în „care vedem salvarea ţării, cheamă pronia „cerească asupra acestei noi îndrumări a nea„mului românesc şi călăuzit de interesele „mari ale patriei este convins că toţi vom a-

„vea numai aceiaş ţintă: patria înainte de ,toate, interesele ei înaintea tuturor.

„Trăiască România.

„Trăiască Majestatea Sa Regele Carol al „II-lea. (Aplauze prelungite, strigăte de „ura)".

Se trece la vot şi Adunarea Naţională cu 485 voturi contra unul, proclamă ca Rege al României pe Prinţul Carol.

In acest timp Prinţul Carol şi Prinţul Nicolae, cu un impozant cortegiu, porneau dela Palatul din Calea Victoriei spre Patriarhie şi 101 lovituri de tun anunţau trecerea cortegiului regal. Pe tot parcursul o mulţime imensă aclama pe Prinţ şi-I arunca flori. Entuziasmul era de nedescris.

In curtea Patriarhiei, o companie din regimentul 9 vânători dă onorurile şi muzica intonează imnul regal, în timp ce preşedintele consiliului, d. G. G. Mironescu, împreună cu întregul guvern şi cu preşedinţii Corpurilor Legiuitoare, ies în întâmpinarea Alteţelor Lor.

La orele 15.30 Prinţul Carol se sue pe tribuna preşedintelui, în aclamaţiunile şi uralele nesfârşite ale Adunării Naţionale şi depune jurământul. Emoţiunea copleşeşte inimile, când noul Rege sărută crucea, apoi îmbrăţişează pe Alteţa Sa Regală Prinţul Nicolae şi aplauze furtunoase subliniază acest frumos gest.

Majestatea Sa pronunţă următorul impresionant discurs:

Domnilor Senatori,
Domnilor Deputaţi,

„Primirea atât de emoţionantă ce Mi-o fa-

„ceţi, Mă mişcă atât de adânc, căci sunt fericit „de a putea resimţi, prin glasul Domniilor-„Voastre, sentimentele celor cari v'au trimis „aci şi de a constata încă odată legătura su-„fletească ce M'a unit și Mă va uni întotdea-„una cu poporul Meu.

„Jurământul ce L-am depus astăzi în fața „reprezentanţilor naţiunii, depăşeşte zidurile „acestui locaş istoric și pentru sufletul Meu „devine un legământ sfânt, între Mine-Rege și „poporul Meu.

„E un legământ luat în fața Celui Atotpu-„ternic, de a fi Părintele plin de grijă și de „râvnă al fiilor săi.

„Pribegia de mai bine de 4 ani, departe de „poporul în mijlocul căruia M'am născut şi „am fost crescut, a fost silită de unii, cari prin „vorbele lor au îndurerat sufletul Marelui vos-„tru Rege şi Scumpul Meu Părinte şi care a „avut de scop de a rupe legătura între Mine şi Români.

„Manifestaţia înălţătoare de astăzi dovede-„şte vădit, că aceste încercări nu și-au atins „scopul şi că iubirea ce am dus, neclintită în „sufletul Meu față de România, este răsplătită ,cu prisosinţă prin dragostea ce mi-o arată „naţiunea, prin reprezentanții ei.

„Pășesc astăzi cu sufletul înălțat în mijlocul „poporului Meu și cu o inimă în care s'a șters „cea din urmă urmă de mâhnire, chiar față „de aceia cari au încercat, prin acțiunea lor „nechibzuită să rupă legătura indisolubilă în-„tre Mine și tot ce simte românește.

„Urmând pilda din scriptură, zic: Nu vreau „moartea celor ce au greșit, ci întoarcerea lor „la matca din care nimeni n'ar fi trebuit să „iasă.

„Eu n'am venit să Mă răzbun pe nimeni, ci,

„cu inima caldă şi iubitoare să strâng într'un „mănunchiu pe toţi acei cari au voinţa şi puterea de a colabora pentru propăşirea Patriei.

„Adânc emoţionat, gândul Meu se îndreaptă către acei cari înaintea Mea au depus aci acelaş jurământ şi cari şi-au închinat toată viaţa binelui ţării, căreia au fost sortiţi s'o conducă. Umbrele Marilor noştri Regi: Carol I şi Ferdinand cel Loial, Mă însoţesc astăzi în mijlocul Domniilor Voastre şi sufletul Scumpului Meu Părinte se bucură de a-şi vedea astăzi îndeplinită ultima Sa voinţă şi cea mai fierbinte a Lui dorinţă".

„Pilda ce Mi-o dau prin nesfârşita Lor dragoste de ţară şi apărarea intereselor ei, va fi pe deplin urmată de Mine.

„Eu am crescut în mijlocul vostru, hrana mea sufletească a fost hrana sufletului vostru, durerile voastre au fost durerile Mele, idealurile neamului Meu au fost idealurile Mele.

„Nu pot, văzând aci în faţa Mea întruniţi reprezentanţii Românilor dela Nistru pân' la Tisa, din Hotin şi pân' la Mare, din Boian la Vatra Dornii, din Sătmar până'n Săcele şi dela Turnu'n Dorohoi, să nu mă gândesc cu nespusă evlavie la acei opt sute de mii de morţi şi la acei luptători din Ardeal, Bucovina şi Basarabia, cari prin sângele lor au închegat pentru totdeauna unirea naţiei în graniţele ei fireşti.

„Moştenirea aceasta sfântă trebue s'o păstrăm ca cel mai sfânt odor şi, întărit încă mai mult de către aceste jertfe, sunt hotărît să menţin fără şovăire jurământul Meu de a păzi neatinsă integritatea teritoriului naţional.

„Spre a duce la îndeplinire, fără piedică, „această făgăduinţă, am nevoie, mai înainte „de toate, de colaborarea fără preget a tutu„ror forţelor vii ale naţiunii

„Fără unirea tuturor nu vom putea apare, „în faţa celor ce ne pismuesc, ca o forţă indi„solubilă care, sprijinită pe o armată organi„zată după ultimele cerinţi şi care se va putea „totdeauna bizui pe deplina Mea grijă, spre „a apăşi definitiv la o muncă paşnică şi har„nică.

„Greutăţile, cari unora li se par de neînlă„turat, vor putea, fără nici o îndoială, să fie „călcate în picioare de o Românie unită şi ho„tărîtă. Nu vreau să pun la îndoială nici o ,clipă patriotismul acelora cari, prin poziţia „lor, au datoria de a lucra la progresul ţării. „Şi sunt convins, că toţi, fără deosebire de o„pinie politică, credinţă şi obârşie, se vor „întruni într'un mănunchiu în jurul Tronului, „spre a conlucra cu toţii împreună la aşeza„rea ţării noastre pe temelii cari să-i permită „o desvoltare şi să-i asigure neclintit locul, „care-i sortit să ocupe în consorţiul lumei ci„vilizate.

„Vom trebui, conlucrând cu acei cu cari „suntem legaţi şi în sentimentele de prietenie „cu toate popoarele şi mai ales vecinii noştri, „să lucrăm la ştergerea urmelor, cari ni le-au „mai lăsat marea învălmăşeală mondială, de „acum patrusprezece ani.

„Ţara noastră este atât de bogată, are atâ„tea resurse naturale, încât nu putem, cu „concursul tuturor, să nu îndreptăm cât mai „repede starea economică şi să redăm astfel „mulţumirea materială locuitorilor, cari de a„tâta vreme o aşteaptă. Patrimoniul de bogăţie „este atât de mare, încât şi pe terenul cultural

„vom trebui să ne luăm locul în lume, grație „intelectualilor noștri ai căror reprezentanți „cei mai de seamă se găsesc în mijlocul Dom„niilor Voastre.

Domnilor Senatori,
Domnilor Deputați,

„Mai am o bucurie, pe care țin să v'o îm„părtășesc, bucuria cea mai mare, care în cli„pele acestea de reîntoarcere, Imi umple su„fletul: este terminarea celui mai mare chin „ce L-am avut de îndurat în anii Mei de pri„begie: în sfârșit, Mi-am regăsit Scumpul Meu „Fiu, pe care voi putea cu toată iubirea, să-L „cresc în sentimentele ce au ilustrat pe stră„moșii lui: dragostea nesfârșită de țară.

Domnilor Senatori,
Domnilor Deputați,

„Țiu încă să aduc mulțumirile Mele, Iubitu„lui Meu Frate și tovarășilor Săi din Re„gență, cari în acest răstimp au avut grijă de „buna gospodărie a țării.

„Sfârșind cuvântarea Mea, încă odată fac „cel mai călduros apel, ca toți să lucrăm îm„preună pentru bunul cel mai scump al nos„tru: Patria.

„Români din patru unghiuri, uniți-vă în „gânduri, uniți-vă în simțiri. Inainte spre „muncă".

Intr'o liniște solemnă — întreruptă din când în când de aplauze ce cutremură sala — cei de față ascultă cu luare aminte cuvintele pline de simțire ale Suveranului. E o atmosferă de basm, patimile politice au pierit din inimi

şi o neţărmurită dragoste le-a luat, pentru o clipă, locul.

Vajnicul luptător ardelean, Ştefan Cicio Pop, preşedintele Adunării Naţionale, într'o cuvântare plină de avânt tineresc spune:

Majestate !

„Depunând astăzi jurământul ca Rege, Cor„purile Legiuitoare vă prezintă omagiile şi „urările lor în munca ce Vă stă înainte, pe „care o dorim prodigioasă, bogată şi fericită „pentru ţară.

Majestate !

‚De când aţi călcat pe pământul României „şi atmosfera s'a schimbat. (Aplauze prelun„gite. Voci: „Aşa este". Adunarea ovaţionea„ză furtunos, îndelung). Inimile tuturor vi„brează cu toată căldura şi cu toată recunoş„tinţa către Providenţa divină, că ne-a retri„mis acasă pe Acel care atât de mult L-am „aşteptat. (Ovaţiuni furtunoase, aclamaţiuni „entusiaste).

„Nu citesc salutul nostru, Majestate, fiindcă „mi-ar fi fost imposibil să concep ceva, care „să poată fi şi scris şi spus şi bine gândit. De „aceea am dat libertate sufletului meu să vor„bească înaintea Maiestăţii Voastre, nu numai „ca luptător şi ca preşedinte al acestei înalte „Adunări, dar ca unul care simte cea mai „mare satisfacţie, atunci când poate să stea „înaintea Maiestăţii Voastre şi să Vă salute „ca pe Regele tuturor Românilor, în numele „reprezentanţilor naţiunii române, adunaţi aci „din toate unghiurile ţării româneşti, din Ro„mânia visată de cei mai mari şi cei mai buni

„fii ai neamului românesc. (Ovaţiuni pre-
„lungite).

Majestate !

„Să fiţi asiguraţi de întreaga şi neşovăitoa-
„rea noastră credinţă şi de tot devotamentul
„nostru. (Ovaţiuni entuziaste şi prelungite).

„Ce glas ar putea să redea, Maiestate, acea-
„stă însufleţire nemărginită, care se mani-
„festă de 40 de ceasuri neîntrerupt ? Pentru
„tot neamul românesc a fost, într'adevăr, cea
„mai înălţătoare satisfacţie, că a văzut pe toţi
„fiii săi uniţi în gând şi în suflet, cum n'au
„fost uniţi niciodată. (Ovaţiuni prelungite).

„Intre zidurile catedralei din Blaj, la insta-
„larea mitropolitului Vasile Suciu, Majestate,
„acum un deceniu, când aţi rostit cea mai me-
„morabilă cuvântare, când ropotele de aplau-
„ze spărgeau aproape zidurile, V'am spus :
„Maiestate, aceste aplauze sunt erupţiunea su-
„ferinţelor de veacuri, cari prin venirea Alte-
„ţei Tale la noi, au dispărut ca prin minune
„pentru totdeauna". (Ovaţiuni prelungite şi
„îndelung repetate). Şi am proorocit, Maies-
„tate, că vei fi un Rege mare, bun şi iubitor
„de popor. Am credinţa, Maiestate, că această
„profeţie a mea se va împlini, spre binele nea-
„mului întreg şi al dinastiei, fiindcă veniţi as-
„tăzi, în clipe în cari aţi fost mai dorit, când
„lumea aşteaptă dela Maiestatea Voastră mult
„şi poate prea mult. Dar am ferma convingere
„şi credinţa neclintită, că Maiestatea Voastră
„veţi putea înlătura toate piedicile, urmând
„calea pe care Părintele Vostru şi Unchiul Vos-
„tru cel Mare, V'au deschis-o. (Aplauze şi o-
„vaţiuni).

„Calea pe care aţi parcurs-o până la Tronul

„României a fost grea şi spinoasă, dar vorba „romană este: „per aspera ad astra”; cine nu „cunoaşte ce este lupta şi suferinţa, nu va pu„tea fi niciodată Domnitor bun. (Ovaţiuni „prelungite). Ne închinăm memoriei Marelui „Rege Ferdinand, care a fost nu numai cel „mai viteaz soldat şi cel mai loial aliat, dar „şi un suflet românesc, cum rar s'a putut ve„dea în viaţa noastră naţională. (Aplauze „furtunoase şi îndelung repetate)...

Maiestate !

„După aceste momente de sărbătoare, de în„sufleţire unanimă şi de mare bucurie, vor „urma zilele de trudă şi de muncă. Maiestate, „în frunte veţi sta Maiestatea Voastră, pentru„că sunteţi tânăr şi Rege. (Aclamaţii furtu„noase şi entusiaste, prelungite şi îndelung „repetate).

„Cu drept cuvânt aţi spus că Maiestatea „Voastră nu are nevoie să lege de acum înain„te legături noi cu acest popor. Maiestate, sunt „acum 25 de ani când V'am văzut reprezen„tat pe un tablou în liceul din Turnu-Severin, „copil mic, lângă gloriosul Vostru Tată, fiind „scris dedesubt: „Acesta v'a fi împăratul tu„turor Românilor”. (Ovaţiuni entusiaste, ne„sfârşite, aclamaţii sgomotoase, urări furtu„noase).

„Şi aşa a tremuit să fie! (Aplauze furtunoa„se şi îndelung repetate. Adunarea ovaţionea„ză îndelung).

„Orice fel de cuvinte meşteşugite ar fi su„părătoare şi nu s'ar cuveni să fie rostite de „buzele mele. Când am sărbătorit unirea şi „când cu toţii am plâns, m'am simţit destul „de tânăr să nu rostesc încă cuvintele: „Slo-

„boade, doamne, pe robul tău!" Astăzi însă „zic: „Sloboade, Doamne, pe robul tău, că o- „chii mei au văzut împlinirea visului". (Adu- „narea, adânc emoţionată aclamă cu entu- „siasm: ovaţionează frenetic, strigătele de: „Trăiască Maiestatea Sa Regele Carol al „II-lea nu mai contenesc)".

In aceiaş seară, M. S. Regele Carol al II-lea, a dat următoarea proclamaţie către ţară:

Către Români,

„Impins de marea Mea dragoste de ţară, „am sosit în mijlocul poporului Meu, spre a „fi, conform făgăduinţii date, pavăză Fiului „Meu şi strajă Patriei.

„Când acum mai bine de patru ani, mij- „loace, pentru Mine neînţelese, au fost între- „buinţate faţă de Scumpul Meu Părinte şi „faţă de Mine, să Mă silească a Mă îndepărta „de ţara Mea iubită, nu am putut crede o „clipă, că o Domnie atât de glorioasă se vă „sfârşi fulgerător.

„Astăzi, în mijlocul vostru, am venit cu ini- „ma plină de dragoste pentru toţi Românii şi „cu singurul gând de a strânge împrejurul „Tronului pe toţi fiii Patriei dornici de muncă „şi de adevăr.

„In sufletul Meu nu a rămas nici o umbră „de resentiment faţă de acei cari, în răstimpul „pribegiei, au crezut că puteau prin vorbele „lor să şteargă din inima acelui popor, în „mijlocul căruia M'am născut şi Am crescut, „legătura sufletească ce Ne-a unit.

„In clipele grele prin care trece ţara, fac „cel mai cald apel tuturor fiilor săi, la cea

„mai sinceră şi desinteresată colaborare pen-
„tru desvoltarea forţelor ei vii.

„Cer ca toţi, fără deosebire de opinie poli-
„tică, credinţă sau obârşie, să-Mi dee spriji-
„nul cel mai larg, pentru propăşirea ţării prin
„cinste şi demnitate".

CAROL."

Guvernul Iuliu Maniu

Guvernul Mironescu îşi împlinise marea sa misiune — proclamarea Regelui Carol — şi conform uzanţelor urma să-şi dea demisia, pentruca noul Rege să desemneze guvernul ce va socoti de cuviinţă. In acest scop, d. G. G. Mironescu, preşedintele consiliului, s'a prezintat la orele 6 în audienţă Suveranului şi a prezintat demisia cabinetului. Suveranul a primit-o, însărcinându-l să gereze afacerile, până la formarea noului guvern. Apoi Suveranul a început consultările, primind în audienţă pe d-nii: profesor Iorga, George Brătianu, Mihai Popovici, Mihail Manoilescu, G. G. Mironescu.

Suveranul cunoscând marea criză financiară, ce bântuia întreaga lume şi nu cruţase România, doria să formeze un guvern de concentrare a tuturor partidelor, pentruca toate forţele naţiunii să lupte unite, spre a învinge mai uşor greutăţile momentului. In acest sens a discutat cu cei primiţi în audienţă; dar a văzut curând, că cel puţin deocamdată, e imposibil să-i uniască pe şefii partidelor politice, din cauza ambiţiunilor şi intereselor personale.

Consultările au durat până noaptea târziu când Regele a plecat la Curtea de Argeş, spre

a depune o coroană pe mormântul Iubitului Său Părinte, de care intrigile duşmane L-au despărţit cu brutalitate, călcând chiar peste ultima dorinţă a Marelui Rege, care pe patul de suferinţă, chema ca supremă mângâere pe Fiul Iubit.

Inapoiat dela Curtea de Argeş, Suveranul a continuat consultările, primind în audienţă pe şefii de partide şi diverse persoane marcante din viaţa politică, sperând să poată face o înţelegere în vederea unui guvern naţional singurul care ar fi putut birui greutăţile economice; dar s'a isbit de intransigenţa partidului poporului şi a celui ţărănesc, care au declarat că numai un guvern de partid, puternic şi omogen, poate lua puterea. D-l Dr. Lupu a recomandat un guvern Maniu.

Suveranul a primit în audienţă pe d. Maniu pe ziua de 11 Iunie şi l-a însărcinat cu formarea unui guvern, din care să facă parte şi câteva persoane din afara partidului naţional-ţărănesc. D-l Maniu însă a declinat această onoare, recomandând pe vicepreşedinţii partidului, sau un guvern sub preşedinţia d-lui general Prezan, asigurând că va sprijini acest guvern.

Refuzul d-lui Maniu de a forma guvernul, pe motivul mărturisit, că sănătatea nu-i permite, cât şi pentru celălalt motiv, şoptit în surdină, că nu ar fi constituţional ca Regele să recomande ca miniştri, persoane ce nu fac parte din partidul său, denotă că d. Maniu — care dela început fusese contra proclamărei Regelui — voia să încerce o presiune asupra Coroanei, profitând de faptul că partidul său este deocamdată singurul, la care suveranul putea face apel, guvernul de concentrare fiind imposibil de realizat.

Intr'adevăr era uşor de prevăzut aceasta — şi de ar fi fost altfel, d. Maniu s'ar fi oferit cu drag să pună piedeci, oricărei concentrări şi cum avea majorităţile parlamentare de partea sa, un vot de blam ar fi răsturnat orice guvern ce nu i-ar fi convenit. Iar disolvarea parlamentului în acest timp era o imposibilitate, pentrucă s'ar fi expus ţara la lupte electorale care ar fi putut constitui o surpriză primejdioasă.

In asemenea condiţiuni, d. Maniu se socotea stăpân pe situaţie şi înţelegea să profite, fără a socoti dacă gestul său era sau nu elegant; dar eleganţa politicianilor noştri....

Cum era de aşteptat, generalul Prezan nereuşind să formeze guvernul, d. Iuliu Maniu, recomandat din nou Suveranului, s'a lăsat convins şi a acceptat, constituindu-şi Cabinetul astfel:

Iuliu Maniu, preşedinte al consiliului de miniştri.

Al. Vaida-Voevod, ministru de interne.

G. G. Mironescu, ministru de Externe,

Mihai Popovici, ministru de Finanţe,

Pan. Halippa, ministru de Stat, ad-interim la Muncă,

Ion Mihalache, ministru al Agriculturei şi Domeniilor,

Grigore Iunian, ministru al Justiţiei,

Virgil Madgearu, ministru al Industriei şi Comerţului,

N. Costăchescu, ministru al Instrucţiunii Publice,

General Adj. C. Condeescu, ministru al Armatei,

Mihail Manoilescu, ministru al Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor.

Am văzut ce s'a petrecut în timpul crizei de guvern, produsă prin demisia guvernului Mironescu și cum unii șefi de partide prea pretențioși, au refuzat să intre într'un guvern de concentrare, așa cum dorea Regele, care își dădea seama că numai astfel se va putea salva țara din greul impas.

Interesele meschine de partid și ambiția lor personală, i-au făcut să refuze a colabora la greaua operă ce se începea.

Dacă în vremuri normale e permis partidelor să se lupte — și chiar atunci nu trebue să treacă peste anumite limite, peste cari s'ar periclita însăși existența statului — în vremuri grele, e o adevărată crimă contra țării ca partidele să se sfâșie între ele, fără a alege mijloacele și urmărind un singur scop: venirea la putere.

Se vede însă că în România, cu durere trebue să o spunem, partidele politice încă n'au ajuns la maturitate.

In orice țară cu regim parlamentar serios, rolul partidelor din opoziție, este să controleze în mod cinstit activitatea guvernului, semnalând șefului statului și opiniei publice orice călcare a legilor și colaborând cu guvernul, atunci când sunt în joc interese vitale ale țării. Incontestabil că opoziția nu este o situație plăcută pentru aceste partide; dar ele nu forțează nota, ci speculând greșelile guvernului, caută să convingă opinia publică și pe factorul conducător, că ele au soluții mai fericite și în consecință cer să fie chemate a le aplica, cer puterea. De modul cum au știut să convingă, depinde venirea lor la putere. Iar dacă nu sunt chemați să guverneze nu-și îndreaptă atacurile contra șefului statului, așa cum e tristul obiceiu la noi, ci continuă a cen-

zura actele guvernului, fără a se atinge de şeful statului, pe care-l socotesc, cu drept cuvânt, deasupra oricărei critici sau discuţiuni. Işi dau seama că, a-l ataca pe el, înseamnă a săpa însăşi temelia statului şi oamenii politici civilizaţi sunt întâiu cetăţeni loiali ai statului şi în al doilea rând membri ai unui partid politic; deci subordonează interesului general, pe cele personale și de partid. Pe când la noi...

Să sperăm însă, că va veni poate ziua când şi la noi vom avea oameni politici, nu politiciani. Pentrucă este o mare deosebire între omul politic şi politician.

Trebue totuşi să recunosc politicianilor noștri, că, cel puţin la 8 Iunie 1930, au ştiut să fie la înălţimea momentului şi s'au unit toţi într'un glas la proclamarea Regelui Carol al II-lea, dându-și seama că ei, ca reprezentanţi ai poporului, sunt obligaţi să respecte dorința lui cea mai arzătoare: repararea nedreptăţii făcută la 4 Ianuarie 1926.

Ziua de 8 Iunie a fost o zi frumoasă pentru ţara noastră, un spectacol grandios; „dar prea era de tot frumos" cum spune Eminescu şi partidele politice chiar de a doua zi şi-au reluat vechile obiceiuri ; patimile politice, amuţite o clipă în faţa măreţiei momentului, s'au deslănțuit din nou când a fost vorba de chemarea la putere. Imediat ce s'a format Cabinetul Maniu, în loc să colaboreze, partidele politice s'au retras fiecare pe poziţie, aşteptând cu nerăbdare să poată începe „campania de răsturnare a guvernului".

Sciziunea din partidul național-liberal

In timp ce conducerea centrală a partidului național-liberal luase o atitudine hotărîtă, contra proclamării noului Rege, s'au găsit în partid destui fruntași, cari au avut curajul să arate lui Vintilă Brătianu perspectivele neplăcute la care s'ar expune partidul, prin perseverarea în greșeala dela 4 Ianuarie.

In special Moldova, prin d. Gheorghe Brătianu, șeful organizației moldovene, precum și o mare parte din membrii organizațiilor muntene, au reacționat, declarând că ei nu înțeleg să urmeze linia de conduită fixată de centru și au cerut să se convoace congresul general al partidului, spre a lua o hotărîre cu consultarea tuturor organizațiilor județene.

Desigur, față de gravitatea chestiunei, cererea era întemeiată; dar firea îndărătnică a lui Vintilă Brătianu și teama de a nu fi pus în minoritate, știrbindu-i-se astfel autoritatea, l-au făcut să refuze convocarea congresului. Socotind că printr'o atitudine energică va împiedeca mișcarea de defecțiune ce se presimțea, Vintilă Brătianu a decis excluderea d-lui Gheorghe Brătianu din partid.

Se părea că gestul va impresiona: chiar fiul marelui Brătianu să fie exclus de unchiul

său, pentru nedisciplină ! Insă partidul care de patru ani își înăbușise revolta sufletească, în numele disciplinei, ajunsese la capătul răbdării. O nouă abdicare în imprejurările de azi, însemna lașitate.

Şi dacă, cel puţin, li s'ar fi cerut să se supună pentru o cauză dreaptă, ori în interesul partidului. Insă ce li se cerea? Să urmeze pe un șef, care în miopia sa politică, credea că demnitatea îl obligă să urmeze linia de conduită a lui Ionel Brătianu, uitând că partidele politice sunt organisme vii în viaţa unui stat și sunt supuse unor legi, cu totul diferite de legile matematice.

In faţa nouei situaţiuni, partidul naţional-liberal nu avea decât două căi: să continue a apăra ordinea constituţională stabilită prin actul dela 4 Ianuarie — și acesta însemna să se pună deacurmezișul voinței populare, care fatal l-ar fi eliminat din viaţa politică, ca pe ceva ce nu mai corespunde cerinţelor sale; sau să-și recunoască greșala — și Regele le înlesnise calea prin declaraţia Sa, că uită și iartă, tot răul ce I s'a făcut — și să reintre în tradiţia sa de partid monarhic, conlucrând cu celelalte la propășirea ţării.

Să nu uităm de asemeni, o situaţiune specifică ţării noastre: că Românul e guvernamental din tradiţie, deci Regele exercitându-și drepturile și prerogativele sale, de a încredinţa formarea guvernului unui partid sau altuia, poate influenţa indirect asupra desvoltării lor, slăbind partidele ce ar lua atitudine contra sa, prin lăsarea lor într'o opoziţie îndelungată. Vom înţelege atunci și mai bine la ce expunea partidul liberal hotărîrea lui Vintilă Brătianu.

D-l Gheorghe Brătianu, dându-și seama de

toate aceste consecinţe, a reacţionat şi luând exemplu dela tatăl său, care avusese de luptat cu Dimitrie Sturza pentru şefia partidului, a pornit lupta cu curaj, convocând congresul partidului pentru ziua de 15 Iunie 1930, la Bucureşti, în sala Frascati, din Calea Victoriei. D-sa a lansat un însufleţit apel, prin care chiamă în juru-i pe toţi cei ce înţeleg „să se adapteze la realităţile vieţii integrate de astăzi" şi „să se reîntoarcă la adevăratul liberalism de descătuşare a energiiilor individuale, în concordanţă cu interesele naţionale".

La acest apel, au răspuns foarte mulţi fruntaşi liberali, foşti miniştri, şefi de organizaţie, însfârşit toţi acei cari, nefiind legaţi de Vintilă Brătianu prin diverse interese sau prin prea strânse legături de prietenie, au putut să-şi manifeste liber voinţa.

In afară de organizaţiile din Moldova, au aderat la mişcare, trimiţând delegaţi la congres, cele trei organizaţii din Banat, apoi d. Vasilescu-Valjean, vicepreşedintele organizaţiei Capitalei, şi organizaţiile din judeţele: Braşov, Cluj, Târgu Mureş, Sighet, Reghin, Ciuc, Odorhei, Satu Mare, Dâmboviţa, Prahova, Olt, Teleorman, Botoşani, Bălţi, Tighina, Someş, Râmnicu Sărat, Fălticeni, Durostor, Constanţa, Putna, Iaşi, Ialomiţa, Gorj şi Mehedinţi.

La congresul dela Frascati delegaţii au proclamat pe d. Gheorghe Brătianu şef al partidului naţional-liberal, înfierând şi desavuînd atitudinea lui Vintilă Brătianu şi a prietenilor săi.

Astfel s'a format partidul liberal-georgist, iar fracţiunea din vechiul partid rămasă credincioasă lui Vintilă Brătianu, va purta, după

moartea acestuia, denumirea : partidul liberal-ducist, după numele şefului.

Intre cele două fracţiuni se va da o luptă surdă, fiecare voind să aibă întâietatea în viaţa politică. Lupta va înceta totuşi, când una din fracţiuni va fi chemată la guvern, în condiţiuni avantajoase pentru ea (singură, sau în cartel cu altele, dar având un mare număr de mandate spre a'şi putea plasa partizanii). Atunci fracţiunea guvernamentală va absorbi pe cea rămasă în opoziţie şi astfel se va reface unitatea partidului, redându-se ţării un instrument de guvernare, care a însemnat frumoase pagini în istoria ei şi care, orice s'ar zice, constitue încă o nădejde de viitor, atât prin netăgăduitele personalităţi ce are în cadrele sale, cât şi prin organizarea admirabilă a forţelor puternice de care dispune.

In şedinţa Camerei dela 14 Iunie 1930, d. Maniu a făcut în numele guvernului declaraţia-program şi cu această ocaziune a fost executat de d. profesor Iorga, pentrucă din egoism nu a lăsat să se formeze guvernul de concentrare. Arătând că Regele are dreptul să-şi aleagă miniştrii, nu să-i primiască în bloc, aşa cum i-ar prezinta persoana însărcinată cu formarea guvernului, d. Iorga a spus: „Miniştrii pe cari îi vrea Regele, îi vrea unul câte unul. Când L-am văzut a doua oară pe Rege, nu-şi schimbase punctul de vedere — cine crede că şi-l va schimba, va cădea într'un conflict din care va eşi sdrobit".

Profeţia d-lui Iorga s'a adeverit peste trei ani, d. Maniu fiind părăsit de partid şi silit să se retragă dela şefie, din cauză că încercase să se pună în conflict cu Suveranul, pe o pretinsă chestiune constituţională.

Criza de guvern din Octomb. 1930

Deocamdată guvernul Maniu, având majoritățile parlamentare de partea sa, a continuat opera de guvernare. Dar în sânul guvernului, la venirea Prinţului Carol, am văzut că au fost două opinii: d. Maniu era pentru numirea ca Regent, iar d-nii Mihalache, Iunian și alții erau pentru proclamarea direct şi imediat ca Rege. D-l Iunian a fost cel care a ținut să propună Adunării Naționale proclamarea, fapt ce a îndârjit și mai mult pe șeful partidului și l-a făcut să-și manifeste nemulțumirea chiar în public, cu ocazia unui banchet.

Fricțiunile au continuat accentuându-se, mai ales că d. Iunian lăsase să înțeleagă că ar fi „homo regius" și la o eventuală schimbare de guvern, ar fi dispus să primească sarcina de prim ministru.

Deocamdată însă d-sa era supărat, că nu i se încredințase ministerul de Interne, ci fusese lăsat la Justiție şi nu pierdea nici o ocazie, de ași manifesta nemulțumirea, față de modul cum înțelege să guverneze d-l Maniu.

Mai era un ministru supărat, că nu i se dăduse un portofoliu mai important, — d-l Manoilescu — dar acesta nu-şi manifesta atât de des nemulțumirea.

Desele neînțelegeri din sânul guvernului, atitudinea cunoscută a șefului față de Coroană și mai ales criza financiară din ce în ce mai mare, care aducea nevoia reducerii salariilor publice — și ca urmare nemulțumirea funcționarilor și scăderea popularității guvernului — au făcut pe d-l Maniu să se gândească serios la retragerea în opoziție. Insă majoritatea miniștrilor erau de părere să se continue guvernarea, căci destul au stat zece ani în opoziție; iar parlamentarii partidului nici nu voiau să audă de retragerea dela putere, care ar fi însemnat pentru cei mai mulți încetarea diurnelor și a celorlalte beneficii, pe cari le aduce cu sine mandatul de reprezentant al poporului.

Pus în minoritate, d-l Maniu a pretextat, că starea sănătății sale nu-i îngădue să continue sarcina conducerii Cabinetului și a demisionat.

Situația grea în care se aflau finanțele statului, cât și teama de o manifestare puternică a curentelor extremiste, cari ar fi speculat greutățile momentului, nu permitea să se facă noi alegeri. Deci noul guvern era obligat să lucreze cu parlamentul existent ; iar acesta fiind în majoritate național-țărănist, urma ca noul guvern să aibă aceiaș nuanță. Deaceea Suveranul a însărcinat cu formarea lui pe d-l George G. Mironescu, cel mai indicat prin firea sa calmă și simpatia de care se bucura în partid să împace animozitățile.

Situația nu era de fel ușoară pentru d-sa și chiar dela alcătuirea listei ministeriale s'au arătat dificultăți, deoarece noii miniștri trebuiau aleși cu multă îngrijire, spre a mulțumi atât conducerea partidului, cât și parlamentul. După alegerea persoanelor, o altă chestiu-

ne delicată era repartizarea portofoliilor. D-l Iunian dorise Internele, d-l Manoilescu ar fi vrut Finanţele — dorinţă împărtăşită şi de d-l Mihai Popovici şi Madgearu — şi aşa mai departe.

Dacă membrii guvernului ar fi fost desemnaţi de partid, ar fi fost mai uşor; dar d-l Maniu declarase că se simte foarte obosit, nu se amestecă şi lăsase toată răspunderea d-lui Mironescu.

In cele din urmă, d-l Iunian, văzând că va avea o atmosferă ostilă în parlament, în special din cauza ardelenilor, cari îl făceau responsabil de plecarea d-lui Maniu, nu a mai dorit Internele, ci s'a mulţumit cu Justiţia. Finanţele s'au dat d-lui Mihai Popovici, iar celelalte portofolii s'au repartizat fără multă discuţiune şi d-l Mironescu şi-a prezintat echipa în ziua de 10 Octombrie la Sinaia, unde a depus jurământul în faţa Suveranului la Castelul Peleş, în sala cea mare, unde cu aproape cinci ani înainte se luase trista hotărîre, pe care destinul se însărcinase acum s'o îndrepte.

Cabinetul a fost astfel constituit:

G. G. Mironescu, preşedinte al consiliului şi Externele,
Ion Mihalache, ministerul de Interne,
General Adj. C. Condeescu, ministerul Armatei,
Mihai Popovici, ministerul de Finanţe,
Grigore Iunian, Justiţia,
N. Costăchescu, ministerul Instrucţiunii Publice,
M. Manoilescu, ministerul Industriei şi Comerţului,
Voicu Niţescu, ministerul Comunicaţiilor,

Virgil Madgearu, ministerul Agriculturei şi Domeniilor,

Emil Haţieganu, ministerul Muncii şi Sănătăţii,

Pan. Halippa, ministru fără portofoliu.

Subsecretari de Stat :

C. Angelescu, la Interne,

Virgil Potârcă, la Domenii,

Gh. Pop, la Instrucţiune şi Culte,

V. V. Tillea, la Preşedinţia consiliului.

Conform dorinţei Suveranului de a se face economii, s'au desfiinţat cinci subsecretariate de Stat, rămânând numai acestea patru de mai sus.

Tot pentru realizarea programului de economii, d-l Mironescu a întrunit consiliul de miniştri şi a luat o serie de măsuri menite a pune frâu risipei banului public.

S'a hotărît să se respecte cu stricteţă legea cumulului în funcţiunile publice şi nici un funcţionar să nu poată primi decât un singur salariu, oricâte funcţiuni ar ocupa el. D-l Mironescu a dat cel dintâiu exemplul, renunţând la salariul de profesor la Facultatea de Drept din Bucureşti. S'a mai hotărît desfiinţarea unui mare număr de automobile dela serviciile publice — dar hotărîrea a rămas numai pe hârtie.

S'au desfiinţat diurnele, cari erau de multe ori mai mari chiar decât salariul (din nenorocire şi această desfiinţare s'a făcut tot „în principiu" pentrucă în fapt nu s'a aplicat); s'a redus din personalul legaţiunilor din străinătate şi s'a decis ca în bugetele ministerelor să se facă economii cât mai mari posibile.

Noua orientare politică a lui Vintilă Brătianu

In timp ce guvernul Mironescu — primit cu destulă simpatie de partidele politice, atât prin faptul că era primul guvern parlamentar la noi în ţară, cât şi pentru consideraţiunea personală de care se bucura şeful său — căuta să rezolve arzătoarele probleme economice la ordinea zilei, într'unul din partidele de opoziţie se petreceau fenomene ce merită să fie menţionate. E vorba de partidul naţional liberal de sub şefia lui Vintilă Brătianu (am văzut că, după 8 Iunie 1930, partidul liberal se rupsese în două, cealaltă fracţiune având ca şef pe d-l Gheorghe Brătianu).

Văzând că noul regim e primit cu toată dragostea de popor şi pe zi ce trece se consolidează, Vintilă Brătianu, sub presiunea fruntaşilor din partid — în special a d-lui Duca— începuse să părăsească atitudinea sa ostilă şi în cele din urmă, sub pretext că partidul liberal a fost totdeauna monarhic (tot e bună la ceva şi amintirea trecutlui) încerca să obţină o audienţă la palat. In acest scop, începu prin a trimite pe câţiva dintre fruntaşi — spre a nu se expune el direct să fie refuzat — cari

să vadă, dacă Suveranul ar fi dispus să-l primească.

Suveranul a primit în audienţă pe d-nii Richard Franasovici şi Guţă Tătărăscu, cari au avut o atitudine moderată la 8 Iunie, dar a evitat să le dea vre-o indicaţiune asupra modului cum ar rezolva o eventuală cerere de audienţă a lui Vintilă Brătianu. Acestea se petreceau la începutul lui Noembrie 1930.

Cum la 15 Noembrie urma să se deschidă parlamentul, liberalii discutau cu aprindere dacă trebue sau nu, să ia parte la lucrările lui. Vintilă Brătianu şi Tancred Constantinescu, omul său, erau contra intrării în parlament, ca o protestare faţă de modul cum se făcuse alegerile; dar ceilalţi şi în special d. Duca, erau pentru participarea activă la lucrările parlamentului, spre a arăta factorului constituţional, că ei înţeleg să intre în legalitate şi încetează de a rămâne în espectativă.

In cele din urmă părerea d-lui Duca a triumfat şi Vintilă Brătianu a cedat tot mai mult.

Cu ocazia demersului făcut de Suveran prin d. Puiu Dumitrescu, secretarul Său, pe lângă şefii partidelor din opoziţie, ca să reia activitatea parlamentară, Vintilă Brătianu a profitat de prilej şi a cerut în mod formal audienţă spre a discuta chestiunea.

Deşi cererea audinţei fusese făcută la 12 Noembrie, nici până la 24 Noembrie nu se soluţionase. Intre timp însă, fusese primit în audienţă, celălalt şef, d. Gheorghe Brătianu.

Faptul începuse să dea de gândit lui Vintilă Brătianu şi amicilor săi, cari vedeau că prezenţa acestuia la conducere, creiază dificultăţi politice partidului. D. Duca luă notă

şi se hotărî să încerce a şterge impresia făcută de atitudinea partidului la 8 Iunie.

Pe de altă parte, d. Duca începea să susţină tot mai intens lupta „tinerilor” contra „bătrânilor”.

In orice partid politic cu oarecare vechime, cadrele noi caută să ia locul celor vechi, încetul cu încetul, dar aceştia nu renunţă aşa de uşor la drepturile pe cari le revendică în baza activităţii lor îndelungate în partid. De aci se naşte conflictul între „tineri” şi „bătrâni” prin „tineri” înţelegându-se nu cei tineri ca vârstă, ci numai ca stagiu în rândurile partidului.

Atât la liberali cât şi la naţional-ţărănişti erau mari nemulţumiri, pe această chestiune; dar la cei din urmă ele nu isbucneau, pentru că disciplina de partid cere să nu faci dificultăţi guvernului, când „ai noştri” sunt la putere şi să amâni revendicările pentru vremea opoziţiei, când toţi lucrează la reorganizarea partidului şi lichidarea nemulţumirilor interne.

Pentrucă liberalii erau de doi ani în opoziţie, aveau tocmai timpul să lichideze aceste nemulţumiri.

Insă „bătrânii” grupaţi în jurul şefului, se încăpăţânau să nu cedeze locul la conducere „tinerilor” şi spre a avea de partea lor pe şef, îi cântau în strună şi-l încurajau în atitudinea faţă de Palat.

D. Duca la început căutase să nu contrazică pe şef, în nădejdea că astfel îşi va asigura succesiunea; însă când a văzut în Noembrie rezultatul atitudinei şefului, a trecut de partea „tinerilor” şi în acelaş timp, în consfătuirile comitetului, a arătat că trebue reluate raporturile cu Coroana şi astfel a luat poziţie

fățișă contra directivelor lui Vintilă Brătianu.

Acesta, bătrân și hărțuit de atâtea probleme, prea delicate pentru firea lui masivă, ceda din ce în ce mai mult, până ajunsese să solicite și să dorească primirea în audiență ca pe o excepțională favoare, la care însă, văzând că nici după două săptămâni nu primește răspuns, fusese silit să renunțe. Cererea audienței însă, fusese pentru Vintilă Brătianu o adevărată Canossa și îl costase, sufletește, foarte mult.

In schimb a fost primit în audiență d. Duca, ceeace însemna un serios avertisment pentru politica lui Vintilă Brătianu și un semn că Suveranul urmărește cu atenția cuvenită mișcările partidelor politice și revenirea la realitate a d-lui Duca a fost remarcată.

După moartea lui Vintilă Brătianu, d. Duca, liber de orice angajamente morale, a căutat și mai mult să arate că partidul, sub noua conducere și-a schimbat cu totul mentalitatea. Și e drept că noului șef nu i se refuzau nici odată audiențele. Insă era prematur să se tragă de aci concluzia, că Suveranul a uitat atitudinea partidului liberal și că ar avea încredere în noua orientare.

Partidele politice nu pot trece ușor dintr'o extremă în alta, sau chiar atunci când evenimentele le fac să treacă, noua lor atitudine e privită cu neîncredere la început și numai dacă se verifică constantă, prin trecerea unui timp mai îndelungat, i se acordă încredere atât de factorul constituțional cât și de opinia publică.

Criza de guvern din Aprilie 1931

Domnul Mironescu, când primise să formeze guvernul, în Octombrie 1930, dăduse dovadă de mult patriotism şi mare curaj.

Intr'adevăr, să formezi guvernul, când ai pe lângă o opoziţie dârză din partea celorlalte partide, o opoziţie în propriul tău partid. cred că a fost un act de mare curaj și chiar d. Mironescu declarase, că situaţia este extrem de dificilă, dar nu poate refuza încrederea ce i-a acordat Suveranul.

In timp ce partidele din opoziţie nu încetau lupta contra guvernului, chiar în sânul majorităţii se observau nemulţumiri, din ce în ce mai numeroase. In primul rând, ramura ardeleană a partidului manifesta tot mai multă ostilitate. D. Maniu, deși plecat în străinătate, spre a da impresia că nu face greutăţi guvernului, avea grija să trimită mereu prin devotaţii săi, săgeţi, care înveninau raporturile între cele două fracţiuni. Ţărăniștii răbdau însă toate atacurile, punând mereu înainte unitatea partidului; dar în cele din urmă, obosiţi de o guvernare de doi ani şi jumătate în care au avut atâtea sbuciumări, aproape doriau să părăsească puterea și trecând în o-

poziţie să se poată reface, clarificându-se neînţelegerile din partid.

Criza de regim era aşa dar pregătită şi nu lipsia decât un mic prilej, ca să isbucnească. Prilejul n'a întârziat.

In ultimele zile ale parlamentului, când într'o atmosferă de plictiseală, ca la sfârşit de sezon, se votau legile fără multă discuţie, d. Mihail Manoilescu, ministrul Industriei, a depus la Cameră proiectul pentru înfiinţarea societăţii de explozibile chimice din Diciosânmartin. Pus la vot proiectul, contra căruia în timpul votării, un grup de majoritari făcuse o vie propagandă, a obţinut un vot nul.

Majoritarii nu prea îl agreiau pe ministrul Industriei — fost averescan — şi în dese rânduri au făcut dificultăţi proiectelor depuse de d-sa. De astă dată însă d. Manoilescu s'a formalizat şi a demisionat.

Guvernul a căutat să înfrâneze zelul opoziţionist al majoritarilor şi ţinând o nouă şedinţă de noapte a votat proiectul; dar d. Manoilescu nu a revenit asupra demisiei.

Parlamentul s'a închis astfel la 2 Aprilie într'o atmosferă agitată şi în aceeaş zi majoritarii au ţinut o consfătuire, sub preşedinţia d-lui Gh. Mironescu, primul ministru.

Cu această ocazie, d. Mironescu a arătat pe scurt tot ce s'a făcut în timpul guvernării sale, subliniind că întreaga lume este cuprinsă de o grozavă criză financiară, care a atins şi ţara noastră şi numai cu mari greutăţi s'au putut face faţă nevoilor, fiind silit să reducă salariile funcţionarilor, spre a le putea achita la timp.

D-sa a lăsat să se înţeleagă, că dificultăţile financiare sunt aşa de mari, încât numai u-

nirea tuturor partidelor ar putea salva ţara.

Dealtfel dorinţa M. S. Regelui Carol II, încă dela începutul Domniei era să poată face un guvern de concentrare şi Regele persista în această dorinţă, iar evenimentele Ii dădeau dreptate.

In Franţa, când s'a ivit în anul 1926 criza financiară, s'a realizat îndată guvernul de concentrare. La noi încercarea din Iulie nu reuşise, dar Regele spera că, dată fiind situaţia grea a ţării, partidele politice vor avea patriotismul să renunţe la luptele personale şi să se unească, cel puţin până va trece criza.

E drept că pentru moment, d-nii dr. Lupu, Octavian Goga şi Gh. Brătianu, în urma unor consfătuiri erau pe cale să încheie un acord. Naţional-ţărăniştii declarau şi ei că guvernul de concentrare e necesar şi ei sunt dispuşi să-i cedeze locul, iar liberalii d-lui Duca, deşi revendicau singuri puterea, declarau că sunt gata să examineze şi eventualitatea unui guvern de concentrare.

Faţă de această situaţie, d. Mironescu, spre a înlesni formarea guvernului de concentrare, a crezut că e bine să se retragă şi a demisionat. Demisia i-a fost primită şi Suveranul a chemat telegrafic din străinătate pe d. Titulescu, singurul om politic în afară de partide şi care deci era cel mai indicat să prezideze noul guvern.

Până să sosească în ţară d. Titulescu, negocierile între partide se urmează cu febrilitate; partidele politice se temeau nu cumva d. Titulescu, în caz că nu ar reuşi să facă guvernul de concentrare, să propună soluţia unui guvern de personalităţi, fapt ce ar lovi grav interesele partidelor politice. De aceea, mai

ales d. I. G. Duca, a pornit o serie de consfătuiri, căutând să intereseze la acţiunea sa şi partidul naţional-ţărănesc, contra acestei soluţii.

In partidul guvernamental, lipsa d-lui Maniu din ţară împiedica luarea unei hotărîri, factorii de seamă din partid, din disciplină, aşteptând hotărîrea şefului. Totuşi sunt şi aci două curente: d. Mironescu este pentru susţinerea cu orice preţ a unui guvern Titulescu, d-nii Stere şi Iunian cred că este momentul să se rupă fuziunea cu naţionalii-ardeleni. Nu trebue uitat, că aceşti doi au avut mai tot timpul numai neînţelegeri cu naţionalii-ardeleni, deci dorinţa lor e legitimă; iar partidul d-lui dr. Lupu, în urma discuţiunilor cu d-nii Goga şi Gh. Brătianu, au căzut de acord să-şi pună forţele la dispoziţia d-lui Titulescu.

Discuţiunea era însă vie în jurul disolvării parlamentului actual sau menţinerei lui.

Naţional-ţărăniştii, care au majoritatea, condiţionează colaborarea lor la guvernul de concentrare de existenţa actualului parlament, aducând ca argument şi criza financiară în care se sbate ţara, care nu mai trebuie deci expusă la cheltueli de alegeri generale; dar această soluţie nu convine nici unui partid şi desigur nici d-lui Titulescu, care s'ar afla la discreţia parlamentului naţional-ţărănesc.

D. Al. Vaida-Voevod, fără a anticipa asupra hotărîrilor şefului, crede că toate partidele serioase trebue să răspundă la apelul Regelui, pentru concentrarea forţelor, iar d. Gh. Gh. Mironescu caută să formeze un curent în partid pentru sprijinirea guvernului Titulescu, arătând că altfel s'ar putea ajunge la soluţia guvernului de personalităţi, fapt ce ar

dăuna şi intereselor ţării şi partidelor. Aceasta era situaţia până la sosirea d-lui Titulescu în ţară.

D. Titulescu venind în Capitală, a început imediat consultările cu şefii partidelor politice, cărora le-a comunicat în linii generale condiţiile pentru colaborare şi, în principiu, toţi au fost de acord asupra necesităţii guvernului naţional, dar unii au făcut rezerve în privinţa disolvării parlamentului şi a compunerii listelor de candidaturi şi mai ales la distribuirea portofoliilor; însă rezervele lor nu păreau piedici prea serioase şi d. Titulescu spera că un nou apel făcut de Suveran le va învinge; deaceea a rugat pe Rege să cheme într'o nouă audienţă pe toţi şefii partidelor.

Dacă la început aceştia au fost de acord în principiu pentru guvernul de concentrare, organizaţiile judeţene au început să-şi arate nemulţumirea, întrucât, dacă se formează guvernul naţional, fiecare organizaţie nu putea da decât cel mult un parlamentar din fiecare partid şi atunci ce se făceau ceilalţi aspiranţi? De aceea au pornit lupta contra guvernului de concentrare toţi şefii de organizaţii, arătând în consfătuirile partidelor, că pentru ei este o mare nedreptate.

Ca să-i poată împăca, fiecare şef de partid a căutat, în tratativele cu d. Titulescu, să ceară cât mai multe mandate pentru gruparea sa, pretinzând că partidul său este cel mai puternic. Din această cauză, d. Titulescu a văzut că este o imposibilitate să unească toate partidele şi atunci s'a gândit la o altă soluţie: la o concentrare parţială, care să dea totuşi un guvern ce ar putea rezista opoziţiei făcută de grupările celelalte.

Am văzut că în această direcţie există deja un acord între grupările d-lor: dr. Lupu, Gh. Brătianu şi Octavian Goga — ca reprezentant al partidului poporului, întrucât d. general Averescu nu voise să aprobe acordul, dar dăduse libertate partidului să trateze prin d. Goga; dar numai cu aceştia, guvernul nu se putea constitui, având în opoziţie cele două partide mari, naţional-ţărănesc şi liberal-ducist, căci ar fi riscat o înfrângere în alegeri — parlamentul vechiu evident urma a fi dizolvat, fiind în majoritate naţional-ţărănist.

Spre a împiedica formarea unui astfel de guvern, care ar fi dat prilej de fortificare fracţiunii georgiste, liberalii-ducişti au căutat să se înţeleagă cu naţional-ţărăniştii, stabilind chiar un acord deplin. Din acest moment, soarta soluţiei guvernului de concentrare restrânsă era pecetluită.

Totuşi d. Titulescu spera să poată avea în guvernul său pe reprezentanţii unuia din partidele mari. De aceea, după ce Suveranul a primit din nou în audienţă individuală pe şefii partidelor, d. Titulescu L-a rugat să-i mai invite la o audienţă comună, cu care ocazie să li se arate marea răspundere ce au faţă de ţară în aceste împrejurări, sperând că astfel îi va face mai concilianţi. Suveranul i-a convocat pe toţi în audienţă comună la 14 Aprilie. Cu această ocaziune, Suveranul a adresat şefilor de partide următorul impresionat apel :

Domnilor,

„Precum v'am spus în audienţele ce le-aţi a-
„vut, de când M'am urcat pe Tronul gloriosi-

lor Regi: Carol I şi Ferdinand I, am fost dus „de gândul de a strânge într'un singur mă„nunchiu, forţele vii ale ţării. Astăzi am găsit „că a sunat ceasul, ca această dorinţă să se „îndeplinească şi de aceea am însărcinat pe „d. Titulescu cu formarea acestui guvern de „uniune naţională.

„Fiecare dintre domniile-voastre, în de„cursul ultimelor luni, Mi-aţi expus situaţia „grea prin care trecem şi aţi cerut cu insis„tenţă măsuri grabnice pentru îndreptarea a„cestei stări de lucruri. Ţara are astăzi mai „mult ca oricând nevoie de un guvern, care „să întrunească maximum posibil de forţe, „care să ne permită să luăm măsurile cerute „de împrejurări.

„Nu vreau nici o clipă, să pun la îndoială „patriotismul domniilor-voastre şi al partide„lor ce le conduceţi, de aceea fac încăodată „apel la conştiinţa şi sufletul domniilor-voas„tre de Români. Sunt momente în istoria poli„tică a unei ţări, când politicianismul luat în „cel mai înalt sens al cuvântului devine un „imperativ absolut.

„Acela care, oricare ar fi motivul, se va sus„trage dela această datorie imperioasă, va su„porta singur răspunderea în faţa Istoriei şi a „tuturor cetăţenilor conştienţi de nevoile „ţării.

„Sunt hotărît să întrunesc la un loc, după „cum v'am spus, maximum de forţe conştien„te de datoria ce le incumbă. De mai multe „zile, de când durează criza actuală, fiecare „ a avut prilejul să-şi cântărească cerinţele şi „posibilităţile unei cât mai sincere şi cu atât „mai multe roade, colaborări.

„Constat cu satisfacţie că asupra progra„mului de guvernare nu sunteţi în desacord

„şi nu pot crede că greutăţile ce au rămas şi „care derivă din proporţia raporturilor de „forţe în această colaborare, să poată nărui „înfăptuirea Uniunii Naţionale.

„De aceea vă rog, ca până mâine seară, în„ţelegerea între partide să fie desăvârşită, aşa „ca acest guvern, ce-l doresc din tot sufletul „şi adâncul conştiinţei Mele, să se poată în„făptui chiar în acea zi.

„România are nevoie astăzi, când greută„ţile sunt dintre cele mai mari şi probabil vor „spori încă, de o guvernare care să strângă „cât mai multe forţe.

„Acei cari, cu toată sinceritatea, vor răs„punde la apelul Meu, vor arăta că sunt con„ştienţi de rolul politic ce vor să-l joace în „această ţară".

„Dacă, din păcate această Uniune Naţională „nu se va înfăptui. Eu unul, nu voiu purta „nici o răspundere, având conştiinţa că am fă„cut toate sforţările ce le poate face un Suve„ran în această împrejurare".

Suveranul a subliniat că socoteşte absolut necesar guvernul de Uniune-Naţională şi a dat termen de gândire 24 ore. In aceste 24 ore a fost o febrilă activitate de pertractări, dar toate n'au putut ajunge la o înţelegere, din cauza pretenţiilor nemăsurate în privinţa mandatelor.

S'a remarcat faptul, că d. profesor Iorga fusese dela început contra guvernului de concentrare, spunând că el este imposibil de realizat în România; dar în urma apelului Suveranului, d. Iorga cedase fără a pune vre-o condiţie în privinţa participării. In schimb, grupul celor trei partide — dr. Lupu, Gh. Brătianu şi Octavian Goga — a hotărît să nu intre în guvernul naţional, sub motiv că nu

sunt tratați egal cu liberalii-duciști și cu național-țărăniștii.

Față de acest refuz categoric, d. Titulescu s'a gândit la altă soluție: un guvern neutru, care să facă alegerile — fiecare partid punând liste separat — apoi, pe baza raportului de forțe rezultat din alegeri, să se formeze un guvern parlamentar, așa cum se procedează în Occident. Guvernul neutru urma să fie alcătuit din funcționari sau din reprezentanți ai tuturor partidelor, așa încât libertatea alegerilor să fie asigurată.

La această soluție au fost iar toți de acord, în principiu, dar când s'a trecut la detalii nu s'au mai înțeles. De astă dată, discuția s'a purtat în special asupra celor 70 mandate, pe care și le rezerva d. Titulescu și — cum era natural pentru moravurile noastre politice,— tot chestiunea repartizării mandatelor a făcut să cadă și această soluție.

Atunci d. Titulescu s'a gândit să formeze guvernul numai cu o parte dintre grupările politice; dar pentrucă liberalii-duciști și național-țărăniștii fusese până mai ieri dușmani de moarte, a trebuit să caute un fel de partid-tampon, care să facă legătura și a ales gruparea d-lui Iorga. D-sa a declarat că din devotament către Țară și Coroană face acest sacrificiu; dar de astădată d. Maniu a fost cel care a revenit, cerând să nu se disolve parlamentul actual — deși la început acceptase dizolvarea — motivând că, situația financiară a țării nu permite să se facă noui cheltueli pentru alegeri și că parlamentul existent va da tot concursul guvernului Titulescu.

D. Titulescu a acceptat și această formulă și a întocmit lista guvernului, la care d. Maniu și-a dat asentimentul. Guvernul astfel al-

cătuit era prezidat de d. .Titulescu, vice-preşedinte d. Iorga, restul persoane în afară de politica militantă.

Acest guvern urma să depună purământul în ziua de 19 Aprilie şi d. Titulescu, ajuns la capătul sforţărilor, după două săptămâni de discuţii şi tratative, credea că a rezolvat însfârşit criza de guvern; însă în ziua depunerii jurământului s'au ivit noi complicaţii.

Suveranul nu a acceptat în întregime lista prezentată de d. Titulescu, ci şi-a manifestat dorinţa ca din guvern să facă parte şi d. C. Argetoianu. D. Maniu însă nu a voit să audă de aşa ceva, obiectând că parlamentul său nu ar putea lucra cu un guvern în care ar intra d. Argetoianu; dealtfel şi acesta la rându-i, ştiind care va fi situaţia, punea condiţiunea dizolvării parlamentului ca o condiţiune sine qua non. Incercarea d-lui Iorga de a împăca lucrurile nu a reuşit şi d. Titulescu şi-a depus mandatul.

Intrucât criza dura de atâta timp, Suveranul a însărcinat imediat pe d. profesor Iorga cu formarea guvernului, indicând ca vicepreşedinte al consiliului pe d. Argetoianu.

Guvernul Iorga şi alegerile din 1931

Pentru mulţi rolul ce se da d-lui Argetoianu a părut de neînţeles[1]), ţinând seama că la sosirea în ţară a Prinţului Carol, d. Argetoianu telegrafiase din străinătate lui Vintilă Brătianu, că e alături de el şi de partid în hotărîrea ce vor lua. Aceasta nu a împiedicat pe acelaş domn Argetoianu, ca, la întoarcerea sa în ţară, să se prezinte în audienţă Suveranului, punându-se la dispoziţia sa (probabil că văzuse mai clar lucrurile din ţară).

Guvernul format la 19 Aprilie a fost însă şi în alte privinţe, o adevărată surpriză. El constituia replica pe care Regele o dădea partidelor politice, cari nu au înţeles să răspundă la apelurile ce li s'au adresat şi era în acelaş timp o lecţie pentru ele, arătându-le că ţara se poate conduce la nevoie şi cu un guvern în afara partidelor. Acest guvern, după o veche formulă a d-lui Titulescu s'a numit „Guvernul de technicieni" adică de oameni specialişti la departamentele respective şi a fost compus astfel:

---

[1]) A se vedea şi opinia d-lui N. Iorga în vol. „Sub trei regi".

D. prof. N. Iorga: Preşedinţia şi Instrucţiunea Publică.

D. C. Argetoianu: Finanţele şi ad-interim la Externe.

D. Dr. I. Cantacuzino: Munca şi Sănătatea.

D.. M. Manoilescu: Industria şi Comerţul.

D. general Ştefănescu-Amza: Armata.

D. G. Ionescu-Siseşti: Agricultura şi Domenii.

D. V. Vâlcovici: Lucrări Publice şi Comunicaţii.

D. Munteanu-Râmnic: Subsecretar la Interne.

Deocamdată aceştia au depus jurământul chiar în seara de 19 Aprilie, cu care ocazie Suveranul a ţinut să arate că e nevoie mai cu seamă de muncă şi administraţie cinstită. Iată discursul Său:

„După o criză, care a durat mai mult ca de-„obiceiu, sunt mulţumit că s'a putut forma gu-„vernul acesta cu domniile-voastre şi chiar „dacă sunteţi în vreun partid politic, v'aţi des-„cătuşat prin intrarea în acest guvern de ori „ce interes în afară de binele ţării; sunt sigur „că veţi lucra aşa încât să corespundă aştep-„tărilor tuturor.

„In aceste timpuri grele este nevoe de mun-„că şi administraţie cinstită. Nu este nevoe de „formule prea complicate şi ingenioase spre a „răspunde nevoilor de azi. Se cer formule „simple şi drepte, care prin muncă şi cinste „să fie aplicate fără şovăire.

„Sunt sigur că voi le veţi găsi şi veţi păşi pe „calea pe care întreaga ţară şi cu Mine aştep-„tăm dela voi".

A răspuns d. profesor Iorga, preşedintele consiliului, arătând că e la vârsta când nu mai are ambiţii deşarte, ci vrea să facă nu

mai bine şi să sfârşiască viaţa frumos. Asigurând că vor fi călăuziţi numai de dragostea de Ţară şi Tron şi că vor munci fără cruţare, a încheiat cu speranţa că va corespunde încrederii ce i s'a acordat.

In guvern urma să intre şi d. I. Cămărăşescu, ca ministru de Interne, dar d-sa fiind membru al partidului naţional-ţărănesc, a cerut aprobarea partidului său şi pentrucă nu a primit această aprobare, nu a intrat în guvern. D. Mihail Manoilescu, deasemenea recent membru al partidului naţional-ţărănesc, a fost exclus din partid, pentrucă a primit să facă parte din Cabinetul d-lui Iorga. Ministerul Internelor a fost girat de d. Nicolae Iorga, iar la Externe a fost numit d. D. Ghica, ministru plenipotenţiar la Roma.

Cu oarecare bunăvoinţă acest guvern îşi merita titlul de technicieni, întrucât la Instrucţie era savantul Iorga, la Justiţie un magistrat, C. Hamangiu, fost consilier la Curtea de Casaţie, la Agricultură d. Ionescu-Siseşti, director general în acelaşi minister, la Sănătate d. doctor I. Cantacuzino, directorul institutului de seruri şi vaccinuri, la Lucrări Publice şi Comunicaţii inginerul Vâlcovici, profesor universitar, la Externe un diplomat, deci numai oameni de specialitate şi cu reputaţie necontestată.

Numai d. C. Argetoianu nu prea se vedea ce va face la Finanţe; dar pentrucă d-sa doria să aibă un rol important în guvern, a ţinut să fie la cel mai de seamă minister.

Dacă acest guvern a fost pentru ţară o surpriză, el a fost pentru partidele politice un adevărat pericol (cum, era oare posibil să se guverneze ţara fără concursul lor ?). Dacă experienţa va reuşi, asta ar însemna distruge-

rea partidelor politice. Ce se vor face atunci atâţi partizani mai mari şi mai mărunţi, dintre cari foarte mulţi nu trăiau decât cu nădejdea de a ajunge partidul lor la putere şi atunci ei să fie plasaţi în posturi rentabile, ori să poată face afaceri, să strângă bani albi pentru zilele negre ale opoziţei? „Guvernul Iorga-Argetoianu trebuie să cadă cât mai curând, spre binele partidelor politice" acesta a fost consemnul.

„Dar deocamdată, pentrucă Românul e guvernamental din tradiţie, n'ar fi rău să facem un acord cu guvernul pentru alegeri, ca să obţinem ceva avantagii şi după aceea în parlament vom şti noi să aranjem lucrurile".

Aşa şi-au zis mulţi politiciani şi au declarat, că ei consideră guvernul Iorga ca un guvern provizoriu dar din spirit de condescendenţă faţă de Suveran şi de patriotism, sunt dispuşi a-i da concursul lor în anumite condiţiuni (un număr cât mai mare de mandate de senatori şi deputaţi).

D. Iorga a făcut câte o vizită fiecărui şef de partid, exprimându-le părerile sale, iar celor pe care nu i-a găsit acasă le-a lăsat câte o scrisoare. Astfel s'au început demersurile pentru eventuala colaborare în alegeri.

Toate partidele s'au arătat dispuse a încheia acordul cu guvernul, afară de naţional-ţărănişti, care au pornit imediat ofensiva, în special în Ardeal.

Faptul se explică prin antipatia d-lui Maniu pentru d. Argetoianu, antipatie care l-a făcut să declare mai înainte d-lui Titulescu, că parlamentul nu va putea lucra cu un guvern din care ar face parte d. Argetoianu, fapt ce a atras căderea ultimei combinaţii a

ministrului dela Londra şi aducerea la cârmă a guvernului Iorga.

Acest guvern avea însă nevoie de concursul parlamentului spre a vota unele legi, cu caracter financiar, în legătură cu împrmutul extern. D. Iorga, idealist, spera să aibă concursul parlamentului naţional-ţărănist, cel puţin pentru aceste legi de interes obştesc; d. Argetoianu, om practic, a tratat cu bancherii străini obţinând o amânare, aşa că nu mai aveau nevoe de votarea — discutabilă — a legilor şi disolvarea parlamentului urma să aibă loc cât mai curând. Totuşi înainte de a proceda la disolvare, guvernul voia să aibă încheiat cortelul pentru alegeri şi era logic să procedeze astfel.

Parlamentul existând, guvernul avea timp să trateze cu partidele, pe când după disolvare, fiind obligat să facă alegerile în termen de o lună, urgenţa termenului ar fi dat drept partidelor să pună condiţiuni mai grele.

Dintre toate partidele politice, cel liberal oferia condiţiuni mai avantajoase pentru guvern. Dat fiind că naţional-ţărăniştii declarase război guvernului, acesta a căutat să-şi asigure sprijinul celui de-al doilea partid mare din ţară. Pe lângă aceasta, d. Iorga voia să facă încercarea de a da ţării un parlament ideal, în care toate asociaţiile profesionale să-şi aibă reprezentanţi. Dacă ar reuşi, ar da o puternică lovitură partidelor politice — pe care le acuza că prin egoismul lor au dus ţara în marginea prăpastiei — şi ar face şi un parlament cu care putea lucra mai în voe.

De aceea d. Iorga a însărcinat pe d. subsecretar de stat Munteanu-Râmnic, să ia contact cu conducătorii tuturor asociaţiilor profesionale, în vederea cartelării lor cu guvernul.

D-sa i-a convocat la minister pe toţi — peste 70 — şi după lungi discuţiuni s'a ajuns la un acord cu majoritatea reprezentanţilor asociaţiilor profesionale. Deasemeni Liga Vlad-Ţepeş a dat sprijin guvernului, şeful ei d. Gr. Filipescu dând exemplu de rară modestie, căci deşi i s'a oferit un minister, a preferat Prefectura Ilfov.

După o serie de tratative cu partidele politice, guvernul a încheiat cartel şi cu partidul liberal-ducist şi s'a prezentat în alegeri sub denumirea de guvern al „Uniunii Naţionale" întrucât scopul său era să lucreze cât mai intens la unificarea sufletească, aşa cum a arătat d. Iorga în programul său.

Parlamentul a fost apoi disolvat și corpul electoral convocat pentru 1 Iunie 1931 la alegerile pentru Cameră şi în zilele următoare pentru Senat.

Inainte de alegeri, d. Iorga a pornit în turneu de propagandă în toată ţara, vorbind neobosit în favoarea guvernului şi cerând înainte de toate ca lupta electorală să fie civilizată; promiţând că din partea sa va face tot posibilul pentru a menţine alegerile libere. A sfătuit pe cetăţeni să se abţină dela violenţe, iar în cazul când ele ar veni din partea administraţiei, să i se aducă la cunoştiinţă şi va lua imediat măsuri.

Ce e drept guvernul său a făcut alegeri destul de liniştite şi numai datorită vrăjmăşiilor locale s'au întâmplat în câteva locuri incidente sângeroase, însă mai înainte de alegeri, nu în ziua când ele s'au efectuat. Pentrucă nici nu putea să fie stârpit aşa deodată obiceiul nenorocit pe care-l au micii clienţi politici, de a profita de lupta electorală spre a se răzbuna pe duşmanii lor. Sunt duşmănii grele pen-

tru o brazdă de pământ, sau pentrucă odată unul a bătut pe celălalt la cârciumă ori la nuntă, duşmănii ce nu au nici o legătură cu politica; dar când vin alegerile, unul din ei își asociază doi-trei prieteni, caută ceartă duşmanului, cearta degenerază în bătaie şi sfârşeşte adesea la spital ori la morgă. Se fac cercetări şi ziarele opoziției arată crima ca o nelegiuire a guvernului abuziv, iar presa guvernamentală înregistrează „o nouă victimă a bandelor opoziţioniste".

Avocații partidului se oferă să apere pe agresor și rudele victimei se adresează şi ele partidului din care făcea el parte, ori numai se pretindea şi astfel crima capătă caracter politic.

Mai este un motiv, pentru care această epocă e aleasă de cetăţeni spre a-şi regula micile lor diferende: în judecata lor simplă, ei cred că bătăile comise cu ocazia alegerilor sunt toate judecate de Curtea cu Juri — şi se ştie cum judecă jurații în asemenea materie.

Totuşi au fost destul de rare cazurile de agresiune în alegerile din Iunie 1931.

Guvernul Iorga, ca să arate că nu face politică militantă, ci este un guvern de gospodari, a căutat să menţină pe unii prefecţi naţional-ţărăniştii (a menţinut în Ardeal şi Banat) şi i-a ales pe cei noi, mai mult după calităţile gospodăreşti, decât după arta de a face alegeri, în care să reuşească cât mai puţini opozanţi.

Au fost alegeri liniştite şi totuşi guvernul a reuşit, fără ingerinţe, să obţină majoritatea, incontestabil datorită şi felului cum ştiuse să facă cartelul electoral, cât şi tendinţei populare de „a-i încerca şi pe aceştia". Căci în afară de membrii statornici ai partidelor, e-

xistă marea massă a alegătorilor neînregimentaţi şi aceştia prin felul cum votează formează majorităţile. Ori massa aceasta flotantă era plictisită de partidele politice şi voia să încerce acum guvernul de technicieni, în nădejdea că ei vor face mai mult bine ţării. Voturile acestea flotante, unite cu ale partidului liberal-ducist, care mai ales în vechiul regat are cadre puternice, a dat guvernului majoritatea.

E drept că, fără sprijinul unui partid mare, el ar fi căzut în alegeri; însă din cartel au câştigat indirect şi liberalii-ducişti, cari au obţinut 80 mandate în Cameră, dar ei erau nemulţumiţi, pentrucă guvernul, la alcătuirea listelor de candidaţi, avusese grija să-şi rezerve capul listei, uneori şi locul 3 şi 4, dând liberalilor prea puţin în raport cu aportul lor.

Rezultatul alegerilor pentru Cameră din Iunie 1931 a fost :

— Totalul voturilor exprimate 2.927.112

repartizate pe grupări astfel:

1.	Gruparea uniunea naţională a obţinut	1.389.901 - 47.49%
2.	Partidul naţional-ţărănesc . . .	438.747—14.99%
3.	„ naţional - liberal (Gh. Brătianu)	173.586— 5.93%
4.	Partidul poporului	141.141— 4.82%
5.	„ ţărănesc dr. N. Lupu .	100.682— 3.44%
6.	Liga apărării naţionale creştine (A. C. Cuza)	113.863— 3.89%
7.	Partidul ţărănist democrat cartelat cu liga contra cametei . .	80.570— 2.75%
8.	Partidul social democrat	94.957— 3.25%
9.	„ maghiar	139 003 – 4.75%
10.	„ evreesc	64.193— 2.19%
11.	Blocul muncitoresc	73.716— 2.02%
12.	Gruparea Corneliu Zelea Codreanu	30.782— 1.05%

Conform art. 93 al. 2 combinat cu art 91 al.

2, prima electorală acordată grupării care a obținut peste 40% din totalul voturilor (Uniunea Națională) a fost de 193 mandate.

S'au repartizat mandatele pe partide astfel:

1. Uniunea națională 193+96	289	mandate
2. Partidul național-țărănesc	30	„
3. „ liberal Gh. Brătianu	12	„
4. „ poporului	10	„
5. „ maghiar	10	„
6. Liga A. N. C.	8	„
7. Partidul țărănesc dr. N. Lupu . . .	7	„
8. „ social democrat	6	„
9. „ țărănist democrat unit cu liga contra cametei	6	„
10. Blocul muncitoresc țărănesc	5	„
11. Partidul evreesc	4	„
Total	387	mandate

Cartelul guvernamental luând peste 40% prima s'a repartizat între grupele ce-l formau şi astfel au luat şi liberalii-ducişti 80 mandate, în timp ce nici un alt partid nu a reuşit să obțină peste 30 mandate. Pe baza acestui raport, duciştii au pretins că sunt cel mai puternic partid din țară. Rezultatul le dădea curajul de a cere singuri puterea şi de aceea au pornit curând să facă o opoziție din cc în ce mai puternică guvernului. Acesta însă s'a menținut mai bine de un an, numai grație faptului că, binecuvântata primă dată de legea electorală le asigurase o majoritate impozantă în parlament, chiar fără liberalii-ducişti; iar deputații guvernamentali, cei mai mulți oameni noi în această nesperată situație, ştiau că, dacă va cădea guvernul, ei nu vor mai avea niciodată posibilitatea să obțină un nou mandat şi astfel nu se gândeau să facă dificultăți băncii ministeriale.

Guvernarea Iorga-Argetoianu

Precum am văzut, guvernul a obţinut o majoritate impunătoare ca număr şi lipsită de individualităţi, aşa că o putea conduce cu uşurinţă, fără să aibă nevoe a cere dela început demisia în alb a fiecărui deputat ori senator [1]). De altfel nu era nici prima, nici ultima majoritate, supusă la ordinele băncii ministeriale; pentrucă, la noi în ţară, parlamentul este încă o instituţie tânără şi cei care-l compun, fie că nu-şi dau seama de importanţa rosturile lor, fie că interesele personale sau de partid (deci indirect personale) le înnăbuşe orice încercare de răsvrătire în faţa oricărui act ilegal al guvernului. Încă nu s'a văzut în ţara noastră un parlament, care să dea vot de blam guvernului, chiar când au fost în discuţie afaceri foarte scandaloase.

Deci în privinţa parlamentului guvernul nu avea la început nici o grijă, ştia că maşina de înregistrat legi funcţionează la comandă. Dintre grupurile care alcătuise cartelul electoral, liberalii-ducişti îşi reluase libertatea de

---

[1]) Sistemul de a cere demisia în alb candidatului, în ajunul alegerilor, spre a fi sigur că nu va face dificultăţi guvernului; fusese inaugurat de d. Maniu în 1928.

acţiune, dar celelalte şi în special Liga „Vlad Ţepeş” de sub conducerea d-lui Grigore Filipescu, care avea un număr însemnat de partizani în parlament, dădea tot concursul guvernului. Se părea că „technicienii” vor rezista cei patru ani reglementari şi partidele politice se vedeau serios ameninţate în existenţa lor, căci perspectiva unei opoziţii lungi le-ar fi slăbit mult cadrele; cei mai mulţi ar fi căutat să-şi aranjeze o situaţie la guvernamentali, unde se simţia atâta nevoie de oameni, dat fiindcă cei cari compuneau guvernul nu aveau partide organizate, cu ai căror membri să poată conduce organele de legătură.

La început aceste organe — prefecturi, primării, consiliile respective, etc. — au fost încredinţate în mare parte liberalilor-ducişti, în baza cartelului. Dar când aceştia au declarat războiu guvernului au dispus ca toţi membrii liberali să demisioneze din posturile oficiale ce deţineau. E drept că, la această somaţie n'au răspuns toţi liberalii şi că mulţi dintre ei s'au declarat partizani ai d-lor Argetoianu sau Iorga şi au rămas mai departe, preferând posturile bine retribuite, în loc să urmeze partidul într'o opoziţie al cărei sfârşit nu-l vedeau apropiat. Toate ameninţările d-lui Duca, că va exclude din partid pe cei ce ar continua să conlucreze cu guvernul, nu au avut decât un slab efect. Puterea de atracţiune a bugetului din care se înfruptau era mai tare.

Aşa că liberalii-ducişti au trebuit să facă în cele din urmă excluderi de formă, ca să nu se piardă disciplina, dar în particular au asigurat pe cei excluşi că sunt gata să-i reprimească.

De altfel, nici nu voiau să se pună prea rău cu d. Argetoianu — care, la rându-i, îi

menaja cât putea şi în care vedeau o punte de legătură între partidul lor şi Suveran.

Intr'adevăr ministrul de Finanţe se bucura de multă consideraţie fiind socotit ca un om foarte capabil şi energic, două calităţi necesare omului de stat, însă, din nenorocire, d-sa dădea numai impresia că le are pe amândouă, în realitate era numai energic. Profitând de faptul că idealistul profesor Iorga îi lăsa mână liberă, d. Argetoianu a căutat cu încetul să ia conducerea în fapt a guvernului şi a reuşit. A înlăturat întâiu pe incomodul concurent Manoilescu, ministrul Industriei, care, ştiind că nu e bine să se războiască cu marele financiar, preferase să treacă ca guvernator al Băncii Naţionale, de unde însă fusese apoi înlocuit, când se opusese proiectului de lege a conversiunei pregătit de vistiernic. Aşa că acum d. Argetoianu era factotum în guvern.

D. Iorga, se retrăsese la Instrucţiune, lăsând guvernul la dispoziţia vicepreşedintelui său. Acesta, din ce în ce mai convins că e un om mare, nu mai ştia cum să-şi împartă bogata activitate între ministerele de Finanţe, Interne şi cele pe care le gira, când colegii plecau în străinătate. In ţară era linişte, parlamentul redeschis în toamnă continue să înregistreze legile, fără vreun atac serios al opoziţiei; totul părea că merge bine.

Dacă din partea parlamentului guvernul era deocamdată asigurat el avea însă mari piedici de învins. Era în primul rând situaţia creditului intern, adânc sdruncinat de imposibilitatea în care se aflau unii debitori agricoli de a-şi onora angajamentele, din cauza crizei agricole. Deşi anul 1930 fusese un an bun, recoltele erau îmbelşugate (50-70 băni-

cioare la pogon) agricultorii nu erau mulţumiţi, pentru că preţul grâului scăzuse dela 80.000 lei vagonul la 35-40.000 lei, aşa încât ei nu puteau realiza beneficii suficiente ca să poată achita dobânzile exorbitante (30 şi 40%) ce aveau de plătit.

Guvernele trecute au făcut mare greşală că n'au luat măsuri contra cametei, care caută să speculeze tot mai mult nevoile debitorilor, luând dobânzi aşa de mari, încât era imposibil să le poată plăti şi astfel dobânzile se acumulau an cu an aducând la ruină pe debitori. Agricultorii au avut nenorocul să fie înainte o serie de ani răi în care nu-şi puteau scoate nici cheltuelile iar în 1930, când au avut o recoltă îmbelşugată, li s'a dat o nouă lovitură ; sovietele ruseşti în lupta lor contra statelor burgheze au pornit aşa numitul „dumping".

Ce era *dumping*-ul ? Era operaţiunea începută din 1929 şi prin care sovietele ruseşti căutau să distrugă industriile şi comerţul ţărilor burgheze, silindu-le să-şi desfacă produsele la preţuri derizorii, sub preţul de cost uneori, aşa încât să suporte pierderi mari şi să dea faliment.

Sovietele au organizat cu multă chibzuinţă dumping-ul, în mod special pentru fiecare ţară. Astfel, în Germania căutau să lovească anumite industrii prospere, în România voiau să distrugă agricultura, într'un cuvânt loviau în factorul cel mai important de producţie, spre a provoca mizerie, ştiind că mizeria e cel mai bun agent al dezordinei şi sperând ca apoi să poată profita de dezordinea internă, spre a introna bolşevismul.

In realizarea acestui plan procedau astfel : cumpărau pe credit o mare cantitate din marfa al cărui preţ voiau să-l scoboare, de exem-

plu cereale, oferind cât li se cerea şi ridicând chiar preţul; apoi imediat după recoltă, atunci când se formează preţurile, vindeau în aceeaş ţară cereale la un preţ extraordinar de scăzut şi în mari cantităţi, provocând scăderea generală şi un desechilibru între cereale şi celelalte produse şi mărfuri şi astfel ruinau pe agricultori, cari faţă de oferta mare erau siliţi să-şi vândă produsele la preţuri mici.

Se va zice că din această operaţiune sovietele pierdeau. Ei bine, nu pierdeau ci câştigau, pentrucă ei luau marfa pe credit şi o vindeau pe bani gata, iar datoriile lor nu le mai plăteau sau ofereau o cotă foarte mică şi creditorii erau siliţi să primească spre a nu pierde totul.

A fost una dintre cele mai vaste escrocherii — cea mai mare după escrocheria inflaţiei germane [1]). Când şi-au dat seama statele capitaliste de intenţia bolşevicilor, era prea târziu.

Ţara noastră a fost şi ea ţinta atacurilor dumping-ului rusesc, care a făcut să scadă

---

[1]) Se ştie că, după răsboiul mondial, marca germană începuse să scadă. Insă cum Germania era un mare stat industrial, lumea credea că se va reface curând şi mulţi străini cumpărau mărci germane, în speranaţ că ele se vor urca şi ei vor câştiga diferenţa.
Germania a speculat această încredere şi făcând întâiu o inflaţie deghizată a pus pe piaţa mondială miliarde de mărci, în schimbul cărora ea a luat valută forte — dolari, lire sterline, franci, etc. Apoi a deslănţuit inflaţia în aşa măsură, în cât o pâine, de exemplu, costa zeci de milioane de mărci şi a făcut restabilizarea la acest curs, păgubind pe deţinătorii străini, cari cumpărase mărcile la un curs foarte ridicat.
A fost cea mai vastă escrocherie întrucât a făcut victime aproape în toate ţările din lume, ruinând pe cei care aveau încredere în cinstea şi capacitatea germană şi investise averi în mărcile nemţeşti.

prețul cerealelor aproape la jumătate. Din această cauză agricultorii români nu puteau să-și achite datoriile și chiar Suveranul a intervenit în favoarea lor, cerând guvernului Mironescu să ia măsuri de ajutorare. Am văzut că guvernul Mironescu întocmise o lege pentru conversiunea datoriilor agricole, dar nu a putut-o vota. Sarcina rămase deci guvernului Iorga și d. Argetoianu, ca ministru de finanțe, se declară specialist și în această materie și luă asupră-și alcătuirea legii conversiunii datoriilor agricole.

Fostul prim-ministru Gh. Mironescu, întocmise împreună cu d. Manoilescu un proiect de lege a conversiunii; dar d. Argetoianu a voit să fie original și a instituit din nou alte comisiuni, care să elaboreze un nou proiect în acest sens. Ajutat și de d. Al. Radian, subsecretar la Agricultură și Domenii, a reușit după multe discuțiuni să facă un proiect de lege, în care avea grija să pună oarecari piedici, celor ce prin fraudă ar încerca să beneficieze de avantagiile legii.

In proiectul acesta se îngrijia ca ajutânduse agricultorii să nu se distrugă creditul țării; dar debitorii se obișnuise cu ideea că nu vor mai plăti nimic — voiau să li se șteargă pur și simplu datoriile ori să achite aproape nimic — și au pornit o vie propagandă contra proiectului, acuzând pe autor că ține cu bancherii.

Până să ajungă proiectul în discuția parlamentului, comisiunea care-l alcătuise începuse să cedeze tot mai mult teren influenței debitorilor, iar când a ajuns în discuția Camerei a fost un adevărat scandal.

Marii proprietari puneau toate influențele în joc și amendamentele plouau, așa că discu-

ţia ameninţa să dureze ani de zile. Culoarele Camerei erau pline de debitori şi samsari, cari mergeau cu îndrăzneala până acolo, că intrau şi în incintă şi împiedicau cu vociferări argumentele deputaţilor adversari legii.

Din această cauză, biroul Camerei a fost nevoit să revizuiască permisele de intrare şi a dispus legarea uşilor ce dau în incintă, lăsând numai două uşi libere, spre a se putea controla să nu mai intre în incintă străinii.

Intr'o atmosferă foarte agitată se continua discuţia legii şi d. Argetoianu, tot mai nervos, nu ştia cum s'o termine.

In cele din urmă vechea sa dorinţă, de a creea un partid al său, l-a făcut să treacă în extremă. Crezând că va câştiga simpatia debitorilor, a căutat să facă o lege de care să profite cât mai mulţi, fără a se gândi că astfel distruge creditul ţării.

Zadarnic s'au opus deputaţii Ligii Vlad Ţepeş şi au ameninţat că nu vor vota legea, mergând în cele din urmă până la ruperea legăturilor cu guvernul.

De astădată guvernul a avut concursul partidelor de opoziţie, care, încântate că scapă de povara legiferării unei chestiuni atât de delicate, au făcut declaraţii stereotipe că „din patriotism vor vota legea, dar nu-şi asumă răspunderea pentru urmările ei". Ciudate declaraţii, posibile numai în ţara românească; în orice altă ţară, partidul care ar fi declarat astfel era şters din viaţa politică, pentrucă acolo opinia publică nu se lasă batjocorită; şi cum poate fi mai mare batjocură decât aceasta: partide politice, care votează o lege contrar convingerilor lor şi ştiind bine că legea nu va fi de folos ţării, ci dimpotrivă?

Aceasta însemnează în limbaj curent „la-

şitate"; căci înţeleg să votezi, contra convingerilor tale politice, când este în joc interesul obştesc şi se iau măsuri bune pentru ţară. E frumos şi e normal; dar când ştii că o lege va aduce rău ţării, să declari acest lucru şi totuşi să o votezi, aceasta e foarte ciudat.

Cine i-a forţat să voteze? Nimeni, decât interesul de partid. Au lăsat guvernul să facă o lege a conversiunii, cât ar fi de rea, numai ca să aibă nou pretext de a-i face opoziţie pe această temă şi a cere răsturnarea lui, ca incapabil de a guverna.

Când d. Argetoianu şi-a dat seama, era prea târziu, nu mai putea da înapoi. Atunci a crezut că repară lucrurile şi pentrucă prin avantagiile de plată acordate debitorilor agricoli lovise în tot comerţul şi industria care erau în legătură, — comercianţii şi micii industriaşi ce aveau debitori agricoli nemai putându-şi încasa creanţele erau ameninţaţi ei de faliment — a făcut legi spre a veni şi în ajutorul acestora, a făcut legea lichidării judiciare.

Toate aceste legi loviau însă în creditul ţării; deşi uşurau situaţia momentană a debitolui, însă nu-l ajutau nici pe el complect să scape din impas, iar pe creditori îi distrugea pur şi simplu.

Ori în timpurile de astăzi o ţară nu poate trăi fără credit. Comerţul şi industria se sufocă dacă li se taie creditul, care este pentru ele, ceeace sângele este pentru corpul omenesc, face să circule bogăţiile aducând prosperitate. De aceasta s'a convins cam târziu marele financiar, care credea că e deajuns să ai voinţă şi pumn de fier, să ordoni şi lucrurile vor merge bine.

Comerţul şi industria au început să stag-

neze, deci şi veniturile statului să se micşoreze şi astfel nu a mai putut face faţă nici celei mai legitime nevoi, plata salariaţilor săi.

S'a recurs la sistemul — comod pentru ministrul de finanţe, dar nenorocit ca efecte pentru funcţionari şi pentru bunul mers al organismului social — de a se scădea iar salariile, deja insuficiente. Funcţionarii n'au avut încotro şi au primit o nouă amputare. Ce puteau face?

Când profesorii universitari s'au dus la marele financiar să se plângă, că li se dau lefuri de mizerie, se zice că el i-a luat de sus, spunându-le să fie mulţumiţi că au ce mânca şi nu sunt siliţi să facă ce fac colegii lor din Germania. In cele din urmă, chiar aşa reduse, salariile se achitau cu foarte mari întârzieri, din cauză că încasările statului mergeau foarte slab, iar gospodăria lăsa mult de dorit.

Expertul financiar Charles Rist, făcând controlul asupra finanțelor publice a constatat lucruri care l-au îngrijit și a întocmit un documentat raport, care constituia cel mai aspru rechizitor atât la adresa guvernelor trecute, cât mai ales la adresa guvernului Iorga, condus în fapt de d. Argetoianu.

In acest raport, d. Rist, după ce-și exprimă surprinderea că, deşi echilibrat în 1929, bugetul statului numai după 3 ani ajunge la un deficit de 10 miliarde, analizează cauzele care au dus la această situaţie.

Greşala capitală a fost că ministerele au angajat în fiecare an cheltueli cu mult mai mari decât veniturile şi deaceea d-sa a preconizat bugete lunare, cu control sever, ca să nu se cheltuiască mai mult decât încasările. La această greșală se mai adaogă modul de-

fectuos al întocmirii bugetelor, care se făceau contând pe încasări superioare celor reale şi astfel desechilibrul urma în mod sigur.

Dar şi aşa întocmite, cu încasări supraevaluate, bugetele se modificau în cursul anului, trecându-se în plus diverse cheltueli mai mult ori mai puţin necesare şi cum aceste cheltueli nu aveau acoperire în buget, se dispunea să se ia fonduri dela alte capitole bugetare, lăsându-le în suferinţă și încărcând bugetul anului viitor.

La aceste greşeli ale guvernelor s'au adăogat efectele crizei mondiale bancară şi de credit, care în România a avut o durată mai lungă şi a fost agravată prin intervenţia nedibace a guvernului actual, care crezând că o va remedia a votat două legi: legea conversiunii datoriilor agricole şi legea lichidării judiciare, legi care au lovit şi mai grav creditul prin măsurile ce cuprind.

Argumentarea d-lui Rist asupra acestor două legi merită a fi citată:

„Intrucât priveşte pe cea dintâiu, se pare cert că anumite ajustări ale dobânzilor datoriilor agricole, puteau şi trebuiau făcute. Dar trebuie evitată orice intervenţie directă a statului în contracte și orice sdruncinare suplimentară a solidităţii băncilor. Suprimând 50 la sută din datoriile agricole şi făcând rambursabil în 30 ani cu o dobândă de 4 la sută, restul capitalului, au fost imobilizate dintr'odată toate băncile provinciale, care împrumută în special agricultorii. Se obiectează că multe dintre ele erau dinainte imobilizate. Era o raţiune în plus să nu se legalizeze această situaţie în care ele existau şi să nu se extindă la alte bănci.

S'a făcut astfel imposibilă rambursarea de-

pozitelor lor şi ca o consecinţă indirectă toate sumele lăsate de ele în rezervă de către însuşi agricultorii au devenit indisponibile. In acest fel a fost adusă o gravă atingere creditului intern şi a fost iscată o nouă tendinţă spre retragerea depozitelor.

In acelaş timp acţiunea arbitrară a Statului, fixând el însuşi sumele, pe care deacum înainte le vor vărsa debitorii şi modificând astfel dintr'un condeiu — chiar pentru preţul vânzărilor recent încheiate — convenţiunile private, a creiat un sentiment de lipsă de securitate juridică, care paralizează iniţiativele.

Legea conversiunei n'a ezitat să aducă prejudicii statutelor Băncii Naţionale însăşi — fără să se preocupe de programul stabilizării din 1929 — şi făcându-se că uită că noul statut al băncii a fost, prin garanţiile monetare pe care le oferia şi independenţa pe care o asigura Băncii, una din condiţiile subscrierii împrumutului dn 1929 şi acelui din 1931.

Statul a recunoscut el însuşi prejudiciile pe care le aducea, prin această legislaţie, unor interese legitime luând asupra sa compensarea unei părţi însemnate a pierderilor încercate şi anunţând o lege de finanţare destinată să redea încredere creditorilor.

Insă cum, cu un buget greu deficitar, cu arierate de trezorerie de aproximativ 8 miliarde şi cu un deficit al căilor ferate de aproape 2 miliarde, cum poate Statul să considere posibil să se facă debitor de noui sume, care ar fi să se cifreze la mai multe miliarde şi a căror achitare, fie azi, fie mai târziu, este evident imposibilă?

Astfel rezultatele nouei legi, dacă ea trebue să fie aplicată integral, par să fie mai ales o

gravă inflaţie de credit. Articolul 38 prevede de fapt mobilizarea datoriilor prin crearea de „titluri" ipotecare la purtător, remise creditorilor de Casa de amortizare şi care vor putea fireşte servi drept bază unor avansuri.

Pe dealtăparte (articolul 27) anuităţile rămânând de plătit de către debitorii agricoli creditorilor lor şi extinzându-se pe 30 de ani, vor putea lua legal forma de poliţă pe 3 luni reînoibilă şi reescontabilă, pe care legea însăşi le numeşte „trate de circulaţie". Băncile şi îndeosebi Banca Naţională fi vor ele induse să le pună în portofoliu? Aceasta pare puţin probabil, dat fiind mai ales, că măsura de execuţie împotriva debitorilor în restanţă pentru plata anuităţilor poate fi întârziată mai mulţi ani. Dar dacă ele ar avea slăbiciunea să esconteze asemenea trate ca să vină în ajutorul creditorilor; nu ar fi nici mai mult nici mai puţin, decât începutul unei primejdioase inflaţii, care ar face imposibilă menţinerea stabilizării monetare".

Guvernul Iorga-Argetoianu a ezitat să publice raportul Rist, dar în urma campaniei susţinută de toate partidele prin întreaga presă, l-a publicat, abia la 2 Iunie 1932. Opinia publică, astădată s'a alarmat, mai ales că erau constatări ale unui om şi priceput în materie şi neutru, deci obiectiv.

Partidele politice au socotit că a sunat ceasul ofensivei şi au început toate o serie de întruniri publice în întreaga ţară, cerând înlăturarea guvernului de technicieni, care se dovedise aşa de puţin capabil. Pe lângă întrunirile politice, care cereau schimbarea guvernului, a mai fost şi un congres impunător al corpului didactic, la care cei peste 5000 de participanţi au arătat, că ţara merge la pieire

din cauza nepriceperii guvernanţilor; că în timp ce micii slujbaşi nu şi-au primit salariile de luni de zile şi mor de foame cu familiile, căci nu le mai dă nimeni pe credit, banii statului se risipesc în cheltueli inutile, iar ministrul de finanţe, la cererile lor disperate, răspunde: „cui nu-i place, n'are decât să plece din slujbă". Unii dintre oratori au ameninţat cu revoluţia.

Spiritele erau agitate în întreaga ţară din cauză că toţi slujbaşii Statului, neplătiţi de luni de zile, abia mai puteau duce traiul zilnic.

S'au plâns Suveranului trimiţând diverse delegaţiuni. Când Regele a aflat această stare de lucruri, când a văzut că nici armatei nu i s'au achitat soldele de multă vreme şi nemulţumirea e generală, a convocat un consiliu de miniştri pentru ziua de 31 Maiu 1932.

In acest consiliu Suveranul a arătat că ţara trece printr'o grea criză şi în special problema plăţii salariilor funcţionarilor publici, trebue să se rezolve imediat, ea interesând însăşi mersul Statului. A cerut să I se arate ce soluţie are guvernul. D-nii Iorga şi Argetoianu au propus o serie de măsuri, urmând ca o comisiune să studieze aplicarea lor. Soluţia era deci îndepărtată, Suveranul nu era mulţumit şi a rugat ca peste 8 zile, la viitorul consiliu, să se aducă soluţia practică şi executabilă imediat.

Consiliul s'a terminat şi miniştrii au plecat, rămânând numai d. Iorga, care văzând că Regele nu e satisfăcut, voia să se convingă dacă îi mai acordă încrederea şi a întrebat ce va face Majestatea Sa după cele 8 zile acordate ca termen. Regele a spus că va vedea şi atunci d. Iorga a scris imediat demisia, care a şi fost

primită şi Suveranul a telegrafiat d-lui Titulescu să vină în ţară.

In demisia sa, d. Iorga recunoaşte că situaţia e aşa de gravă, încât numai un guvern care s'ar sprijini pe un partid puternic, ar putea învinge dificultăţile. Iată deci cum se sfârşeşte experienţa guvernului de technicieni. Cel care declarase că partidele nu fac decât rău ţării, era silit după un an de guvernare, să recunoască necesitatea partidelor în viaţa politică.

Partidele politice sunt agentul de legătură între guvern şi ţară, ele sunt instrumentul prin care guvernul poate lua cunoştiinţă de nevoile şi dorinţele ţării şi poate astfel să ia măsurile necesare. Un guvern lipsit de sprijinul partidelor politice, fatal merge la dictatură şi dictatura provoacă reacţiunea.

Rolul partidelor politice într'un stat constituţional este tocmai să evite aceste situaţiuni extreme şi să dea posibilitate factorului constituţional de a cunoaşte voinţa ţării prin reprezentanţii ei. Aceşti reprezentanţi spre a putea lucra, trebue să fie constituiţi în grupe în partide, pentrucă izolaţi nu ar putea duce la bun sfârşit opera grea a guvernării unui stat, cum foarte bine spune Take Ionescu. [1])

---

[1]) R. Seişanu „Take Ionescu" pag. 76.

Câteva cuvinte despre criza bancară

Imediat după 1918, comerţul şi industria, oprite în loc în timpul conflagraţiei, şi-au reluat locul în viaţa socială şi au căutat să recâştige timpul pierdut printr'o accelerare a ritmului activităţii.

Refacerea economică cerea sforţări dublate şi în toate ramurile au intrat pe lângă elementele pricepute şi de specialitate şi mulţi nechemaţi, atraşi numai de posibilitatea unui câştig mai mare şi mai uşor. Mici lucrători au părăsit atelierele unde-şi câştigau existenţa prin munca zilnică şi s'au apucat de comerţ; alţii, ajutaţi de noroc ori şiretenie, s'au trezit milionari speculând suferinţele semenilor în timpul răsboiului — odioşii îmbogăţiţi de răsboi — apoi neştiind ce să mai facă cu banii câştigaţi aşa uşor, i-au băgat în întreprinderi în cari nu se pricepeau, ori în comerţul de bancă, aşa de rentabil fără sforţări cerebrale.

Lucrurile s'au petrecut cam la fel în toate ţările şi au avut apoi acelaş efect: o sguduitoate criză economică, ale cărei efecte se resimt de câţiva ani şi nu se ştie când vor înceta.

In setea de câştig, fiecare a căutat să îmbrăţişeze, nu ocupaţia pentru care avea pregătiri ori aptitudini înăscute, ci pe cea mai renta-

bilă. De capital nu se îngrijia, se găsiau bani destui în bănci şi se obţineau cu o uşurinţă condamnabilă.

Intrucât afacerile prosperau şi debitorii plătiau procente mari, comerţul bancar a început să ia un mare avânt şi s'au înfiinţat numeroase bănci, aşa încât la tot pasul te loviai de o bancă. răsărită proaspăt ca din pământ. Nu exista nici un control. Oricine doria putea să întemeieze o bancă, cu un capital iniţial de multe ori existent numai pe hârtie. Aveau grijă cetăţenii să vină cu micile lor economii şi să formeze capital băncii. S'au văzut astfel bănci — din nenorocire aceasta s'a observat prea târziu — cari constituiau pure excrocherii, nu aveau nici un fel de garanţie materială la înfiinţare.

Cetăţeanul însă nu se interesa de asta, ci întreba numai ce procent i se dă la banii ce-i va depune. Dacă i se oferia procent mare, depunea suma, fără a se gândi că va pierde capitalul de dragul procentelor.

Oferind depunătorilor procente mari, băncile căutau la rândul lor să plaseze banii cu profit, cum este şi natural; dar în goana după procente mari plasau la rândul lor banii, fără a cântări solvabilitatea debitorilor şi astfel riscau capitalul.

Aceasta se petrecea cu cele mai multe bănci nou înfiinţate şi curentul astfel format a antrenat şi băncile serioase, cari nu ar fi putut altfel să reziste concurenţei şi au trebuit să ofere şi ele depunătorilor lor procente mari, ca să nu li se retragă depunerile şi să se'ndrepte spre băncile cari ofereau mai mult.

Insă mărirea procentelor aduce, fatal, sdrobirea debitorului şi imposibilitatea de a se re-

cupera capitalul, în cazul când debitorul nu este destul de solvabil.

Nu acesta este însă rostul băncilor. Băncile au un rol bine determinat în economia modernă, sunt pentru societatea modernă, ceeace sângele este pentru corpul omenesc, fac să circule hrana, bogăţiile. Când comerţul bancar nu este înfloritor, starea economică a unei ţări se resimte, e un fel de anemie în toate operaţiunile în legătură cu producţia şi consumaţia bunurilor. Când, dimpotrivă, comerţul bancar ia proporţii prea mari — cum a fost între anii 1922—28 — circulaţia nu e normală şi organismul social e bolnav şi trebue operat cu multă îndemânare dar urgent, spre a se evita congestia.

In special în anii 1925—1927 comerţul bancar trebuia să fie neapărat organizat şi pus sub control serios şi atunci s'ar fi înlăturat o serie de bănci nelegal constituite şi altele cari constituiau simple excrocherii. Ar fi fost o operaţie cam dureroasă, mulţi deponenţi ar fi văzut cu un ceas mai de vreme rezultatul, dar s'ar fi salvat instituţiile bancare serioase. Pe când aşa, chiar băncile serioase au fost silite de concurenţa celorlalte să ofere depunătorilor procente mari, apoi, spre a nu fi în pagubă, au trebuit să plaseze banii fără a mai face o riguroasă selecţie a solvabilităţii debitorilor. In acest mod, băncile înregistrau beneficii şi consiliile de administraţie şi directorii încasau tantieme grase, calculate la aceste beneficii. Insă în cele mai multe cazuri, beneficiile erau numai pe hârtie pentru bancă, deoarece bani numerar nu mai intrau în cassă. Debitorii nu mai veniau să achite capitalul, ci se mulţumiau să prelungească împrumutul, uneori trecând şi dobinzile la capital, aşa încât deşi ca-

pitalul băncii se mărea, el însă nu mai era un capital realizabil, lichidabil.

Intre timp băncile însă aveau cheltueli de suportat cu administrarea, taxe la stat și pedeasupra depozite de restituit.

Câtva timp ele au putut face față nevoilor curente, din depunerile pe cari căutau să le atragă., oferind avantagii tot mai mari deponenților; dar aceștia când aveau nevoie să-și retragă din banii depuși, întâmpinau dificultăți și directorii erau siliți să întrebuinţeze tot felul de artificii, spre a mai amâna retragerea depozitelor. Amânările însă se repetau, motivele invocate începeau să nu mai prindă, deponenții se alarmau și se lăția imediat svonul că banca X nu mai poate face faţă plăţilor.

Atunci deponenții băncii X se grăbiau toţi deodată să-și retragă depozitele și aduceau banca la faliment.

Odată pornită seria încetărilor de plăţi, deponenţii altor bănci se grăbiau să-și retragă și ei capitalurile, de teamă să nu li se întâmple și lor la fel și astfel se producea panica. Era însă de multe ori prea târziu și cei mai mulţi constatau cu durere, că în goana după procente mari au pierdut și capitalul.

Am spus că dacă s'ar fi luat din vreme măsuri de control pentru comerțul bancar, ar fi scăpat dela faliment multe bănci serioase pe cari panica le-a prăbușit. E de ajuns să citez cazul unora dintre cele mai cunoscute: Banca Marmorosch Blank, cu un activ de sute de milioane și operațiuni vaste în străinătate, Banca Bercovitz, Banca Eskenasy din Craiova, etc.

Pe lângă cauzele arătate mai sus — inflaţia de institute bancare, procente mari care au adus ruina debitorilor, tantieme prea gra-

șe consiliilor de administrație și panica produsă de avalanșa falimentelor — au mai fost și alte cauze care au dus la prăbușirea creditului în România. Cele mai de seamă au fost: a) *scăderea prețului cerealelor și* b) *propaganda demagogică de a nu se mai plăti datoriile.*

a) In anul 1928 recolta fusese așa de slabă încât nu compensa uneori nici munca și sămânța pusă de agricultori. In 1929 recolta a fost mai bună, dar prețul grâului a scăzut de la peste 100.000 lei vagonul cât era în 1928, la circa 60—70.000 lei, așa că agricultorii tot n'au fost în profit și cei datori n'au putut face față nici dobânzilor exagerat de mari, necum să mai achite din capitalul datorat. Iar în 1930 prețul grâului a scăzut la 30.000 lei vagonul.

Dece au scăzut prețurile atât de vertiginos? Și ce putea face guvernul ?

Prețurile cerealelor au scăzut pe întreaga piață europeană, atât din cauza concurenței cerealelor americane — cultivate cu ajutorul mașinilor și pe terenuri vaste, cu un preț de cost redus — cât și din cauza dumping-ului rusesc, care a avut repercusiuni mari în special asupra prețului cerealelor românești.

Sovietele rusești pornise lupta prin dumping [1]) contra statelor burgheze și acestea când au văzut scopul dumping-ului au luat măsuri de apărare, căutând să-și asigure debușeurile din străinătate și pe de altă parte interzicând în interior cumpărarea de mărfuri de proveniență rusească precum și vânzarea produselor indigene pe credit, către firmele rusești.

---

1) Am arătat ce este dumping-ul când am vorbit despre legea conversiunii.

România, dacă ar fi procedat la fel ar fi evitat scăderea prețului grâului dela 100.000 lei la 30.000 lei vagonul.

Trebuia neapărat să asigure debușeu pentru cerealele noastre, încheind convenții cu statele ce exportau la noi mărfuri și aveau nevoe de cereale, ca în schimbul mărfurilor ce primim, să avem asigurată o bună cotă pentru exportul cerealelor noastre. Având asigurate piețele de desfacere și putând exporta cerealele la un preț bun, prețul lor s'ar fi menținut ridicat și la consumul intern.

Afară de acestea, trebuiau luate din vreme — înainte de recoltă — măsuri de a se pune la dispoziția agricultorilor, prin camerile agricole și primării, sume mici de bani ca avansuri în contul cerealelor, spre a le da putința să-și acopere micile nevoi momentane și să aștepte cu încredere formarea prețului grânelor, nu să fie siliți a le vinde, unii chiar din câmp, de la arie, pe prețurile derizorii oferite de samsari, cari speculau nevoia momentană de bani a agricultorului. Sunt chestiuni simple, pe cari orice om cu bun simț și în curent cu mersul lucrurilor în lume, le observă fără a fi neapărat ministru și fără a avea la îndemână mijloacele de informație ale acestuia.

Guvernul technicienilor a crezut că trebue să intervină în ajutorul agriculturii și d. Ionescu-Sisești, ministrul Agriculturii, a întocmit în unire cu guvernul un proect pentru valorificarea ccerealelor, cu ajutorul unei taxe pe fiecare pâine și din valoarea căruia urma să realizeze un fond de sute de milioane, ce se distribuia sub numele de *„primă de export"* agricultorilor, ridicând astfel prețul grâului.

Proiectul, bine intenționat, a fost rău apli-

cat, pentrucă nu s'au luat măsuri de control serios şi astfel samsarii, firmele de export şi morile cumpărau grâul dela agricultor pe preţul pieţii — circa 20.000 lei vagonul — puneau pe agricultor să dea o chitanţă că a primit odată cu preţul şi prima de export, iar bietul om silit de lipsuri iscălea şi samsarul încasa prima de 10.000 lei la vagon, motivând că a plătit-o agricultorului conform chitanţei.

Astfel sutele de milioane strânse din timbrul pe pâine mergeau în buzunarul samsarilor de tot soiul, iar agricultura nu a profitat nimic de pe urma legii de valorificare a cerealelor; fără să mai vorbim de fraudele comise cu această ocazie, de cerealele care se plimba de colo până colo şi pentru cari se încasa prima de 2-3 ori.

Agricultorii lăsaţi astfel pradă samsarilor, n'au mai putut să-şi achite datoriile şi aceasta a contribuit de asemeni la sdruncinarea creditului intern.

b) La toate aceste lovituri date creditului, s'a mai adăogat şi propaganda demagogică făcută de unele partide sau grupări cum ar fi *liga contra cametei* şi alte formaţiuni sporadice din timpul alegerilor.

Pentrucă, dacă e adevărat că foarte mulţi debitori au fost ruinaţi de dobânzile uzurare, de recolta slabă, ori de preţul derizoriu al cerealelor nu e mai puţin adevărat, că au fost alţii cari au speculat pur şi simplu situaţia şi nu au plătit nimic, chiar când puteau plăti.

Şi în timp ce băncile nu erau în stare să facă faţă celor mai elementare obligaţiuni şi funcţionarii rămâneau neplătiţi cu lunile, mulţi debitori se plimbau prin străinătate şi duceau viaţă pe picior mare, având o sumă de servitori şi cumpărându-şi automobile lu-

xoase, cu banii împrumutaţi şi strânşi ades cu multe privaţiuni de nenorociţii pensionari ori văduve, cari îşi depusese micile lor economii la bancă.

Unde e dreptatea socială ? Te întrebi uimit, cum a fost posibil să se legifereze asemenea monstruozităţi.

Desigur, era necesar să se ajusteze şi să se reducă simţitor dobânzile, scăzându-se eventual datoriile în raport cu noua situaţie economică; dar nu trebuia să se treacă în extremă, numai din demagogie şi să se distrugă creditul unei ţări.

In nădejdea că vor căpăta voturile agricultorilor, unii agenţi electorali făceau o propagandă deşanţată, cu o tăbliţă pe care scriau cu cretă o cambie, o arătau întâiu oamenilor apoi o ştergeau zicându-le, că astfel se vor şterge cu buretele datoriile lor, dacă ei vor vota partidul cutare. Şi câte alte sisteme prin care făceau să prindă tot mai mult teren în mintea oamenilor simpli, ideea de a nu-şi mai respecta obligaţiunile şi a refuza orice plată.

Unii agenţi electorali mergeau cu îndrăzneala până acolo, încât şedeau în apropierea băncilor şi când vedeau un om că vrea să intre îl trăgeau de mână şi luându-l deoparte, îl convingeau să nu se mai ducă să plătească „să nu fie prost, că nimeni nu mai plăteşte azi nimic'

Acestea se repetau şi în cele din urmă chiar debitorii mai cinstiţi au început să nu-şi mai achite datoriile.

Iar când s'a anunţat proiectul legii conversiunii, împreună cu seria de legi de suspendare a executărilor, comercianţii au început să pună afişe anunţând că nu mai dau mărfuri

pe credit deoarece *„creditul a murit, Dumnezeu să-l ierte”.*

Abia acum au început să-și dea seama debitorii ce au făcut și cât e de greu, când la o nevoie nu poți găsi un ban împrumut.

Dar nu e numai faptul că nimeni nu mai poate găsi un cât de mic împrumut la nevoie, ci distrugerea creditului a mai avut pe lângă altele încă un efect: a dus la tezaurizare, la ascunderea banului. Nimeni nu a mai putut să depună la bănci și să dea circulației banul economisit, de teamă să nu-l piardă, ci l-a ținut în casă ascuns. Ori banul trebuie să circule, el este un instrument care ajută la schimbul mărfurilor. Ne mai circulând banul, s'a produs pe piață o scumpire a lui, scumpire nejustificată și care a produs desechilibru între prețurile diverselor mărfuri și astfel a contribuit la agravarea crizei economice.

Ar fi multe de discutat asupra acestor importante chestiuni, dar nu intră în cadrul lucrării de față și de aceea m'am oprit numai în treacăt asupra lor, întrucât au avut strânsă legătură cu evenimentele politice — de altfel de câțiva ani, economia are o influență covârșitoare asupra politicii, în lumea întreagă.

Am căutat numai să expunem faptele și să încercăm a le explica, fără pretenția de a mări numărul celor câteva zeci de mii de soluții asupra crizei economice și bancare, pe care le-a înregistrat institutul de statistică din Berlin.

Formarea partidului național-agrar și a celui conservator

In timpul guvernării Iorga-Argetoianu au mai luat naştere două partide politice: partidul conservator şi partidul naţional agrar.

Partidul conservator sub preşedinţia d-lui Gr. Filipescu, exista ca grupare politică sub denumirea „Liga Vlad Ţepeş", deci, propriuzis el numai s'a botezat ca partid, fiind deja existent ca organ politic. Am văzut că „Liga Vlad Ţepeş" făcuse cartel cu guvernul Iorga pentru alegeri şi reuşise să aibă câţiva deputaţi de seamă în parlament. D. Grigore Filipescu din modestie mulţumindu-se cu postul de prefect al Jud. Ilfov, nu candidase în alegeri. Dar cu încetul s'au ivit neînţelegeri între membrii Ligii şi guvern, neînţelegeri care au ajuns culmea cu ocazia discutării legii conversiunii.

Liga luase hotărît apărarea creditului şi făcea o vie propagandă contra legii, fapt ce a determinat ruperea legăturilor cu guvernul. Atunci d. Grigore Filipescu s'a gândit să transforme organizaţia în partid şi i-a dat numele de partid conservator, în conformitate cu principiile de bază ale grupării sale.

Celălalt partid, partidul naţional-agrar, a

luat naştere din partidul poporului. Incă de câţiva ani existau neînţelegeri serioase între şeful partidului poporului, d. general Averescu şi adjutantul său, d. Octavian Goga şi de multe ori se svonise că d. Goga va părăsi partidul poporului urmat de partizanii săi, nemulţumiţi de vederile şi acţiunile şefului; dar interveniau împăcări şi noui declaraţii de dragoste încercau să astupe ruptura, care totuşi continua să se măriască între cele două persoane.

In urma constituirii guvernului Iorga, toate partidele politice au protestat că sunt neglijate, dar cel mai violent protest l-a formulat d. general Averescu, pornind campania chiar contra Suveranului şi scriind o serie de articole, în care declara anticonstituţional procedeul. Limbajul acestor articole era uneori de o violenţă nepermisă unui şef de partid, care are pretenţia de a guverna şi făcea imposibilă o eventuală colaborare între el şi Suveran. D. Octavian Goga încercase să tempereze zelul răsboinice al şefului său, arătându-i cât rău aduce partidului; dar în zadar.

Atunci d. Goga a început o serie de consfătuiri cu prietenii săi din partid şi văzând că cei mai mulţi sunt de partea sa, a pornit lupta contra şefului, declarând că nu se solidarizează cu acţiunea lui şi convocând congresul partidului spre a decide.

Convocarea s'a făcut contra voinţei generalului Averescu, care a declarat că este ilegală şi congresul nu va putea lua hotărîri valide. Congresul însă n'a ţinut seama de anatema şefului, pe care l-a considerat demisionat şi a ales ca preşedinte al partidului pe d. Octavian Goga.

Spre a împiedeca o confuzie între gruparea

sa şi vechiul partid averescan, d. Goga a botezat noul partid cu denumirea „partidul naţional-agrar”, înscriind în programul de luptă revendicările agricultorilor. La mişcarea sa s'au raliat o bună parte din nemulţumiţii celorlalte partide, aşa că d. Goga putea aspira, să i se încredinţeze guvernul.

Noua încercare a d-lui Titulescu

D. Titulescu răspunsese la chemarea Suveranului şi venise să încerce din nou formarea guvernului, deşi cunoştea greutăţile ce-i stăteau în cale; dar avea speranţa că, poate deastădată, politicianii vor reuşi să se ridice deasupra intereselor personale şi-i vor ajuta la refacerea ţării. Spre a evita însă un nou eşec personal, d-sa nu a acceptat imediat mandatul de a forma guvernul, ci a solicitat un termen în vederea consultării cu şefii partidelor.

In ziua de 3 Iunie d-sa a început consultările, având întrevederi întâiu cu şefii fostului guvern d-nii Iorga şi Argetoianu, conform uzanţelor. Aceştia, după ce au arătat cauzele demisiunei, l-au asigurat că-i vor da tot concursul. De altfel şi ceilalţi şefi de partide — cu excepţia d-lui Duca — au promis în principiu concursul lor, dar d. Titulescu ştia ce însemnează acest acord de principiu — şi data trecută în 1931, erau toţi de acord pentru guvernul de concentrare, în principiu, când însă au început discuţiunile de detalii, în special asupra mandatelor în parlament, nimeni n'a mai fost de acord. De aceea de astădată d. Titulescu a stăruit să discute şi în amănunte.

Refuzul categoric al d-lui Duca, motivat că numai un guvern de partid cu unitate de vederi, ar putea lua măsurile energice dictate de împrejurări, dădea mult de gândit ministrului dela Londra, pentrucă ar fi voit să poată realiza dorinţa Suveranului de a concentra toate forţele, cu toate că îşi dădea seama, că argumentul d-lui Duca este întemeiat.

D-sa a pus în curent pe d. Puiu Dumitrescu, secretarul Regelui, cu mersul tratativelor, exprimându-şi dorinţa ca Majestatea Sa să cheme în audienţă pe şefii partidelor. A doua zi au fost primiţi în audienţă d-nii: N. Iorga, I. Mihalache, Gh. Duca, Iuliu Maniu, P. P. Negulescu, pentru partidul poporului, Dr. Lupu, Octavian Goga, Gh. Brătianu şi Gr. Filipescu.

Şefii partidelor şi-au menţinut declaraţiile făcute d-lui Titulescu, deci criza nu a înaintat nici un pas spre rezolvare.

Faţă de această situaţie, d. Titulescu a hotărît să nu primească mandatul de a forma guvernul. S'a insistat pe lângă d-sa să formeze un guvern de concentrare, fără liberali, sau cel puţin să prezideze un guvern de alegeri, prezenţa d-sale în fruntea guvernului fiind pentru toţi o garanţie a libertăţii alegerilor; dar d-sa a refuzat categoric şi a recomandat Suveranului pe d. Vaida-Voevod, ca cel mai indicat a prezida guvernul de alegeri.

Suveranul a însărcinat pe d. Vaida să formeze guvernul şi d-sa luând avizul biroului partidului a primit misiunea.

Intrucât urma să facă alegeri d. Vaida a oferit tuturor şefilor de partid participarea la acest guvern, spre a fi siguri de imparţialitatea alegerilor; dar ei au refuzat, afară de partidul liberal georgist, care a acceptat în principiu. In urma discuţiunilor, georgiştii au ce-

rut ministerul de Interne pentru d. general Văitoianu și Instrucțiunea Publică pentru d. George Brătianu.

Cum era de așteptat, d. Vaida a refuzat să dea ministerul de Interne fiind cel mai important portofoliu, mai ales în timpul alegerilor. D-sa a oferit alte patru portofolii, dar oferta nu a fost primită și astfel georgiștii nu au intrat în guvern.

D. Vaida și-a constituit guvernul, deocamdată cu elemente din partidul său, rezervând cele patru ministere pentru cazul când d. George Brătianu s'ar răsgândi și ar intra în combinație. D. George Brătianu, chemat în audiență de Suveran, a persistat în a cere Internele și în cele din urmă d. Vaida și-a complectat guvernul cu elemente național-țărăniste astfel:

— Vaida-Voevod, președinte al consiliului, ministru de Interne și ad-interim la Externe.
— General Ștefănescu-Amza, — Apărarea Națională.
— Gh. Gh. Mironescu — Finanțe.
— Virgil Potârcă — Justiție.
— Lugoșianu — Industrie și Comerț.
— Eduard Mirto — Comunicații.
— Voicu Nițescu — Agricultură și Domenii.
— I. Gr. Perieţeanu — Instrucțiunea Publică.

Subesecretari de stat: Armand Călinescu la Interne, V. Tilea Președinția, M. Ghelmegeanu și M. Șerban la Agricultură, Rudolf Brandsch — Minorități, Gh. Crișan — Finanțe, Petre Andrei — Instrucție.

In urma unor noi discuții în partid, guvernul și-a modificat compunerea, d. Perieţeanu

trecând la Comunicații și în locul său la Instrucție fiind numit d. D. Gusti; d. D. R. Ioanițescu a luat ministerul Muncii și al Sănătății.

Guvernul astfel constituit, a început pregătirile pentru efectuarea alegerilor, în timp ce toate celelalte partide au pornit și ele ofensiva.

D. Argetoianu și-a constituit și d-sa un partid propriu „Uniunea Agrară" având ca mijloc de propagandă legea conversiunii datoriilor agricole, iar ca program... venirea la putere.

De ce nu a reuşit d-l Titulescu ?

Când se făcuse apel la d. Titulescu în Aprilie 1931, ca să formeze guvernul, nădejdea întregii naţiuni privea spre el ca spre un adevărat salvator și toţi se bucurau de această fericită alegere.

Situaţia mondială era și ea foarte critică, însă în România criza economică luase proporţii, care înspăimântau pe cetăţenii scârbiţi de înverşunatele lupte dintre partidele politice, pe care le considerau responsabile de această stare de lucruri.

Românul iartă însă repede şi mai ales acum când venea marele european, preşedintele Ligii Naţiunilor, era sigur că va reuși să salveze ţara din greul impas. Omul care de zece ani era deasupra partidelor, a cărui autoritate era indiscutabilă, omul care, deşi reprezentând o ţară mică şi prea ades neglijată, reuşise numai graţie personalităţii sale să se ridice la cea mai înaltă situaţie de pe glob, să prezideze adunarea reprezentanţilor atâtor naţiuni mari și cuvântul său să fie ascultat de o lume întreagă; omul care făcea cinste numelui de „Român" părăsia postul său înalt şi venia la chemarea Regelui să-şi scape patria.

Cine ar fi îndrăznit să nu-l ajute ? (la împotrivire nu se gândea nimeni !)

Spre nenorocul nostru, ne-a fost dat să verificăm încă odată vechiul dicton: „e greu să fii profet în ţara ta”.

D. Titulescu obişnuit să judece oamenii şi lucrurile după stările din Occident, s'a văzut de-odată în faţa unor oameni, cari formaţi în spiritul îngust al interesului personal şi de partid, nu puteau şi nu voiau să vadă dincolo de limita acestui interes; ori tocmai dincolo de acea limită începe interesul naţiunii, pentru care însă ei erau miopi.

Sperând că, poate, marea răspundere ce trebuiau să aibă în faţa opiniei publice le va trezi conştiinţa, d. Titulescu a acceptat să formeze un guvern de concentrare, o unire a tuturor forţelor naţiunii, aşa cum alte state din Occident au făcut în ceasuri grele.

Obişnuit a vedea lucrurile mai departe, a schiţat imediat planul general al acţiunei, dar a neglijat amănuntele, amănunte care, dată fiind situaţia, erau de mare importanţă. Dacă şi d-sa ar fi întrebuinţat mijloace mai puţin civilizate, dar mai potrivite moravurilor, ar fi reuşit, dacă nu să împace pe şefii de partide, să-i domine şi să-i silească a primi dorinţele sale şi ale ţării. Pe lângă marele său talent poate îi era necesar să speculeze micile rivalităţi dintre grupări şi persoane; dar aceasta i-a repugnat şi a preferat să renunţe la mandatul său.

In criza de guvern din 1931 mai ales, situaţia s'ar fi putut domina, dar numai cu preţul de mai sus. Partidele politice se temeau toate de eventualitatea unui guvern de personalităţi în afara partidelor, căci aceasta ar fi ameninţat însăşi existenţa lor; iată deci o bună spe-

rietoare, care manevrată cu mai puţin scrupul ar fi dat rezultate. Apoi rivalitatea dintre oamenii politici: Duca-Gh. Brătianu; Averescu-Goga; etc., ar fi dus cu siguranţă la un guvern de concentrare, în care cei ce ar fi refuzat la început să intre, s'ar fi grăbit curând să se facă invitaţi.

Era absolută nevoe însă de concentrarea tuturor partidelor? Credem că nu şi chiar d-nul Titulescu, un an mai târziu, în 1932, venise hotărît să realizeze numai o concentrare restrânsă (partidele liberal-ducist şi naţional-ţărănesc, la care eventual s'ar fi raliat unele grupări mai mici).

Argumentul că partidele rămase în opoziţie ar specula toate nemulţumirile şi ar profita de greutăţile aproape insurmontabile ale crizei, spre a arăta ca incapabile grupările dela guvern, nu rezistă unei analize serioase. E drept că, în împrejurările de atunci, partidele de la guvern şi-ar fi uzat popularitatea, mai mult decât în timpuri normale. Nu trebue neglijat însă ca la noi în ţară, opoziţia îndelungată uzează mai rău decât cea mai grea guvernare.

La noi, opinia publică nu e încă formată la nivelul celor din Occident şi este natural, deoarece a început să se formeze mai recent; iar cât priveşte deosebirile de program între partide, sunt foarte mulţi dintre politicianii de frunte, foşti şi viitori miniştri care habar n'au de ele; ce să mai vorbim de ceilalţi.

Poate şi deaceea Românul este guvernamental (pe lângă alte motive, pe care nu e nevoie să le arăt). El îşi spune în simplitatea lui: „dacă Regele i-a adus pe aceştia la guvern, El ştie mai bine ca noi ce trebue să facă, deci să-i votăm, c'aşa vrea Regele".

Dacă ar fi numai aceste obiecţiuni şi argu-

mentul, că partidul care ar fi rămas în opoziţie ar fi profitat, cade. In schimb câte beneficii pentru partidele ce ar fi intrat în guvernul de concentrare! Le cunoaştem toţi, nu le mai enumăr.

Ştiu că s'ar aduce obiecţiunea, oarecum serioasă, că deoarece posturile s'ar fi împărţit între mai multe grupări, fiecare partid şi-ar fi putut plasa un număr restrâns de partizani şi s'ar fi creeat mari nemulţumiri în sânul organizaţiilor respective. Aceste nemulţumiri însă ar fi fost — cu oarecare abilitate — înnăbuşite, arătându-se că este interesul ţării în joc şi că este preferabil şi pentru partid să fie la guvern, decât într'o opoziţie al cărei sfârşit e greu de prevăzut. Şi dacă s'ar fi căutat a se face mai cu îngrijire selecţiunea persoanelor, ar fi fost poate un început îmbucurător, pentru o epocă de mai puţin materialism în viaţa partidelor; dar am uitat că vorbim de partidele politice din România!

Dacă în 1931 soluţiunile d-lui Titulescu nu au reuşit, în 1932 soarta lor era dela început pecetluită. Experienţa guvernului de technicieni dăduse greş şi chiar d-l Iorga recunoştea, că numai un guvern sprijinit de un partid puternic, ar putea face faţă nevoilor curente. Constatarea aceasta era de natură a ridica aşa de mult pretenţiile partidelor, încât o înţelegere era dela început exclusă. Fiecare partid se considera „puternic" şi dacă toate — afară de cel liberal ducist — s'au declarat gata în principiu să intre în guvernul de concentrare, au făcut aceste declaraţiuni din politeţă faţă de Suveran, convingerea lor intimă fiind că guvernul nu se va forma, pentrucă vor avea grija să pretindă fiecare un număr cât mai mare de portofolii şi mandate în parlament,

evident, *în raport cu forțele și puternicul aport al partidului.*

Fiecare spera că, eșuând încercarea guvernului de concentrare, va primi singur mandatul de a forma guvernul. Toți declarau că față de situația critică atât în țară cât și în străinătate, este un adevărat sacrificiu să primești guvernul, dar se sacrificau pentru „Țară și Tron” și erau gata să primească. Bineînțeles numai singuri, să nu împartă puterea cu alții, căci atunci cum rămâne cu „sacrificiul?!”

Deaceea d-l Titulescu, care știa cu cine are aface, nici nu primise dela început mandatul de a forma guvernul, ci solicitase timp de consultare; iar când a văzut că se repetă piesa de anul trecut, n'a mai stăruit în discuțiuni, ci a răspuns că nu poate primi mandatul.

I s'a spus să formeze un guvern de concentrare restrânsă; dar partidul liberal-ducist era categoric contra oricărei concentrări, iar d-nul Titulescu pusese ca o condițiune *sine qua non* participarea celor două mari partide național-țărănesc și liberal-ducist. Aceștia din urmă refuzând, soluțiunea devenia inaplicabilă.

In comunicatul dat presei, d-l Titulescu arată cum au decurs tratativele, apoi spune următoarele:

„Așa fiind, am raportat asupra situațiunei M. S. Regelui și am declarat că spre regretul meu, sunt nevoit să declin mandatul, ce Majestatea Sa a binevoit a-mi încredința.

M. S. Regele m'a însărcinat atunci să realizez o concentrare redusă, cu partidele care ar accepta-o. Partidul Național-țărănesc cași partidul liberal de sub președinția d-lui Gh. Brătianu, m'au rugat cu stăruință să accept și acest al doilea mandat. Am răspuns M. S. Regelui cât și partidelor care au făcut apel la

mine că sunt adânc recunoscător pentru încrederea ce mi se arată, dar, dat fiind că o concentrare redusă implică alegeri, cu lupte între partide, nu eu, care sunt în afară de partide, sunt cel mai calificat a prezida un asemenea guvern şi în consecinţă nu pot primi nici acest al doilea mandat, care mi s'a oferit".

Avea perfectă dreptate d-l Titulescu să nu se amestece în luptele de partide aşa cum le văzuse şi să rămână mai departe deasupra lor spre a susţine cu folos interesele ţării în străinătate, aşa cum nimeni altul nu le-ar putea susţine.

Guvernul Vaida şi alegerile din 1932

Prima grijă a guvernului Vaida era plata salariilor şi pensiilor — doar pe această temă plecase guvernul Iorga şi d-l Iorga, într'un articol din „Neamul Românesc" arăta cât este de greu de soluţionat această problemă, când visteria statului e goală.

Noul ministru de Finanţe, d-l Mironescu, nu era însă omul care să desperez, căci mai avusese d-sa situaţii grele în 1930 şi reuşise să le învingă.

Cu o destoinicie rară „a scos bani din piatră seacă" şi a reuşit să-şi ţină angajamentul de a plăti salariile curente, continuând astfel spre marea satisfacţie a funcţionarilor publici şi a Suveranului, care vedea înfăptuit unul din cele mai importante puncte, din programul noului guvern.

Mai urma ca guvernul să facă alegerile, a căror pregătire se începuse de partide, într'o atmosferă foarte agitată; însă tactul primului ministru a ştiut să aducă în curând un calm neobişnuit în campaniile electorale.

Guvernul Vaida, deşi guvern de partid, a făcut cele mai civilizate alegeri ce s'au văzut în România. D-l Vaida a ştiut să impună organelor din subordinea sa o disciplină desăvâr-

şită şi a luptat cavalereşte. Poate că şi aceasta i-a atras multe simpatii şi multe voturi neaşteptate au venit să mărească numărul celor naţional-ţărăniste, dând — ce-i drept aproape la limită — cota de 40% necesară guvernului spre a-i asigura majoritatea în parlament.

Rezultatul alegerilor pentru Cameră din Iulie 1932 a fost următorul:

Voturi exprimate în total 2.987.129
repartizate partidelor astfel:

1)	partidul naţ.-ţărănesc	1.203.700—40,30%
2)	„ naţ.-liberal (Duca)	407.023—13.63%
3)	„ naţ.-lib. (G. Brătianu)	195.048— 6.53%
4)	„ ţărănesc (dr. Lupu)	170.860— 5.72%
5)	Liga Apărării Naţ. Creştine	159.071— 5,32%
6)	partidul maghiar	141.894— 4,75%
7)	„ naţional-agrar (Goga)	108.857— 3.64%
8)	„ social democrat	101.068— 3.38%
9)	Gruparea Corneliu Z. Codreanu	70.674— 2.37%
10)	Uniunea naţională	68.116— 2.28%
11)	Partidul evreesc	67.582— 2.26%
12)	Partidul poporului	64.525— 2.16%

Prima electorală, acordată conf. art. 93 al. 2 combinat cu art. 91 al. 2 din legea electorală, grupării care a obţinut peste 40% din totalul voturilor (partidului naţional-ţărănesc) a fost de 190 mandate.

Conform acestui rezultat s'au repartizat mandatele astfel:

1)	Partidul naţ.-ţărănesc	190+84=274	mandate
2)	„ naţ.-liberal (Duca)	28	„
3)	„ naţ.-liberal (G. Brătianu)	14	„
4)	„ ţărănesc (Dr. Lupu)	12	„
5)	L. A. N. C.	11	„
6)	Partidul maghiar 6+8	14	„
7)	„ naţional agrar (Goga)	8	„
8)	„ social-democrat	7	„
9)	Gruparea Corneliu Z. Codreanu	5	„
10)	Uniunea Naţională	5	„
11)	Partidul evreesc	5	„
12)	„ poporului	4	„
		Total 387	mandate

Parlamentul a lucrat într'o scurtă sesiune în August și după validarea alegerilor, d-l Vaida împlinindu-și misiunea — căci guvernul său fusese provizoriu, având sarcina numai de a face alegerile — a prezentat Suveranului demisia cabinetului.

Ar fi fost însă nedrept, ca, dupăce dusese la un bun sfârșit greaua sarcină a prezidării alegerilor, reușind să împrăștie furtuna de patimi ce se deslănțuise la căderea guvernului Iorga, să vină altul să culeagă roadele, iar d-lui Vaida să i se spună pur și simplu: *„Maurul și-a făcut datoria, Maurul poate să plece"*. Deaceea Suveranul l'a însărcinat tot pe d-sa cu formarea noului guvern și d-l Vaida și-a constituit astfel Cabinetul:

Al. Vaida Voevod, președintele cons. miniștri și Externele

Gh. Gh. Mironescu, ministerul Finanțelor

Mihail Popovici, ministerul Justiției

Pantelimon Halippa, ministru de Stat fără portofoliu

Ion Mihalache, ministerul de Interne

Virgil Madgearu, ministerul Industriei și Comerțului

Voicu Nițescu, ministerul Agriculturii și Domeniilor

Eduard Mirto, ministerul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor

D. R. Ioanițescu, ministerul Muncei, Sănătății și Ocrotirilor Sociale

Em. Hațieganu, ministru de Stat

D. Gusti, ministerul Instrucțiunii, Culte și Arte.

G-l M. Samsonovici, ministerul Apărării Naționale.

1) Grigore Gafencu, subsecretar de Stat la Afaceri străine
2) Gh. Crişan, subsecretar de Stat, Departamentul Finanţelor
3) V. Tilea, pe lângă Preşedinţia cons. miniștri, Presă și Informaţii
4) Armand Călinescu, ministerul de Interne
5) Rudolf Brandsch, Preşedinţia cons. miniştri şi minorităţi
6) M. Ghelmegeanu, ministrul Agriculturii şi Domeniilor
7) Mihail Şerban, idem Agricultură și Domenii
8) I. Coltor, la Muncă şi Sănătate şi Ocrotirile Sociale
9) Ion Pop, ministerul de Interne
10) Ing. Radu Irimescu, subsecretar al Aerului.

Regele nu încredinţase onoarea de a forma guvernul d-lui Maniu, deoarece acesta, prin retragerea ostentativă la Bădăcin în anul precedent şi prin declaraţiile sale, avusese o atitudine puţin elegantă. Văzând aceasta, d-l Maniu s'a sfătuit cu câţiva din fruntaşii partidului și sub pretext că el şi aceştia vor forma rezerva pentru o eventuală criză, nu au intrat în guvern, ci au lăsat locul celorlalţi.

Evident explicaţia era logică și conformă cu uzanţele din alte ţări. D-l Vaida, de bună credinţă — caşi majoritatea partidului — a primit soluţia şi a pornit la lucru cu echipa sa. După ce pusese ordine în finanţele ţării şi rezolvase arzătoarea chestiune a plăţii salariilor, o altă problemă tot aşa de grea era

la ordinea zilei: legea conversiunii datoriilor agricole.

Legea d-lui Argetoianu distrusese numai creditul, fără a da o soluţie întregei probleme şi chiar agricultorii erau nemulţumiţi şi cereau o modificarea ei. Guvernul îşi luase în alegeri angajamentul s'o modifice şi d. Vaida voia să-şi ţină cuvântul, dar chestiunea era aşa de complicată încât nu putea fi vorba de o soluţiune imediată şi radicală. Deaceea, spre a o pregăti serios, d-l Mironescu împreună cu membrii guvernului a propus votarea unei legi tranzitorii, care acorda un moratoriu agricultorilor, până în Aprilie 1933, urmând ca între timp guvernul şi parlamentul să pregătească legea, care să reglementeze definitiv raporturile între creditori şi debitori.

Guvernul reuşise să pună la punct chestiunile mai importante şi se pregătia să alcătuiască bugetul; era însă cineva căruia nu-i convenea menţinerea d-lui Vaida la putere şi numai cu mare greutate îşi înfrânase necazul: era d-l Iuliu Maniu, preşedintele partidului, care nu vedea cu ochi buni ridicarea tot mai accentuată a vicepreşedintelui său şi-şi vedea ameninţată situaţia sa de şef. Pentrucă d-l Vaida, în calitate de şef al guvernului devenia şeful de fapt al partidului, iar d-l Maniu rămânea numai cu titlul.

Deşi d-l Vaida se purta foarte demn şi în orice ocazie arăta că înţelege să lucreze de acord cu partidul şi cu d-l Maniu, acesta nu era liniştit şi-şi arăta nemulţumirea, faţă de intimii săi, ceeace însă nu-l împiedeca să spună în public că guvernul se bucură de tot sprijinul său şi al partidului. Intre timp însă căuta prilejul să provoace o criză de guvern şi pentrucă alte alegeri nu se mai puteau face,

urma în mod automat să i se încredinţeze puterea şi să formeze un guvern „tare", aşa cum dorise încă din August.

Ocaziile nu au întârziat şi d-l Maniu a manevrat cu atâta abilitate, încât foarte mulţi politiciani versaţi în tragere de sfori, nu au înţeles de unde se trăgeau de astădată sforile, sau mai bine zis au înţeles greşit. Să vedem evenimentele, care au pus piedici mari guvernului.

In primul rând a fost modificarea legii conversiunii. Pe această temă partidul naţional-ţărănesc s'a împărţit în două tabere, al căror antagonism era aşa de pronunţat, încât n'a lipsit mult ca legea să cadă şi odată cu ea şi guvernul. Deoparte d-nii Iunian şi Potârcă cereau să se facă o lege cât mai largă — d-l Iunian era chiar pentru o inflaţie controlată, care devalorizând leul şi urcând preţul produselor şi al pământului mai ales, ar fi uşurat situaţia agricultorilor; iar d-nii Vaida, Mironescu şi majoritatea guvernului fiind pentru refacerea creditului şi menţinerea stabilizării, atât pentrucă angajamentele luate faţă de străinătate ne obligau, cât şi pentrucă inflaţia, odată începută, nu poate fi reglementată ca efecte şi ruperea zăgazului preţurilor poate duce la haos, aşa cum a dus în ţările Europei Centrale.

Parlamentarii ţărănişti erau de partea d-lui Iunian pentru o cât mai largă conversiune, în timp ce naţional-ardelenii, atât din convingerea necesităţii restabilirii creditului, cât şi din antipatie către d-l Iunian, susţineau temeinic proectul guvernului. D-l Iunian, care de multă vreme nu mai era în acord cu conducerea partidului şi-a dat demisia, declarând că va vota contra proectului împreună cu amicii săi.

Guvernul a intervenit atunci energic, chemând la realitate pe răsvrătiţi şi aceştia de teama excluderii din partid au revenit cei mai mulţi şi astfel proectul modificării conversiunii a trecut, numai vreo 20 majoritari având curajul să voteze contra.

In urma demisiei d-lui Iunian din partid, se părea că mulţi dintre amicii săi personali îl vor urma şi se punea chiar chestiunea ruperii fuziunii cu naţionalii ardeleni, dar în cele din urmă d-nii Mihalache, Mironescu, Madgearu, Mirto şi D. R. Ioaniţescu au reuşit să restabilească ordinea în partidul respectiv şi se părea că guvernul, învingător, va continua să rămână la putere.

Criza din Octombrie 1932
Noul guvern Maniu

Insă liniștea a fost de scurtă durată. De astădată norii au venit din Apus. Sovietele rusești văzând că planul lor, de a provoca turburări în statele burgheze prin dumping a eşuat, au recurs la o nouă tactică: să încheie acorduri cu ele sub forma unor pacte de neagresiune, deocamdată. Manevra lor a fost însă dejucată de d-l Titulescu, care a dat alarma, arătând că, de vreme ce există un pact Briand-Kellog, nu mai este necesar un nou pact. Totuşi guvernul român a trimis pe d-l Gafencu, subsecretar de Stat, să trateze cu Ruşii. Acesta în loc să caute a lua contact cu d-l Titulescu, conducătorul de fapt al politicii externe a României de aproape zece ani, a început tratativele cu reprezentanții sovietelor și la un moment dat s'a pus în discuție chestiunea Basarabiei. Era evident o mare greşală diplomatică și d-l Titulescu a intervenit imediat cu autoritatea d-sale, arătând că drepturile noastre asupra Basarabiei sunt indiscutabile şi nu mai pot forma obiectul unor negocieri.

Prin lipsa de tact a d-lui Gafencu, s'a pro-

dus în lumea diplomatică străină impresia, că opinia d-lui Titulescu nu este cea autorizată și față de această situație jignitoare d-sa și-a înaintat demisia. Faptul a fost viu comentat atât în străinătate, unde persoana d-sale este foarte apreciată, cât și în țară, unde fiecare l-a interpretat în felul său, unii căutând să tragă profit.

D-l Vaida-Voevod, ca răspuns la demisia d-lui Titulescu, i-a comunicat că ține la dispoziția d-sale ministerul de Externe, pe care de la început i-l oferise. Suveranul a telegrafiat deasemenea d-lui Titulescu să accepte ministerul de Externe și d-l Titulescu a acceptat, anunțându-și sosirea în țară spre a-și lua postul în primire.

Insă această acceptare a d-lui Titulescu dădea și mai mare tărie guvernului Vaida și aceasta nu convenia multor politicieni, cari n'au întârziat să manevreze spre a o împiedeca. S'au lansat știri fanteziste despre interview-uri în cari d-l Titulescu ar fi vorbit în termeni jignitori la adresa d-lui Vaida. Unii au mers până acolo încât au declarat că s'ar fi făcut un acord secret între d-nii Titulescu, Iunian și Goga pentru răsturnarea guvernului și conform acestui acord, demisionase d-l Iunian, apoi d-l Titulescu, spre a produce o criză de guvern și după aceea d-l Titulescu să ia președinția consiliului, formând un cabinet de concentrare. (Când d-l Titulescu fusese însărcinat în atâtea rânduri de Suveran cu formarea guvernului și deci știa ce înseamnează aceasta, ce rost ar fi avut acum să pună la cale astfel de mașinațiuni pentru a ajunge la o situație pe care o refuzase?!).

Totuși svonurile tendențioase și intrigile au răcit mult raporturile dintre d-nii Vaida și

Titulescu. D-l Vaida, a cărui franchețǎ este cunoscută, nu putea suporta aceste intrigi şi ca orice om cu fire deschisă şi foarte mândru era enervat de situaţia în care era pus. „Prietenii" d-sale căutau să-i mărească această enervare, arătându-i că nu e permis unui simplu ministru plenipotenţiar să discute la egal cu primul ministru, chiar când el s'ar numi Titulescu şi încă alte intrigi, care făceau imposibilă colaborarea între primul ministru şi d-l Titulescu, chemat a fi ministru de Externe.

D-l Mihalache, legat printr'o strânsă prietenie de ambii, căuta să împace lucrurile, reducându-le la adevărata lor proporţie; dar d-l Maniu se erija în arbitru al situaţiei, pretinzând că numai d-sa poate domina nemulţumirile şi că trebue să i se încredinţeze puterea spre a face un guvern tare.

S'au urmat o serie de consfătuiri la Sinaia, unde se afla Suveranul. Intrucât nu s'a putut ajunge la o înţelegere, d-l Vaida a demisionat la 17 Octombrie. Suveranul a început imediat consultările. Pentrucă se făcuse alegeri abia de câteva luni era sigur că nu se vor mai face altele şi că noul guvern va trebui să lucreze cu parlamentul existent, deci va fi un guvern de nuanţă naţional-ţărănistă. Chestiunea era numai în privinţa persoanelor ce-l vor compune şi dacă va intra ori nu d-l Titulescu, contra căruia toate partidele au pornit o violentă campanie — evident nu-i puteau ierta că ştie să se menţină deasupra lor — cerând înlăturarea sa din viaţa politică.

D-l Maniu, ca preşedinte al partidului naţional-ţărănesc, era cel mai indicat să formeze noul guvern. Fiind însărcinat de Suveran cu acest mandat a crezut că, date fiind împreju-

rările, ar putea obţine înscrierea d-lui Titulescu în partidul său, ceeace ar fi însemnat o mare victorie pentru d-l Maniu şi pentru partid. Cum Suveranul ţinea ca în noul guvern să intre şi d-l Titulescu la Externe, fiind cel mai bun cunoscător al politicii externe, d-l Maniu a rugat pe d-l Titulescu să se înscrie în partidul său, spre a înlătura „obiecţiunile de ordin constituţional", care, după teoria d-lui Maniu, s'ar opune intrării, într'un guvern parlamentar, a unei persoane ce nu face parte dintr'un partid politic.

D-l Titulescu a refuzat, arătând că părerile şi convingerile sale îl împiedecă de a se înregimenta într'un partid şi crede că poate servi mai bine interesele ţării, păstrându-şi libertatea.

Nici d-l Vaida nu voia să intre în guvern şi vechea prietenie dintre d-sa şi d-l Maniu cerea ca ultimul să nu formeze guvernul în astfel de condiţiuni. In acest caz sarcina ar fi revenit d-lui Mihalache. Insă nu degeaba se străduise d-l Maniu să încurce firele guvernului Vaida, ca să culeagă altul roadele. Deaceea d-sa a trecut repede peste chestiunea de conştiinţă şi a sacrificat vechea prietenie ce-l lega de d-l Vaida, primind însărcinarea de a forma guvernul.

In privinţa intrării în guvern a persoanelor ce nu făceau parte din parlament (chestiunea constituţională) a renunţat la această pretenţie de principiu şi astfel d-l Titulescu a intrat în guvern. In ziua de 20 Octombrie 1932 guvernul a depus jurământul având următoarea formaţiune:

Preşedintele consiliului — Iuliu Maniu
Vice-preşedintele consiliului, — fără portofoliu, Gh. Mironescu
Ministerul de Interne, I. Mihalache
„ Externe, N. Titulescu
„ Finanţe, V. Madgearu
„ Justiţie, M. Popovici
„ Instrucţiei, D. Gusti
„ Comunicaţii, Ed. Mirto
„ Agricultură, Voicu Niţescu
„ Muncii, D. R. Ioaniţescu
„ Apărării Naţionale, General Samsonovici.
Ministerul de Industrie, I. Lugoşanu
„ Basarabiei, fără portofoliu, Pan Halippa
Ministerul Ardealului, fără portofoliu, G. Crişan.
Ministrul Bucovinei, Sauciuc-Săveanu.

Subsecretari de Stat:

Savel Rădulescu, Externe.
Petre Andrei, Instrucţie
M. Ghelmegeanu, Agricultură
Radu Irimescu, subsecretar al Aerului.
Anton Crihan, Preşedinţia.

După formarea guvernului Maniu, d-l Vaida-Voevod, adânc jignit de procedeul fostului său prieten, s'a considerat retras din viaţa politică şi a plecat din Capitală. Dacă totuşi din cavalerism nu a făcut greutăţi guvernului — aşa cum făcea d-l Maniu guvernelor Mironescu şi Vaida — totuşi acesta nu avea o situaţie de invidiat.

Parlamentul, chiar aşa lipsit de voinţă cum era el, nu privia cu ochi buni debarcarea d-lui Vaida, care era stimat şi iubit de majorităţi ;

prestigiul şi autoritatea d-lui Maniu au scăzut, din cauza atitudinei sale în timpul crizei de guvern. Ramura ardeleană a partidului e ostilă d-lui Titulescu, care însă era susţinut de ramura ţărănistă şi această deosebire de vederi între cele două fracţiuni ale partidului, putea să dea mult de lucru şefului, punând în pericol însăşi fuziunea. Să mai adăogăm că opoziţia va căuta să speculeze această situaţie şi pornind atacurile la adresa d-lui Titulescu să învenineze lucrurile. Apoi mai era de rezolvat criza financiară şi în special concursul technic, pe care urma să-l avem dela Liga Naţiunilor. In această privinţă, sub guvernul Vaida, d-nii Madgearu şi Lugoşianu dusese tratativele şi încheiase chiar un acord, dar în ultimul moment guvernul oprise pe delegaţi să parafeze acordul; în urmă intervenise criza şi schimbarea guvernului. Condiţiunile impuse de Liga Naţiunilor — control străin asupra finanţelor şi gospodăriei noastre publice — ar fi dat prilej opoziţiei să sape popularitatea guvernului ce le-ar fi acceptat. Iată o nouă greutate pentru guvernul Maniu.

Şi totuşi d-l Maniu, deşi le cunoştea pe acestea, a crezut că e necesar să-şi mai creeze altele, sperând că printr'un act de îndrăsneală va reuşi să-şi refacă prestigiul grav compromis.

Obsedat probabil de ideea că e *om mare,* a început, „să apere principiile constituţionale" foarte dragi la nevoe. Se gândia omul că, toate relele din ţara noastră sunt datorite numai faptului că nu se respectă „principiile"; deaceea nu plouă la timp, finanţele merg prost, deaceea scade popularitatea şefului şi câte altele...

Criza din Ianuarie 1933

D-lui Maniu îi intrase în cap că este al doilea Ionel Brătianu, pe care începuse să-l imite, luând atitudini grave, fără a da explicaţiuni partidului ori amicilor şi punând de multe ori pe unul şi pe ceilalţi în situaţiuni foarte dificile.

Pentrucă Ionel Brătianu fusese un fel de dictator în ţară şi avusese îndrăsneala să discute şi să schimbe chiar ordinea constituţională, d-l Maniu nu voia să se lase mai prejos şi doria şi d-sa micul său răsboiu constituţional. D-l Maniu se pare că are ideile sale specifice despre Constituţie şi constituţionalism, idei care trec dintr'o extremă în cealaltă după împrejurări: dar d-sa ţine să i le respecte cel puţin alţii, dacă nu şi le respectă singur. Aşa de ex. în 1923, când s'a votat Constituţia, d-l Maniu făcea un vacarm îngrozitor şi tuna şi fulgera, spunând că nu o va respecta, pentrucă e făcută de liberali; astăzi, fiind la guvern, cere tuturor să respecte Constituţia, că altfel e foc.

Despre teoriile sale personale asupra constituţiei nu se poate vorbi serios, nici d-sa nu ştie ce crede în această privinţă; numai ne-

potul său iubit, dragul Romulus Boilă, e deţinătorul ideilor constituţionale şi dacă cineva ar face imprudenţa să întrebe pe d-l Maniu ceva în această direcţiune, trebue să aştepte răspunsul, până ce d-sa va face drumul la Cluj.

Afară de aceasta d-sa crede că, în calitate de şef al unui partid, are dreptul să facă orice în numele poporului suveran; dar Suveranul, şeful statului, nu poate avea aceleaşi drepturi — aceasta e concepţia numai a d-lui Maniu şi numai când e vorba de d-sa, căci celorlalţi şefi de partide le contestă orice drepturi şi orice calităţi. Pornind dela această concepţie d-l Maniu a crezut că a găsit pretextul, pentru lupta de întronare a constituţionalismului, în faptul că, în câteva servicii publice au fost numite persoane desemnate de factorul constituţional, persoane care, atât prin situaţia lor socială cât şi prin cunoştinţele de specialitate, ocupau cu cinste posturile ce li se încredinţase, iar serviciile publice nu numai că nu suferiau, ci progresau. Dar ce interes are progresul unei instituţii dacă nu respectă „prinţipiile"? Deaceea d-l Maniu a pornit lupta în apărarea lor.

Ca director general la P. T. T. fusese numit d-l general Florescu-Banu — om foarte capabil, dar care avea marele defect că nu era înscris în partidul d-lui Maniu — iar la C.F.R. funcţiona ca director general d-l general Mihail Ionescu, cel care reorganizase admirabil serviciile acestei instituţii sub guvernele anterioare şi ştiuse să pună frâu debandadei ce începuse, cu ocazia grevelor din 1920. Nici d-sa însă nu era om al partidului şi deaceea nu era găsit „apt şi capacitat" ca d-l Vidrighin „al nostru" cum ar spune d-l Maniu şi e

drept că nici nu cerea salarii de milioane, cum primise d-l Vidrighin. Motive foarte puternice spre a-i înlocui cu oameni plăcuţi guvernului, „că doară deaia este guvern ca să numiască el pe cine îi place”.

Altfel nu se respectă Constituţia și d-l Maniu demisionează. Desigur d-l Maniu voia să-şi încerce puterile. Ştia că Suveranul nu-i va primi demisia, pentru mai multe consideraţiuni: 1) pentrucă demisia d-lui Maniu, ar fi însemnat schimbarea regimului, orice altă formaţie ministerială din sânul majorităţii ar fi fost sabotată de d-l Maniu şi cu greu s'ar fi putut menţine. 2) schimbarea regimului naţional-ţărănesc urma să aducă noui alegeri, căci noul guvern n'ar fi putut lucra cu parlamentul existent; 3) alegerile nu se mai puteau face abia la un interval de 6 luni, din cauza crizei financiare; 4) un guvern fără parlament însemna dictatură şi Suveranul nu dorea aceasta.

Pentru aceste consideraţiuni credea că poate fi stăpân pe situaţie și a cerut Suveranului înlocuirea celor doi funcţionari superiori, arătând că întrucât erau pensionari, nu mai puteau ocupa acele funcţiuni — acesta era singurul motiv avuabil, dar cele reale sunt arătate mai sus. Cei doi funcţionari erau într'adevăr pensionari ai statului (generali ieşiţi la pensie) şi pentrucă guvernul nu mai voia să-i menţină — aceasta era o indelicateţă, însă d-l Maniu persistă — cei doi generali au demisionat din posturile lor şi demisia le-a fost primită.

Inlocuirea celor doi funcţionari, deşi nu era un fapt de mare importanţă, fiind o cerere legală, totuși d-l Maniu a socotit-o ca un succes personal al său şi a început a prinde curaj.

Mai erau două posturi importante ocupate de persoane desemnate de factorul constituţional şi d-l Maniu ar fi dorit să-şi plasese şi acolo oamenii săi. Ii trebuia însă şi aci un motiv legal aparent. Cum acest motiv nu exista, d-l Maniu s'a gândit să-l inventeze.

Cu ocazia Anului Nou, d-l general Const. Dumitrescu, inspectorul general al jandarmeriei, a dat un ordin de zi către jandarmerie în care, între altele, lăuda pe jandarmi că şi-au făcut cu demnitate datoria, cu toate lipsurile materiale ce le-au stat în cale şi pe care „cu toată străduinţa sa, nu le-a putut înlătura".

Guvernul a interpretat această frază ca o ofensă, deşi d-l general Dumitrescu spusese un adevăr: că din cauza crizei, d-sa nu putuse să înlăture toate lipsurile materiale ale subalternilor săi; nu era deci cazul ca guvernul să se simtă vizat. Deasemeni d-l colonel Gabriel Marinescu, prefectul poliţiei Capitalei, scrisese într'o circulară, publicată în „buletinul poliţiei" cu data de 2 Ianuarie 1933: „Sunt şi rămân prefect al poliţiei Capitalei, numit prin decret regal şi numai prin decret regal pot fi înlocuit". Această frază d-l Maniu o socotise ofensatoare la adresa ministrului de Interne, d-l I. Mihalache.

E ciudat că, deşi acestea s'au publicat la 1 şi 2 Ianuarie, consiliul de miniştri întrunit la 5 Ianuarie, nu a discutat nimic în privinţa lor şi numai după consiliu, d-l Maniu a discutat chestiunea cu d-l Mihalache şi a convins pe d-l Mihalache să ceară înlocuirea celor doi demnitari. D-l Mihalache a cedat şi a solicitat Suveranului înlocuirea, care însă i-a fost refuzată. Atunci d-sa a demisionat. Cum era de aşteptat Suveranul a respins demisia dar miministrul de Interne a persistat, iar d-l Maniu

a declarat că e solidar şi înţelege să demisioneze şi d-sa. Suveranul nu a primit demisiile şi le-a dat timp de reflexiune. Văzând că d-l Maniu dă proporţii prea mari incidentului, d-l Mihalache a stăruit să nu se facă greşala, de a se solidariza partidul şi guvernul — pe această chestiune de ordin strict personal — cu d-sa, căci vedea clar, că aceasta ar însemna căderea regimului ţărănist şi venirea la putere a liberalilor.

D-l Mihalache a declarat că guvernul trebue să rămână, fără d-sa, că va sprijini o eventuală formaţie nouă din sânul majorităţii şi a început să lupte în această direcţiune. Se punea însă greaua problemă: cine va prezida noul guvern?

D-nii Mihalache şi Maniu nu mai puteau intra în noul guvern. Dar în cele din urmă d-l Titulescu a reuşit să convingă pe ministrul de Interne că nu ar fi în interesul ţării şi nici al partidului să provoace o criză care ar duce poate la schimbarea regimului şi a propus o soluţie împăciuitoare: ca prefectul poliţiei să fie eventual trimis în judecata comisiei disciplinare, ori să i se acorde un concediu. D-l Mihalache a primit, dar d-l Maniu, care încă spera că prin îndărătnicia sa va face impresie, a stăruit în demisiune, pe motivul că nu mai are încrederea Suveranului şi nu e sigur că-şi va putea executa întreg programul, pe baza căruia primise în Octombrie să formeze guvernul. Deaceea d-l Maniu şi-a prezentat oficial demisia în ziua de 12 Ianuarie 1933 şi Suveranul a primit-o, începând consultările în vederea noului guvern.

Noul guvern Vaida

Deastădată, d-l Titulescu nu a mai avut rolul covârşitor, ca în celelalte crize; dată fiind situaţia, d-sa a căutat numai să reducă incidentul la proporţiile sale şi să convingă pe membrii biroului naţional-ţărănist de necesitatea continuării guvernării şi de gravele urmări ale retragerii în opoziţie pe un motiv aşa de puţin serios.

Relativ la persoana, care să prezideze noul guvern, s'a ţinut seama şi de astădată de părerea d-lui Titulescu, ca să fie un Ardelean, spre a se da un răspuns campaniei dusă de Unguri pentru revizuirea tratatelor. Suveranul s'o oprit asupra d-lui Vaida — recomandat călduros şi de d-l Titulescu, ca să fie un Ardelean, spre a se da un răspuns campaniei dusă de Unguri pentru revizuirea tratatelor. Suveranul s'a oprit asupra d-lui Vaida — recomandat călduros şi de d-l Titulescu — care în trecuta guvernare dăduse dovezi de bun conducător şi căruia i se datora o satisfacţie, faţă de modul cum fusese torpilat de d-l Maniu. D-l Vaida, chemat de d-l Maniu pentru consfătuirea ce urma să ţină biroul partidului, nu a voit să vină, însă când a primit telegrama Suveranului, a plecat imediat.

Sosit în Capitală a fost întâmpinat de d-l Puiu Dumitrescu, care i-a comunicat dorinţa Suveranului de a-l vedea îndată. După ce s'a sfătuit cu domnii Mihai Popovici şi Maniu, d-l Vaida s'a dus în audienţă. Suveranul i-a expus situaţia şi i-a încredinţat sarcina de a forma guvernul. D-l Vaida a cerut timp de consultare o zi, apoi în şedinţa biroului partidului, d-sa a cerut deplină libertate, înţelegând să nu mai fie la discreţia şefului partidului, ci numai sub controlul parlamentului. Biroul i-a aprobat atitudinea şi l-a asigurat de întregul său sprijin. D-l Maniu a insistat să se continue guvernarea cu aceiaşi miniştri, spre a asigura continuitatea, dar d-l Vaida nu a promis, înţelegând să aibă depe acum libertatea de acţiune.

Văzând că a pierdut partida, d-l Maniu a reluat tema sentimentală, declarând că va sprijini pe d-l Vaida, în baza vechei lor prietenii şi imediat după constituirea guvernului a plecat în străinătate.

D-l Vaida a format guvernul astfel:

1) Al. Vaida-Voevod preşedintele consiliului de miniştri.
2) Gh. Gh. Mironescu, vice-preşedinte al consiliului de ministri.
3) N. Titulescu, Afacerile Străine.
4) Mih. Popovici, la Justiţie.
5) Pantelimon Halipa, ministru de Stat.
6) Virgil Madgearu, ministru de Finanţe.
7) Voicu Niţescu, ministru Agriculturii.
8) Sauciuc Săveanu, ministru de Stat.
9) Eduard Mirto, ministrul Lucrărilor Publice.
10) I. Lugoşianu, Industrie şi Comerţ.
11) D. R. Ioaniţescu, Muncă şi Sănătate.

12) Emil Haţieganu, ministru de Stat.
13) General Samsonovici, la Apărarea Naţională.
14) D. Gusti, Instrucţie, Culte şi Arte.

Subsecretari de Stat

15) V. V. Tilea, subsecretar la Preşedinţie.
16) Armand Călinescu, la Interne.
17) M. Ghelmegeanu, la Agricultură.
18) V. Şerban, la Minorităţi.
19) Ion Popp, la Interne.
20) Petre Andrei, la Instrucţie.
21) Radu Irimescu, subsecretar de Stat al Aerului.
22) Savel Rădulescu, la Afaceri Străine.
23) Anton Crihan, la Agricultură și Domenii.

In întregul partid se observase acum o înviorare. Majoritarii, cu excepţia puţinilor amici personali ai d-lui Maniu, erau încântaţi că omul de caracter căpătase satisfacţia şi o armonie nemaivăzută domnia în partid. Chiar resentimentul unora din majoritari faţă de d. Titulescu dispăruse, întrucât vedeau ca și d. Vaida, că numai d-l Maniu fusese cel ce în mod abil provocase criza din Octombrie, spre a se erija în arbitru al situaţiei şi a cere puterea, având însă grija să lucreze așa încât să dea impresia, că d-l Titulescu ar fi provocat criza.

In cele două luni cât stătuse departe de frământările politice, d-l Vaida văzuse clar lucrurile și împăcarea cu d-l Titulescu se făcuse uşor. Ministrul de Externe cunoscând firea iute la mânie, dar sinceră a d-lui Vaida, nu-i purtase necaz pentru neînţelegerile tre-

cute şi fusese cel dintâiu, care recomandase Suveranului pe d-l Vaida ca succesor al d-lui Maniu; iar d-l Vaida se grăbise să ofere d-lui Titulescu portofoliul Externelor şi acum domnia atât în guvern cât şi în partid o deplină armonie.

Maestrul trăgător de sfori plecase să-şi plimbe amarul insuccesului pe Coasta de Azur.

Era pentru a treia oară, când încercase să profite de împrejurări, spre a apare ca indispensabil în viaţa politică a ţării şi a impresiona pe Suveran şi pentru a treia oară era învins. Işi dădea seama că partidul său începe să vadă realitatea: idolul pierduse poleiala strălucitoare şi dedesubt apărea lutul. Plecase, sperând că din depărtare va reuşi să pară din nou strălucitor şi defectele nu se vor mai vedea aşa de bine; dar era zadarnic.

Greşelile acumulate în patru ani de guvernare apăsau greu în balanţă şi steaua misteriosului dela Bădăcin începe să apună.

Retragerea lui trecea aproape neobservată, de partidul ocupat să sărbătoriască pe d-l Vaida. In disperare, d-l Maniu încercase să lanseze în timpul crizei svonul, că ar căuta un motiv de retragere în opoziţie, pentru a nu lua răspunderea acordului cu Liga Naţiunilor — acord în care ni se puneau condiţiuni de control, ce ar fi apăsat greu asupra partidului şi i-ar fi mişcorat popularitatea. Dar motivul invocat nu era serios pentrucă: 1) guvernul său anterior făcuse atâtea concesiuni capitalului străin, spre a obţine împrumuturi (telefoanele, chibriturile, etc.), concesiuni care erau mai grave decât controlul unor experţi; 2) când aveam deja experţi străini la Banca Naţională şi C. F. R., cu ce ar fi alar-

mat în plus opinia publică, venirea unor noui experţi?; 3) situaţia financiară mondială era aşa de critică, încât şi alte ţări cereau sprijinul technic al Ligii Naţiunilor, iar opinia publică nu se alarma, pentrucă nu era vorba de o încălcare a suveranităţii naţionale, ci de concursul obiectiv al unor oameni pricepuţi, cari urmau să pună stavilă debandadei introdusă de politicianismul fără scrupul, în finanţele ţării.

Motivul acesta nu putea fi luat în serios şi pentrucă d. Maniu pornise lupta cu trâmbiţe şi surle, mai ales după ce fuseseră înlocuiţi cei doi generali dela P. T. T. şi C. F. R. şi spera să facă noui înlocuiri. Cutezanţa sa s'a lovit însă de voinţa fermă a factorului constituţional, care l-a chemat la realitate.

Partidul cunoştea deci care a fost motivul demisiei şi nu putea fi înşelat de versiunile ce se lansau. Deaceea într'o şedinţă a biroului în Ianuarie 1933, arătând care era ţinta d-lui Maniu, d-l Costăchescu îl făcuse atent, că ar fi o mare greşală politică să se caute neînţelegeri cu Suveranul şi partidul nu va urma pe şef în această atitudine, care l-ar îndepărta pentru totdeauna dela putere.

Afacerea Skoda

Guvernul Vaida sprijinit sincer de majorităţile parlamentare şi scutit pentru câtva timp de concursul aşa de boclucaş al d-lui Maniu, îşi continua temeinic opera de organizare şi bună gospodărie. O nouă lege a conversiunii se pregătia să reglementeze raporturile între creditori și debitori, se încerca reorganizarea finanţelor statului, modernizându-se aparatul fiscal, salariile se achitau la timp și majoritarii începeau să privească mai cu încredere în viitor; dar abia trec două luni liniştite şi ca un trăsnet din senin, o afacere scandaloasă vine să agite întreaga noastră viaţă politică : „afacerea Skoda".

Intr'una din zilele lunei Martie, inspectorul financiar Tănăsescu, ceru autorizaţia parchetului Ilfov spre a face o descindere la reprezentanţa din Bucureşti a uzinelor de armament „Skoda" din Cehoslovacia, uzine care încheiase cu statul român un contract pentru furnizare de tunuri în valoare de miliarde şi nu plătise impozitele cuvenite statului la cifra de afaceri, impozite ce însumau câteva zeci de milioane. Cu ocazia descinderii în strada Batişte, inspectorul Tănăsescu găsi în casa de bani a reprezentanţei Skoda, mai multe acte

relative la apărarea statului în caz de răsboiu, acte militare secrete şi el anunţă imediat autorităţile militare, sigilând până la venirea lor şi punând pază în jurul localului. La sosirea autorităţilor militare, s'au găsit sigiliile violate, iar parte din documentele secrete dispărute.

Reprezentantul Skodei, fostul ofiţer austriac Bruno Seletzki, a refuzat să explice cum au ajuns actele secrete în casa sa şi cine a rupt apoi sigiliile şi le-a sustras.

Faţă de această situaţie extrem de gravă, Bruno Seletzki a fost arestat preventiv, de consiliul de războiu al corpului II armată, care a şi început cercetarea afacerii întrucât faptul se comisese în timpul stării de asediu.

Cu ocazia descinderii se găsise între actele secrete şi două dicţionare cifrate în cari erau trecute mari sume de bani — câte 2—3 şi 5 milioane, date drept comision unor persoane influente, al căror nume era ascuns sub diverse nume şi denumiri convenţionale de ex.: dat lui „pallalibus" 2 milioane, altă dată „palaelibus" 5 milioane, sau lui „Romiman" atâtea milioane, ori lui „carte", „cauciuc", „lemn" etc. Numai în doi ani se găseau date comisioane de peste 40.000.000 lei. Aceste cifruri însă au dispărut, Seletzki a rupt sigiliile şi le-a sustras din cassa de bani, împreună cu alte documente secrete aşa că la sosirea din nou a autorităţilor, când urma să se inventarieze actele din cassa de bani ele nu s'au mai găsit. Cu un cinism revoltător, Seletzki a declarat că „sigiliile s'au rupt din întâmplare când el se plimba agitat prin birou, i s'a agăţat mâneca hainei de ele şi le-a rupt".

Intrebat asupra identităţii persoanelor ce se ascund sub denumirile de „lemn", cauciuc",

„palaelibus” etc. el refuză să raspundă sı spune că nu s'au dat comisioane n ˘nui.

Afacerea a făcut mare senzaţie, maı les că Seletzki a avut o atitudine sfidătoare faţă de organele de anchetă, arătând că el este ˆn legături de prietenie cu caţiva min˙ştri cari vor lua măsuri de pedepsirea celo ce au ındrasnit să dreseze acte contra lui si căutând să intımideze pe anchetatori.

In parlament s'a făcut mult sgom t acuzandu-se guvernul că ar fi tratat comanda de arme în condıţiuni oneroase pentru stat. S au ci at chiar nume de persoane amestecate în această afacere — rămasă sub denumirea de , afacerea Skoda” — şı cari apăreau într'o lumină ur tă (era vorba că au prımit comisıoane de câteva milioane fiecare). Intre alţii s'a vorbit sı de generalul Sică Popescu, comandantul corpului I armată Craiova, care facuse rapoarte favorabile firmei Skoda. Generalul fire impresionabilă văzandu-şi numele pus în discuţıe s'a împuşcat, lăsând câteva scrisori ce căutau să-i dovedească nevinovăţıa.

După o deţınere preventivă de vreo câteva luni, deţinere în care a fost tratat cu cea mai mare amabilitate Seletzki a fost judecat de consiliul de răsboi al corpului II armată, tot într'o atmosferă de deosebită stimă, comisarul regal întinzându-i mâna prieteneşte în pauzele procesului şi tratându-l în pledoaria sa cu „domnul Seletzki” nu ca pe orice alt inculpat.

Dar cea mai mare ruşine a fost depoziţia câtorva generali audiaţi ca martori, dintre cari unii nemai ştiind cum să apere pe Seletzki au declarat că e „cel mai bun Român”.

In toată ţara a fost un freamăt de indignare faţă de asemenea spectacol.

A fost un adevărat noroc, că în fruntea consiliului de răsboiu, a stat un militar cu dragoste de ţară şi oștire, Colonelul Mihăilescu, care a condus admirabil desbaterile acestui proces şi a adus o sentinţă justă şi demnă condamnând la 5 ani închisoare pe Seletzki. Sentinţa a venit ca o ploaie binefăcătoare peste sufletul însetat de dreptate al poporului şi a dovedit încă odată că în ceasuri grele se găsesc totdeauna oameni conştienţi cari, trecând peste ispitele ori ameninţările unui politicianism lipsit de scrupul, știu să-și facă datoria cu demnitate.

Inainte de pronunţarea sentinţii Seletzki ameninţase că, în cazul când va fi condamnat, va da la iveală documente, fotografii şi filme vorbite, cari vor sdrobi pe cei cari au primit comisioane grase, iar acum îl lasă pe mâna justiţiei.

Văzându-se condamnat — şi încă la o pedeapsă de cinci ani — era de aşteptat ca el să publice în presa străină, prin amicii săi, documentele pe cari de sigur că el le are și cari ar fi dat posibilitate de largă purificare printre conducătorii politici ai noştri; dar se pare că el tot speră ca aceştia să-l poată scăpa, cu ocazia recursului ce a făcut, deaceea va mai aştepta până la judecarea recursului.

Afacerea Skoda deşi a avut mare răsunet politic și a pus la un moment dat în grea cumpănă guvernul, nu a dus la o criză de regim, deaceea am schițat-o în treacăt, fără a insista asupra ei [1].

---

[1] Vezi detalii în broşura „afacerea Skoda" scrisă de d. Dr. Lupu, şeful partidului ţărănesc.

Alegerea d-lui Vaida ca preşedinte al partidului

Abia se stinsese ecoul scandaloasei afaceri Skoda şi guvernul Vaida primi o nouă lovitură; d. Maniu se întorsese din străinătate şi conform promisiunei solemne din Ianuarie înţelegea „să susţină guvernul". In acest scop, din frumoasa staţiune Sovata, unde'şi recreea nervii obosiţi de frumuseţile din Occident, d. Maniu a trimis în ziua de 2 Aprilie 1933 o scrisoare-ultimatum, în care, după ce imputa guvernului că s'a abătut dela „principiile constituţionale" şi a nesocotit demnitatea şi programul partidului, că n'a urmat indicaţiile şefului în chestiunea tratativelor cu Geneva şi câte altele, d. Maniu declara solemn şi ameninţător ca un Jupiter tonans că demisionează irevocabil din şefia partidului şi înţelege să rămână „un simplu soldat disciplinat"!

Scrisoarea adresată d-lui Vaida, a produs adevărată panică printre membrii guvernului şi imediat au fost trimişi la Sovata d-nii Ion Mihalache şi Mihai Popovici ca să încerce îmblânzirea idolului furios. Solii s'au reîntors după două zile de pertractări cu răspunsul că şeful e neclintit ca o stâncă în hotărîrea de a demisiona şi că el cere partidului să a-

leagă de urgenţă un nou şef şi să nu se mai repete povestea triumviratului din 1931. (In Iulie 1931, după constituirea guvernului Iorga, d. Maniu ca protest contra modului de a se încredinţa guvernul unor personalităţi, neglijându-se partidele, demisionase din postul de preşedinte al partidului şi se retrăsese la moşia sa dela Bădăcin — jud. Sălaj, până în August 1932, când revenise la şefie, fiindu-i respinsă demisia şi încetând motivul de nemulţumire, deoarece guvernul se încredinţase partidului său. In intervalul Iulie 1931 — August 1932 partidul fusese condus de un triumvirat compus din d-nii: Ion Mihalache, Al. Vaida-Voevod şi Mihai Popovici).

Pe ce se bazase d. Maniu, acest spirit calculat şi rece când trimisese scrisoarea de demisie din 2 Aprilie ? In primul rând contase pe câţiva dintre miniştrii, cari încă din Ianuarie fusese de partea sa, cerând retragerea partidului în opoziţie, spre a nu-şi uza popularitatea şi a lăsa loc liberalilor „cari vor fi curând răpuşi de greutăţile financiare". D. Maniu conta deasemeni şi pe spiritul de solidaritate al câtorva prieteni ai săi încercaţi ; în sfârşit nu era neglijabil nici faptul că guvernul avea încă în spate povara afacerii Skoda-Seletzki; greutăţile financiare păreau insurmontabile şi orice guvern ar fi fost bucuros — după părerea d-lui Maniu — să poată găsi o platformă onorabilă de retragere; în sfârşit, nimeni nu-l putea înlocui — văzuse aceasta cu ocazia retragerii din 1931 — deci partidul şi guvernul nu puteau decât să-i urmeze cererea de a se retrage în opoziţie, condiţie pusă în mod abil ca preţ al renunţării la demisia sa. De aceea chiar ceruse să se rezol-

ve urgent alegerea noului șef, sperând că va impresiona și mai mult guvernul.

Aceștia erau factorii pe cari d. Maniu conta în calculul său și spera că va reuși să impună partidului să-l urmeze în opoziție, spre a se reface.

De ce ținea atât de mult d. Maniu, ca partidul său să părăsiască puterea și toate beneficiile aferente și să treacă în opoziție ? Avea motive temeinice, de interes pur personal. Dacă d. Vaida ar rămâne mai mult timp ca șef al guvernului și deci ca șef de fapt și al partidului, partidul ar fi văzut că d. Maniu nu e indispensabil și poate fi înlocuit; în timp ce acțiunile sale ar fi scăzut, ale d-lui Vaida s'ar fi urcat, mai ales că ultimul, ca șef al guvernului, își putea plasa prietenii și-și creea prieteni, pe când d. Maniu era redus la un rol de figurant.

Afară de aceasta, d. Maniu nu putea uita rușinea cu care ieșise din conflictul cu Coroana în Ianuarie și voia să provoace cu orice preț o criză de guvern, știind că nu se pot face noui alegeri și astfel Suveranul va fi nevoit ori să disolve parlamentul și să numească un guvern de dictatură — soluție foarte greu de aplicat și cu consecințe neprevăzute — ori să facă din nou apel la d. Maniu și să i se dea astfel un rol important în viața politică.

Desigur că el nu neglijase și reversul medaliei și pusese și ipoteza că i s'ar primi demisia; dar chiar aceasta era de preferat, față de situația de șef fără partid, scos din circulație și tratat ca un biet pensionar al partidului.

Ba, poate că era chiar preferabil să i se ia de pe umeri sarcina președinției în aceste tim-

puri de grea cumpănă pentru partidul său. Va putea astfel, când partidul va trece în opoziție, să tragă profit din această demisie, arătând că dacă i s'ar fi urmat sfatul, ar fi fost mai bine pentru partid şi luându-şi rolul de critic — mult mai uşor şi cu care era obişnuit în toată viaţa sa politică — va reuşi să readucă din nou sub ascultarea sa partidul, care-l va privi din nou ca pe un oracol şi-i va cere iertare, pocăit.

Ce splendidă revanşă !

Deocamdată însă, prima parte a calculelor sale — speranţa că guvernul şi partidul îl vor urma în opoziţie — nu s'a realizat. „Socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din târg", spune un vechiu proverb românesc, pe care desigur nu-l cunoaşte misteriosul dela Bădăcin.

Doarece situaţia în partidul naţional-ţărănesc era şi aşa destul de ciudată — şeful partidului era în dezacord cu partidul şi cu şeful guvernului — şi pentrucă prelungirea crizei de şefie ar fi putut periclita existenţa guvernului, s'a convocat de urgenţă biroul partidului, care s'a întrunit în ziua de 5 Mai şi a luat act de demisia d-lui Maniu, hotărînd să propună în locul său pe d. Al. Vaida-Voevod. S'au gândit unii şi la d. Ion Mihalache, căruia de drept i-ar fi revenit şefia partidului, însă faţă de argumentul că d. Vaida fiind şeful guvernului şi homo regius era mai indicat, d. Mihalache nu a stăruit şi chiar d-sa a propus pe d. Vaida-Voevod.

A doua zi s'a întrunit comitetul executiv al partidului, sub preşedinţia d-lui G. G. Mironescu. D. Virgil Madgearu a citit o nouă scrisoare a d-lui Iuliu Maniu, care suna astfel:

Iubite Alexandre,

„Motive politice cari sunt în strânsă legătură cu credinţele mele şi cu concepţiile mele privitoare la politica de stat, m'au îndemnat să-ţi prezint la 2 Aprilie 1933 demisia mea de la preşedinţia partidului.

Te rog să aduci la cunoştiinţa conducerii de partid, că precum am comunicat aceasta verbal d-lor Mihalache şi Mihai Popovici, nu pot reveni asupra acestei demisii şi sunt hotărît să rămân un simplu membru al partidului nostru naţional-ţărănesc, în care m'am născut şi pe care sunt decis a-l servi în spirit de solidaritate şi disciplină. Rog conducerea de partid, să ia fără întârziere la cunoştiinţă demisia mea, ca lucrările partidului să nu sufere întârziere prin ţinerea în suspensie în mod cu totul inutil a problemei preşedinţiei partidului".

Te salut cu prietenie",

(ss) IULIU MANIU

Bădăcin, 1 Mai 1933

Scrisoarea e adresată d-lui Al. Vaida-Voevod şi cum se vede, e o perlă de stil.

După citirea ei, d-nii: Mihai Popovici şi Mihalache au expus rezultatul demersului lor la Sovata şi d. Mihalache a declarat că biroul a decis să propună ca şef pe d. Al. Vaida-Voevod; propunerea a fost viu aclamată şi d .Mironescu, preşedintele comitetului executiv, a proclamat pe d. Vaida preşedinte al partidului.

D. Vaida a declarat că primeşte noua sarcină ce i se încredinţează şi va căuta să-şi îndeplinească cu cinste datoria, contând şi pe

sprijinul temeinic al partidului său, cu care se va strădui să ducă la bun sfârşit cauza ţării româneşti.

Şi astfel s'a încheiat cariera politică a celui mai norocos politician din România Mare.

S'a încheiat oare?

Partidele celelalte au privit cu multă neîncredere demisia d-lui Maniu şi alegerea d-lui Vaida, socotind-o ca o simplă farsă, menită a reface prestigiul d-lui Maniu, pentru vremea apropiată a opoziţiei.

In acest sens „Viitorul" sub titlul: demisia d-lui Maniu: o nouă mistificare" scrie între altele: „Din tot ce s'a produs rămâne, astăzi mai adevărat decât ieri, că în partidul naţional-ţărănesc, demisiile şi şefiile sunt simple manevre, când nu sunt veritabile farse şi că singura atitudine sinceră a acestui partid rămâne: „la guvern cu Vaida, în opoziţie cu Maniu".

„Neamul românesc" ziarul d-lui Iorga scrie tot în acelaş ton, ca şi „Indreptarea" sub titlul „sinistra comedie".

Numai d. Octavian Goga, crede că „legenda mincinoasă" şi faima creeată în jurul d-lui Maniu s'a spulberat în sfârşit.

Adunarea naţional-ţărănistă dela 21 Mai 1933

Alegerea d-lui Vaida ca preşedinte al partidului trebuie, conform statutului, să fie ratificată de congresul general al partidului.

Insă pentru a ajunge la convocarea congresului general trebuiau ţinute întâiu congresele organizaţiilor judeţene și aceasta cerea timp de câteva luni; ori întârzierea ar fi fost dăunătoare şefiei d-lui Vaida şi de aceea s'a căutat să se facă ratificarea în alt mod: s'a convocat o mare adunare a partidului la Bucureşti, pentru ziua de 21 Maiu 1933, cu care ocazie s'a supus spre ratificare, substituindu-se congresului general această adunare.

In acest scop s'au adunat peste 100.000 de oameni — d. G. G. Mironescu fixează numărul lor la 130.0000 în cuvântarea sa şi probabil că atâţi i-au fost daţi pe listă de şefii de organizaţii.

Mulţimea fusese încolonată dela Otopeni până în piaţa Victoriei, de unde coloanele treceau spre Atheneu, unde d. Vaida, primia defilarea şi apoi coloanele treceau prin faţa Palatului spre Arenele Romane unde avea loc întrunirea.

Cu ocazia acestei întruniri s'a făcut şi o fru-

moasă manifestaţie antirevizionistă, oratorii minoritari unguri, bulgari, ucrainieni şi germani, făcând declaraţii de devotament şi loialitate faţă de ţara noastră şi dând astfel un răsunător răspuns propagandei antirevizioniste de peste hotare; iar oratorii români au spus în uralele nesfârşite şi entuziaste ale mulţimii că Românii nu caută ceartă vecinilor, dar sunt gata până la cel din urmă, să apere cu piepturile lor hotarele actuale, câştigate prin jertfa celor 800.000 soldaţi români şi prin unirea de bună voie a fraţilor noştri.

D. ministru D. R. Ioaniţescu, după ce a vorbit contra revizuirii tratatelor a comunicat adunării că ei îi revine dreptul „de a consfinţi pe d. Vaida ca şef al partidului".

Deasemeni d. Vaida, după ce arată o parte din realizările regimului, spune că această adunare e mai mult decât un congres şi-şi ia angajamentul că „în noua sa calitate de şef al partidului va fi la înălţimea datoriei". Iar d. G. G. Mironescu spune că marea manifestaţie, „înseamnă întâiu consfinţirea alegerii de preşedinte al partidului naţional-ţărănesc, făcută în persoana d-lui dr. Alexandru Vaida". (Declaraţii primite cu nesfârşite aclamaţii de adunare).

Din toate acestea se vede că s'a înţeles să se renunţe la ratificarea alegerii de către congresul general al partidului. Rămâne de văzut dacă în viitor nu se vor ridica eventuale obiecţiuni de către prietenii d-lui Maniu, în privinţa ratificării.

Pentrucă, deşi retragerea dela şefie a d-lui Maniu e dată ca definitivă, organizaţia de Sibiu a d-lui V. V. Tillea a venit chiar la această adunare, unde se ştia că se ratifică alegerea noului şef, cu o pancartă pe care scrie

„Trăiască Iuliu Maniu, nădejdea de mâine a partidului".

Deci s'ar putea ca totul să nu fie decât „o simplă comedie" cum spune ziarul „Indreptarea". Credem însă că jocul ar fi periculos pentru unitatea partidului.

In orice caz d. Maniu, deşi a pierdut deocamdată partida, credem că nu va rămâne „un simplu soldat disciplinat al partidului" aşa cum spune în scrisoarea sa de demisie; e prea ambiţios spre a se mulţumi cu acest rol şi de altfel nici prietenii săi nu se pot obişnui cu noua situaţie în care ei pierd toate beneficiile ce aveau din prietenia cu şeful partidului. Camarila Maniu nu se va lăsa învinsă definitiv. Cum va reacţiona ?

E greu de prevăzut, dar sigur e că va încerca revanşa. Probabil însă că d. Maniu va lua ca de obiceiu focul cu mâna altuia.

Cauzele ce au determinat creşterea şi apoi diminuarea curentului naţional-ţărănist

Vom încerca să arătăm cele mai de seamă cauze, ce au contribuit la întărirea partidului naţional-ţărănesc, făcând din el al doilea partid de guvernământ din România. Acestea au fost :

1) Faptul că partidul conservator-democrat (al lui Take Ionescu) şi al poporului (de sub şefia d-lui general Averescu) s'au abţinut de la alegerile din 1919, a dat posibilitatea curentului ţărănist să atragă de partea sa voturile partizanilor celor două grupări, cari în ura lor contra liberalilor, au dat voturile partidului ţărănesc şi astfel acesta a obţinut 80 mandate; ori un partid care obţine atâtea mandate, începe să conteze în viaţa politică.

2) *Ionel Brătianu a făcut greşala de a nu lăsa să vină la guvern ţărăniştii* şi aceştia rămânând în opoziţie au polarizat nemulţumirile contra liberalilor şi în acelaş timp au fost scutiţi de răspunderea guvernării, în timpuri grele pentru orice partid ; nu mai vorbim de reacţiunea ce a provocat în massele populare, predispuse a simpatiza pe cei asupriţi (şi in-

contestabil, ţărăniştii sufereau multe ingerinle electorale).

3) *Fuziunea ţărăniştilor cu naţionalii ardeleni* — operă politică a d-lui profesor Iorga, care însă a fost curând înlăturat de ambiţia egoistă a d-lui Maniu — a dat mai multă putere noului partid şi a contracarat lovitura ce le pregătise Brătianu prin legea electorală. Intr'adevăr noua lege electorală a fost alcătuită aşa ca să asigure un mare număr de mandate parlamentare, grupării care ar avea organizaţii în toată ţara — şi pe atunci numai liberalii aveau — prin aceea că se adună voturile răsleţe din toată ţara şi pe baza mediei se împart mandatele. Ţărăniştii aveau organizaţii serioase în vechiul Regat şi Basarabia, dar nu aveau în Ardeal; iar naţionalii ardeleni veau organizaţii numai în Ardeal şi ţinuturile transcarpatine; luptând izolaţi erau veşnic în minoritate faţă de liberali, pe când după fuziune au reuşit să aibă un număr impozant de mandate.

4) *Promisiunile de revizuire şi lărgire a împroprietăririi* au atras o mare parte din voturile micilor agricultori spre partidul naţionalţărănesc.

5) *Guvernarea prea îndelungată* şi în împrejurările critice de duă războiu *a uzat partidul liberal*, făcându-i multe dizidenţe serioase aproape în fiecare organizaţie judeţeană — în timp ce naţional-ţărăniştii îşi întăreau rândurile pe fiecare zi cu noi adepţi, atraşi de nădejdea unei mai bune cârmuiri şi de programul democrat.

6) Actul dela 4 Ianuarie 1926 a înstrăinat multe simpatii liberale, făcându-le să treacă în tabăra naţional-ţărănistă, care văzând marea dragoste ce avea poporul pentru Prinţul

Carol, înscrisese în programul său readucerea Sa în ţară.

Acestea au fost cele mai de seamă cauze ce au contribuit la întărirea curentului naţional-ţărănist, făcându-l aşa de formidabil în 1928, încât a impresionat profund Regenţa şi a făcut-o să-i încredinţeze puterea. Acest curent ajunsese aşa de năvalnic, încât în alegerile din 1928 era un adevărat act de curaj pentru cineva să afişeze opinii politice de altă nuanţă, iar oratorii celorlalte partide vorbeau în zadar unei masse ce nu mai avea decât o singură dorinţă: să voteze pe naţional-ţărănişti.

Venind la putere în 1928 partidul naţional-ţărănesc a găsit o situaţie financiară destul de grea: visteria statului goală, budget deficitar cu vreo câteva miliarde şi pe deasupra delicata problemă a stabilizării leului, care era până atunci expus la toate speculaţiunile neomenoase ale burselor străine şi aceasta ameninţa grav economia ţării noastre.

Fără a pierde vremea, guvernul naţional-ţărănesc a realizat stabilizarea în câteva luni şi în condiţiuni relativ bune, faţă de nivelul la care eram cotaţi până atunci în străinătate.

După un an şi jumătate, acelaş guvern a făcut cel mai important act din istoria României de după războiu: proclamarea Prinţului Carol ca Rege al României, redându-I astfel drepturile de cari fusese lipsit prin intrigile lui Ionel Brătianu şi restabilind situaţia normală monarhică în ţară.

Tot naţional-ţărăniştii — credincioşi programului şi promisiunilor făcute sătenilor — au revizuit împroprietărirea dând pământ la o mulţime de săteni cari fusese scoşi din drepturile lor de către organele administrative, din ură politică.

In Iunie 1932 când au venit din nou la putere, naţional-ţărăniştii au găsit economia ţării aproape distrusă de priceputul domn Argetoianu, aşa cum foare documentat se arată în raportul expertului străin Charles Rist, îngrozit şi el de cele constatate: lefurile şi pensiile funcţionarilor nu erau plătite de luni de zile, bugetul avea deficite de 10 miliarde, toate organizaţiile statului şi casele autonome erau aproape de faliment iar legea conversiunii distrusese orice umbră de credit şi ruinase pe micii depunători prin modul greşit cum fusese alcătuită.

Naţional-ţărăniştii nu s'au descurajat şi au pornit să refacă ţara, în câteva luni salariile şi pensiile erau plătite la curent, regiile şi casele autonome începeau să funcţioneze din ce în ce mai bine: legea conversiunii a fost modificată în condiţiuni cari au adus satisfacţie şi debitorilor şi creditorilor şi în 1933 s'au luat măsuri serioase pentru ajutorarea agricultorilor prin ridicarea preţului cerealelor, nu cu ajutorul primei de 10.000 lei la vagon (cum făcuse guvernul trecut al technicienilor şi în loc să profite agricultorii se îmbogăţise samsarii) ci prin mijloace mult mai bune şi anume: prin convenţii cu statele importatoare se asigurase debuşeu la preţuri bune pentru cerealele noastre, iar până atunci guvernul pusese la dispoziţie bani agricultorilor (în baza recipisei de warant ce arăta cât au produs, agricultorii obţineau avansuri dela Banca Naţională, dintr'un fond special) aşa încât agricultorii nu mai erau lăsaţi pradă samsarilor cari altădată le speculau nevoia momentană de bani.

O altă măsură vrednică de amintit este suspendarea transfertului pentru cuponul dato-

riei externe. Guvernul național-țărănesc văzând că toate statele fac restricțiuni la comerțul devizelor, punând statul român în imposibilitate de a-și procura devizele necesare achitării ratei din împrumutul nostru extern, a decis să nu mai plătească rata în devize, ci în lei românești, pe cari nu i-a trimis creditorilor străini — spre a nu provoca scăderea leului pe piețele străine — ci i-a depus la Banca Națională. A fost o măsură patriotică și un act de sinceritate pe care guvernul național-țărănesc a avut curajul să-l facă și a fost aprobat de toate partidele politice din țară.

Ținând seama că sunt la primele experiențe și că au avut de luptat cu greutățile impuse de criza generală, putem spune că național-țărăniștii au trecut cu bine examenul de guvernământ. Ar fi putut face mult mai mult, dacă ar fi avut un conducător capabil, care ar fi știut să evite frământările sterile și ar fi avut curajul să activeze mai intens.

Natural că cei 4 ani de guvernare au uzat partidul național-țărănesc și i-au slăbit din marea popularitate ce avea în 1928; la aceasta au contribuit în bună măsură antagonismul dintre cele două fracțiuni, incapacitatea d-lui Maniu și împrejurările deosebit de grele în care a guvernat, așa cum vom arăta imediat.

1) *Antagonismul dintre concepția naționalilor și a țărăniștilor.* Partidul era compus pe de o parte din oameni cari în toată viața lor politică n'au făcut decât obstrucție — naționalii ardeleni — iar când au ajuns la putere aduceau un spirit negativ și greu adaptabil nouei situațiuni, iar de altă parte din țărăniștii lipsiți de experiență politică și dornici

de inovaţii revoluţionare. Concepţia hotărît conservatoare a naţionalilor se lovea de tendinţa revoluţionară a ţărăniştilor şi spre a evita conflictul erau siliţi să facă şi unii şi alţii concesiuni de aşa natură, încât rezultatul era un amalgam, de care ambele grupări erau nemulţumite; alteori se încăpăţâna fiecare pe poziţia sa şi numai cu greu se menţinea fuziunea.

2) *Incapacitatea şefului a contribuit şi ea la slăbirea partidului*. D. Maniu era departe de a întruni calităţile cerute unui bun conducător politic : spirit îngust şi fals, ajuns prin jocul norocului şi modestia prietenului Vaida — care i-a acoperit deseori greşelile şi l-a ridicat cu umerii săi proprii în fruntea partidului — d. Maniu nu era omul care să poată domina antagonismul celor două fracţiuni fuzionate; cât timp a fost în opoziţie, cei doi adjutanţi — Ion Mihalache în Regat şi Al. Vaida în Ardeal — au ştiut să domine şi să înflăcăreze grupările respective, insuflându-le o deosebită consideraţiune pentru şef şi făcând din el un adevărat idol; însă când a venit la putere, a trebuit să ia conducerea efectivă a partidului şi atunci s'a văzut că idolul e un biet omuleţ, plin numai de ambiţie şi încăpăţânare dar incapabil de o acţiune pozitivă.

A acumulat greşeli peste greşeli reuşind în cele din urmă să-şi arate complecta sa inutilitate şi înlăturându-se singur dela postul de conducere.

Multe au fost greşelile d-lui Maniu, dar cele cari au adus mai mult rău partidului au fost:

Scoborîrea prestigiului Regenţei. Imbătat de putere şi socotindu-se indispensabil politicei româneşti, a crezut că poate să ia rolul lui Ionel Brătianu şi a căutat să-şi asigure as-

cendent asupra Regenței, prin numirea d-lui C. Sărățeanu.

La 8 Iunie 1930 a încercat — mânat tot de acelaş gând — să se opună proclamării Regelui Carol al II-lea, propunând numirea Sa numai ca Regent.

Imediat după proclamare se lăsa greoiu când i s'a încredințat formarea guvernului, speculând situația sa de şef al partidului ce avea majoritatea în parlament şi ştiind că nu se pot face alegeri.

Cu ocazia formării guvernului Iorga în 1931, şi-a permis luxul să se supere de procedeul Suveranului, calificând ca neconstituțional guvernul Iorga şi retrăgându-se la Bădăcin, de unde trimetea amenințări acoperite de mister — vorba vine — contra factorului constituțional. Cu această ocazie şi-a încercat puterea în partid, dându-şi demisia, dar având grija să aranjeze aşa ca să nu i se primească.

In Iunie 1932, crezând că nu va reuşi să aibă majoritatea în alegeri — cum era şi de aşteptat, după o guvernare de doi ani în care se văzuse în toată goliciunea incapacitatea sa — a împins pe d. Vaida să facă alegerile; a luat focul cu mâna altuia, dar după ce a văzut că partidul a reuşit să ia — fie şi la limită— majoritatea, s'a repezit să ceară guvernul şi uitând de supărarea sa, a început să facă temeneli Suveranului. Insă Regele Carol a însărcinat tot pe d. Vaida să formeze noul guvern, dându-i satisfacția meritată şi în acelaş timp un serios avertisment ambițiosului domn Maniu.

In Octombrie 1932, călcând în picioare vechea prietenie cu d. Vaida l-a torpilat pe acesta, speculând un mal entendu cu d. Titulescu şi erijându-se în arbitru, d. Maniu a ce-

rut puterea; procedeul său a fost însă desaprobat de partid şi i-a înstrăinat şi mai mult simpatiile. Crezând că de astă dată împrejurările îi sunt favorabile [1]) a reluat lupta contra Coroanei, pe aria constituţională, dar a trebuit să plece învins, lăsând loc d-lui Vaida, care îşi consolida astfel tot mai mult situaţia în partid şi înlocuia cu succes pe idolul căzut în disgraţie.

Dându-şi seama că şi-a pierdut prestigiul, a încercat ultima lovitură, a jucat ultima carte: demisia dela preşidenţia partidului, având grija să dea gestului cât mai mare răsunet, sperând că va impresiona partidul [2]).

Lovitura nu a reuşit şi el a pierdut partida lăsând locul d-lui Vaida — şeful de fapt al partidului încă de câţiva ani.

Toate aceste greşeli ale d-lui Maniu au avut mare influenţă asupra evoluţiei partidului

---

1) La pag. 142 sunt descrise pe larg împrejurările.
2) Amănunte în pag. 157 şi urm.

Noua regrupare a forțelor politice în viitor

In România-Mare, țară cu regim parlamentar destul de recent, există în prezent nu mai puțin de 16 partide politice — fără să mai socotim formațiunile efemere, care apar în perioada alegerilor generale. Pentru o populațiune de 18.000.000 locuitori, credem că este o stare anormală și care va trebui să se modifice cât de curând.

Faptul se datorește în primul rând lipsei de tact și autoritate a conducătorilor partidelor mari, cari nu au știut să domine forțele centrifuge ce se desvoltau în sânul partidului lor, de către elementele mai răsărite și în al doilea rând nevrozei postbelice, care răsturnând valorile, a ridicat deasupra câteva elemente mediocre și a tentat astfel pe cei mai capabili și mai ambițioși să-și încerce norocul, ieșind din ritmul evoluției normale și constituindu-și grupări proprii, în cari fiind disponibile multe posturi de conducere, alți ambițioși s'au grăbit să părăsească partidele vechi și să le ocupe, spre a primi „grade" mai mari în nouile grupări.

In România dinaintea războiului, au existat la început două partide: național-liberal și

conservator (de cel socialist nu vorbim, el fiind proscris şi neavând nici o forţă).

In Ianuarie 1908 când Take Ionescu a înfiinţat al treilea partid, el a simţit nevoia să-şi scuze gestul, arătând în cuvinte alese aşa cum ştia să găsească el, că nu din ambiţie a făcut-o şi nici pentrucă ar fi nevoe de mai multe partide, ci numai pentru că noul său partid „corespundea unor curente de opiniuni şi unei nevoi simţite de a înlocui printr'o organizaţie vie, o alta moartă" (vechiul partid conservator).

Şi doar Take Ionescu era un om, cu care nu prea cred să aibă pretenţia a se compara mulţi şefi de partide astăzi.

Ţara nu suferia de lipsa partidelor, dimpotrivă era o fericire că elementele valoroase erau adunate numai în cele 3 partide şi astfel puteau lucra mai cu folos.

După războiul mondial , odată cu mărirea teritoriului, am primit din Ardeal şi Banat un nou partid — partidul naţional — care în loc să caute a se înfrăţi cu oricare din vechile partide, a voit să se izoleze, dispreţuind pe „regăţeni" pe cari sperau să-i poată îngenunchia.

Spre sfârşitul războiului luase naştere în Moldova partidul muncii şi apoi liga poporului, care mai târziu s'a transformat în partidul poporului, în timp ce elementele din partidul muncii formau un alt partid — partidul ţărănesc.

Aceste şase partide ar fi fost suficiente şi ele ar fi trebuit să atragă în sfera lor şi elementele minoritate.

In loc să se întâmple astfel, nemulţumirile unora au făcut să avem încă zece partide în plus şi *din lupta înverşunată între cele româ-*

neşti au profitat grupările minoritare, care au speculat slăbiciunea de neînţeles a guvernelor, de a încheia cu ele carteluri electorale cu tot felul de avantagii, în dauna Românismului.

Inmulţirea partidelor a dat loc supralicitaţiei de promisiuni electorale — demagogiei — şi a făcut pe cetăţeni să nu mai ia în serios regimul parlamentar.

„Toţi sunt la fel, promit câte'n lună şi'n soare înainte de a le da votul şi apoi nici nu te bagă în samă" au început să-şi spună cu drept cuvânt alegătorii. O indiferenţă din ce în ce mai pronunţată faţă de drepturile de alegător începe să se manifesteze şi aceasta se poate vedea din rezultatul ultimelor alegeri, în cari din 4.220.731 alegători înscrişi în liste, nu s'au prezintat la vot decât 2.927.112 în 1931, iar în 1932 au fost 70.000 în plus, deci mai mult de un sfert s'au abţinut dela vot.

Partea ciudată e că la noi în ţară, nu deosebirile de program au făcut să se nască atâtea partide, ci deosebirile de interese personale şi ambiţiunile. Desigur aceasta e o stare anormală şi sperăm că în curând lucrurile se vor îndrepta şi grupările care nu au la bază raţiuni serioase vor dispare, absorbindu-se în celelalte.

Fără a fi profet, vom încerca să arătăm cum credem că se vor desvolta în viitor partidele politice în România şi cum se va face noua grupare a forţelor:

Partidul naţional-ţărănesc a fost un fluviu ale cărui ape au crescut necontenit dela 1926, adunând în mersul lui diferite elemente cu care şi-a mărit albia până în 1928 când s'a revărsat şi a pus stăpânire pe guvern. De atunci însă el a rămas pe loc, şeful care tre-

buia să-l curețe de impurități n'a avut curajul nici priceperea necesară.

Când se va retrage însă dela putere, fluviul se va limpezi și ar fi de dorit ca noul șef d. Vaida — om energic și de caracter, calități ce lipseau d-lui Maniu — să înceapă purificarea, redând iar limpezimea și forța acestui fluviu puternic, care are isvoare adânci în massele poporului.

D. Maniu n'a fost omul înzestrat cu calitățile cerute unui șef și prin lipsa sa de autoritate, prin nehotărîrea sa proverbială — probabil că descinde din Fabius Maximus Cunctator — și prin nepriceperea sa a desvoltat la maximum forțele centrifuge din partid, iar când și-a dat seama s'a retras, lăsând d-lui Vaida o moștenire destul de grea.

Acum totul depinde de d. Vaida căci „șeful este puterea de atracție, forța de unificare a partidului" cum foarte bine spune d. D. Gusti în conferința sa despre partidul politic. De modul cum d. Vaida va ști să anihileze forțele centrifuge din partid depinde existența acestuia.

Din cauza modestiei d-lui Mihalache și a dorinței partizanilor săi de a face orice sacrificii pentru menținerea fuziunii, ramura țărănistă nu s'a bucurat de un tratament egal din partea d-lui Maniu, care căuta cu orice preț s'o aservească și-i rezerva un rol secundar în guvernarea țării, deși în realitate țărăniștii sunt mai temeinic organizați și au o forță mult mai impozantă, având organizațiuni în 55 județe din țară, în timp ce naționalii au numai în vreo 16 județe.

S'a mers până acolo încât s'a neglijat cu totul programul partidului țărănesc, fapt ce a provocat cum era și natural reacțiune și ne-

mulţumire în rândurile ţărăniştilor, care vor cere desigur lămurirea situaţiei.

Antagonismul doctrinar dintre cele două grupări: naţionalii, conservatori prin tradiţie, iar ţărăniştii, revoluţionari, s'a diminuat mult în timpul celor patru ani de guvernare în care ţărăniştii au fost siliţi de împrejurări să facă multe concesiuni de program şi să evolueze spre dreapta. Dar tocmai din această cauză ţărăniştii sunt nemulţumiţi şi cer revenirea la vechiul lor program. Aceasta va conveni oare Ardelenilor ? Rămâne de văzut.

In cazul când d. Vaida nu va reuşi să soluţioneze acest punct , va trebui să se retragă dela guvern şi atunci nu-i exclus ca fuziunea să se desfacă. In acest caz probabil că naţionalii se vor regrupa în jurul d-lui Maniu — săvârşind o nouă trădare faţă de d. Vaida — şi vor căuta o nouă orientare: ori se vor apropia de partidul conservator al d-lui Filipescu, cu care au afinităţi ori vor arbora drapelul autonomist aşa de scump d-lui Boilă şi se vor elimina din viaţa politică.

Ţărăniştii vor reveni la vechiul lor program, bineînţeles adaptat la nevoile actuale ale societăţii şi se vor găsi alături de partidul d-lui Dr. Lupu — care între timp s'a fortificat în mod simţitor — şi vor reface frontul ţărănist în care poate va reveni şi partidul radical ţărănesc al d-lui Grigore Iunian. Astfel se va constitui un puternic partid cu uşoară nuanţă de stânga, partid ce va atrage o bună parte din forţele electorale.

Insă dacă d. Vaida va reuşi să anihileze forţele centrifuge din partid şi va da satisfacţie ţărăniştilor se va putea menţine încă la guvern.

Din partea opoziţiei nu e nici o teamă în Parlament câtă vreme este armonie între majoritari şi pe alte chestiuni guvernul nu poate să cadă, dat fiind că Suveranul ar dori să nu se facă noui alegeri, în împrejurările financiare critice de acum, decât în caz extrem. De altfel nici massele nu văd cu ochi buni desele schimbări politice şi Românul are chiar un proverb: „schimbarea Domnilor bucuria nebunilor". Cetăţenii sunt obosiţi de prea desele alegeri ce secătuiesc bugetul şi întreţin o stare de agitaţie dăunătoare bunului mers al statului,

Dar armonia majorităţilor va rămâne aceiaş, acum după plecarea d-lui Maniu dela şefie ? E greu de crezut. Cum am arătat când am vorbit de adunarea partidului, acţiunea sa — ascunsă ori făţişă — va turbura atmosfera guvernului; dar credem că d. Vaida, om energic cum îl ştim, va avea curajul să dea lupta. *Succesul acestei lupte depinde numai de atitudinea d-lui Mihalache,* care deşi ţine încă la prietenia d-lui Maniu, în cele din urmă va vedea că interesul său şi al partidului este să nu-l sprijine pe ambiţiosul dela Bădăcin într'o acţiune ce ar duce partidul la destrămare.

Pus în alternativa aceasta — destrămarea partidului ori prietenia d-lui Maniu (şi ce fel de prietenie poate da d. Maniu ?) — d. Mihalache nu se va preta jocului primejdios al d-lui Maniu şi va amâna răfuiala nemulţumirilor programatice pentru vremea opoziţiei.

Naţional-liberalii se vor uni, fracţiunea ce va fi chemată la guvern absorbind pe cea rămasă în opoziţie, aşa cum am arătat când am vorbit de sciziunea din partidul liberal. Ei vor constitui gruparea de centru în politica

românească şi vor fi forţa care va asigura echilibrul guvernelor parlamentare — la cari va trebui să ajungă şi ţara noastră.

Lunga guvernare naţional-ţărănistă, în împrejurările critice de astăzi a format un puternic curent de opinie în favoarea liberalilor, socotiţi azi ca singura rezervă la care se poate apela, spre a încerca să repună ordine în economia ţării şi să restabilească creditul.

Cei cinci ani de opoziţie au furnizat conducătorilor liberali multă experienţă şi i-au făcut să ia contact serios cu realităţile vieţii politice româneşti, dându-le ocazia să-şi reorganizeze cadrele, scăpând de „fripturişti", cari au trecut în alte grupări şi astfel partidul s'a purificat.

In acelaş timp sub noua conducere a d-lui I. G. Duca, gruparea sa a căutat să lichideze în parte conflictul dintre tineri şi bătrâni, aceştia din urmă înţelegând că nu se pot eterniza în posturile de conducere şi că trebue să cedeze vremii şi să dea posibilitate tinerilor de a se valorifica.

Anumite declaraţiuni făcute de d. Duca, în timpul lui Vintilă Brătianu, au fost speculate de adversari, prezintându-l ca duşman actualei stări constituţionale; dar acum s'a văzut că ele au fost făcute din disciplină de partid şi că nu e prima dată, când un om politic e silit de împrejurări să afişeze păreri contrarii convingerilor sale intime.

Gruparea d-lui George Brătianu nu are nici o obiecţiune programatică împotriva refacerii partidului, iar obiecţiunile de persoane vor dispare în faţa interesului general al ţării, care reclamă unirea acestui partid spre a constitui iarăş puternicul instrument de guverna-

re ce a dat roade aşa de frumoase în trecutul României.

Partidul conservator al d-lui Grigore Filipescu probabil va fuziona cu partidul poporului al mareşalului Averescu şi va forma aripa dreaptă a politicei româneşti.

Partidul agrar al d-lui Octavian Goga va trebui să caute şi el o apropriere, de frontul ţărănesc sau de liberali, spre a nu rămâne izolat şi deci expus mai uşor dispariţiei.

Ideologia d-lui Goga l-ar îndruma spre unirea cu partidul conservator; dar acesta fuzionând cu averescanii, cei din urmă nu vor admite cu nici un preţ o împăcare cu d-l Goga.

Partidul ţărănesc al d-lui Dr. Lupu, după cum am anunţat, credem că va căuta să refacă frontul ţărănesc. D-l Dr. Lupu a reuşit în câţiva ani să facă organizaţii serioase în toată ţara şi acţiunile sale sunt în continuă creştere.

Liga apărării naţionale creştine a d-lui A. C. Cuza, ca şi *garda de fier*, a d-lui Corneliu Zelea Codreanu vor căuta probabil o fuziune fie între ele, fie cu un partid de dreapta. Desvoltarea acestor două grupări e în strânsă legătură cu mersul mişcărilor de dreapta din Europa — fascismul şi hitlerismul — în sensul că, dacă cele străine vor reuşi a se menţine încă multă vreme, ele vor constitui un îndemn şi un puternic mijloc de câştigare a simpatiilor pentru L. A. N. C. şi garda de fier. Deocamdată nu se poate şti rezultatul luptei uriaşe ce se pregăteşte în Occident între frontul democraţiei şi mişcările de dreapta — fascism şi hitlerism.

Grupările mai mici — sistem uniunea a-

grară a d-lui Argetoianu, frontul economic, omul liber, etc. — vor dispare din arena politică absorbindu-se de celelalte partide mari.

O mai serioasă organizare a mişcării muncitoreşti, până acum lipsită de elemente capabile de sacrificii şi pregătite politiceşte, ar putea să dea un *partid socialist* (cel existent astăzi, deşi furnizează la fiecare alegere 2-3 deputaţi, nu poate revendica acest titlu, întrucât neglijează cele mai elementare principii socialiste).

Aceasta ar putea fi — după modesta noastră părere — noua regrupare a forţelor politice din România.

Ca orice pronostic şi acesta e în funcţie de anumite date şi împrejurări, care în evoluţia lor se pot abate dela linia prevăzută şi deci pot modifica în parte sau în total rezultatul.

Şi nu trebue să uităm de asemeni *marea necunoscută,* care poate răsturna orice profeţie: factorul constituţional, prin modul cum va uza de prerogativele de a aduce la guvern un partid sau altul, poate exercita o mare influenţă asupra evoluţiei partidelor politice.

Unii politiciani au căutat să impresioneze mulţimea, lansând svonul că partidul lor ar fi cel preferat de Coroană; însă e un mijloc de propagandă rău ales şi o calomnie, deoarece Regele Carol al II-lea are deosebit simţ politic şi a dovedit cu fapte că ştie să domine partidele politice;[1]) inteligenţa Sa pătrunzătoare, spiritul prevăzător şi experienţa Sa sunt deplină chezăşie că Regele — care este al ţării întregi, nu al unui partid — niciodată nu se va sprijini pe un singur partid, negli-

---

[1]) Guvernul Iorga şi discursurile Suveranului.

jând şi ofensând dorinţele şi dragostea unui popor, care L-a înconjurat cu nespusă iubire şi vede în El speranţa de mai bine a acestui neam greu încercat.

August 1933.

Tabla de materii

DE ACELAȘ AUTOR

In curând va apare:

PARTIDELE POLITICE DIN ROMANIA MARE

Studiu vast şi documentat asupra formării, doctrinei şi fazelor importante din evoluţia fiecărui partid politic (fuziuni, dizidenţe, guvernările la cari a participat, crizele de guvern, cartelurile electorale, etc.) O interesantă lucrare oglindind întreaga viaţă politică dela 1916 până în prezent.

Preţul Lei 60.—